

IDEGEN ÖSVÉNYEKEN

UTI KALANDOK

**ÍRTA
MAY KÁROLY**

**FORDÍTOTTA
MIKES LAJOS**

**BUDAPEST
ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

SAIWA TJALEM.

VAN HET ROER, A BÚR.

ER RAML EL HELAHK.

A khabir.

A Magarat esz szuchurban.

Iza Ben Marryam akbar.

SAIWA TJALEM.

Sajátságos, hörgő rögögés ébresztett fel az álmomból. Vagy csak valamelyik hálótársamnak vagy társnőmnek a hortyogása volt? A légmentesen elzárt téli kunyhóban kétségbeejtő volt az atmoszféra. A szűk helyiségben nyolc ember és öt kutya helyezkedett el, csak azt ne kérdezze senki, hogy hogyan! Ez a tizenhárom teremtes a maga ötvenkét mellső és hátsó lábával úgy egymás mellé, fölé, alá és egymásba gabalyodott, hogy ennyi össze-vissza végtag kibogozása tisztára lehetetlenségnek tetszett.

A rénszarvasbőrökből összetákolt sátorkunyhó közepében óriási tűz maradványai izzottak, amelynek fojtogató füstje egyetlen, áthatolhatatlan felhővé sűrűsödött, minthogy a kürtőnyílás fődve volt. Én alvás közben fejemet a derék Snjára anyó halzsírszagú cipőjére fektettem, akinek magyarul »Egér« a neve; a jobb lábam az öreg Sätte, magyarul »Nyil bácsi« teste alá dugtam, s a bal lábam az egyik kutyának volt a fejbáncosa. Pent apó, vagyis Benedek, az áldott, magára gombolta prémes bundámat, hogy drága fejét gyomrom tájékán pihentesse, úgy hogy a kutyának, amelynek Pent apó volt a derékalja, a farka szeretetreméltóan az orrom körül kaparászott. Betetőzte ezt a sok megbecsülhetetlen kényelmességet a hőség, amely léghatlan bőr- és prémruházatomon belül fejlődött ki, és a tizenháromszoros gőzölgés és lélegzés pokoli illatozása, kapcsolatban azoknak az apró, vitézi lényeknek az elevenségével, a melyek ilyen közel a kutyákhoz mindig elkerülhetetlenek, s amelyekről a jókedvű, öreg Fischart ezt énekelte:

»Csíp valami, ugyan mi lehet?«

Ha mindehhez hozzáképzelnék azt a sokféle diatónikus és chromatikus ömledezést, amelynek hortyogó fortisszímója a sátort betöltötte, akkor bárki megértheti, hogy egy pillanatra felriadtam az álmom puha karjai közül.

De nem! Nem a hortyogásra ébredtem föl, mert most éber állapotban másodszor is hallottam azt a rögögő hörgést. Odakünn hangzott egy kissé távolabb a kunyhótól. Nyomában lövés dördült el, és valaki hangosan így kiáltott:

- Attje, tassne le tarfok... Apa, itt a medve!

Nyomban gyors mozgásba rándult mind az ötvenkét végtag és az imént említett, látszólag lehetetlen kibogozódás két másodperc alatt szerencsésen megtörtént. A nyolc ember kiabált és bömbölt; az öt kutya ugatott és ordított; a tüzet teljesen széttapostuk, mert mindannyian a fegyverünket kerestük és mindannyian másnak a fegyverét találtuk meg. És alig egy perc múlva mégis odakünn voltunk a kunyhó előtt és arrafelé siettünk, ahol Neete,¹ az öreg Pent fia, még mindig segítségért kiáltozott. Neete Kakke Keirával² együtt ört állott, s most szörnyű izgatottan elibénk szaladt és torkaszakadtából így kiáltott:

- Tarfok, tarfok le mezam... a medve, a medve elvitte a rénszarvasbornyumat.

- Hol a medve? - kérdezte az öreg.

- Tuos, tuos, kwouto pluewai... ott, ott, a mocsárban!

---

¹ Nyest.

² Erich szolgálval.

- Kapjátok fel hamar a szkít,³ - vezényelt Pent apó; - a puskákat, késeket és dárdákat. Hozzatok kötelet is. Utánasietünk!

A lábszánkók a sátorhoz voltak támasztva. Felcsatoltuk s azután megindultunk a mocsár felé, amely ott húzódott tova nem messze a lapp kunyhótól a síkságon. Kakke Keira otthon maradt a ház asszonyánál és három leányánál. Mi, többiek, öten voltunk: Pent, Sätte bácsi, Neete, én és a második szolga, akinek Anda, vagyis András volt a neve.

Éjfél után egy óra lehetett, de azért elég jól láthattunk, mert az égboltozaton északi fény ragyogott, amelyet ekkora pompájában és nagyszerűségében még sohasem figyeltem meg. Nem az a halkan terjedő és megint összehulló szelid színjáték volt, nem is az a nagy és nyugodt égi tünemény, hanem sugárzó színcsomóknak szakadatlan, hatalmas fölpattanása, amelyek mintha szikrákat hánytak volna ki a végtelenbe, egymás mögött egyre nagyobb sugarakon forgó ezernyi tüzeskerék, minden elképzelhető izzás, fény, szín és árnyalat küzdelme, birkózása, hajszája és kavargása, oly színjáték, amely bizonyára lenyűgözött volna, ha föl nem ébred bennem a vadász.

A medve nyoma tisztán látszott a vastag hóban és csakhamar észrevettük magát a medvét is, mint gyorsan mozgó, sötét pontot a mocsár fehér síkján. Hatalmas állat lehetett, ha képes volt rá, hogy ilyen gyors futás közben magával cipelje a rénszarvasbornyut.

De azért nem volt mit félnünk tőle. A lappföldi medve annyira sem félelmetes állat, mint a farkas; egyáltalán nem oly rettentő, mint például az észak-amerikai szürkemedve, és csak önvédelemből támadja meg az embert. A lappok mind igen ügyes lábszánkózók voltak. Gyorsvonat sebességével repültünk tova a síkon; de az öreg Pent mégsem volt velünk megelégedve.

- Gyorsabban - kiáltott, - mert különben eléri a finopot,⁴ és elbujik a plassait⁵ mögött, ahol csak nehezen üldözhetjük.

Még jobban nekilendültünk; de mintha a medve is megértette volna vezetőnknek a szavait. Hirtelen balra csapott. Bizonyára észrevette, hogy üldözik és most a domb felé ügetett, a Fjäll nyulványa felé, amelynek hóval borított fenyői sötéten néztek alá a mocsaras lapályra. El akartuk vágni a medve útját, de eredménytelenül; eltűnt szemünk elől, mielőtt a dombot elérhettük.

- Itt a kája,⁶ - vélekedett Sätte bácsi, - a legrosszabb helyen vezet fölfelé. Tegyétek le a szkít! Itt nem ér semmit.

Vállunkra akasztottuk a lábszánkókat és megindultunk a meredek lejtőn fölfelé a magasba. A több lábnyi vastag hóréteg nagyon nehezítette haladásunkat. Megtettünk mindent, ami telt tőlünk, úgy hogy nehéz ruhánk alatt csurgott rólunk a veríték, de mégis csak lassan haladhattunk. Végül eljutottunk a domb csúcsára, ott azonban be kellett érünk a medve nyomával; maga a medve alaposan megelőzött bennünket.

A felszín ehelyütt rendkívül szaggatott volt. Félig hóba temetett, éles szirtromok között kellett törtetnünk, hol jobbra, hol balra, hol előre, hol megint hátra. A medvének mintha különös gyönyörűsége telt volna benne, hogy az orrunknál fogva vezessen ide-oda. És eközben folyton résen kellett lennünk, mert bármelyik kődarab mögött rábukkanhattunk a medvére.

---

³ Lábszánkó.

⁴ Domb.

⁵ Szikla.

⁶ Nyom.

Végül egy kis magaslatához érkeztünk, ahol a medve egy kicsit megpihent. Valóban rendkívül ravasz állattal volt dolgunk. Ezt a magaslatot azért választotta ki, mert innen messziről észrevehette már a közeledésünket, s emellett oly okos is volt, hogy idejét gyors falatozásra használta fel. Legfőbb tíz percnyi ideje lehetett, de ez alatt a rövid idő alatt a bornyu csaknem teljesen eltűnt.

- Wu oiike... ó, jaj! - kiáltott Pent apó. - Ez a partne pahakaze⁷ csak a bőrét meg a lábait hagyta meg nekünk. Hautezn zo mon kalkap lapmet... halálra fogom dögönyözni!

Fenyegetve megforgatta feje fölött dárdájának a lapátos végét és újra megindult a nyomon, amely most meredek szakadéokban vezetett a Fjällhez fölfelé. A magas hó rendkívül hátráltatott bennünket; csaknem minden lépésünkre lefelé csúsztunk és jó időbe telt, amíg az erdő magasságába értünk. Jó volt, hogy az erdő fenyői ritkán álltak; számos szikla hevert szanaszéjjel a fatörzsek között; a nyom világosan látható volt.

Egymás nyomában szótlanul lépdeltünk előre. Amikor éppen egy tisztásra készültünk kilépni, Pent, aki elől járt, megállt az utolsó fa mögött.

- Mit látsz? - kérdezte Sätte bácsi hangosan.

Én Pent mögött haladtam s éppúgy, mint ő, egy férfit láttam, aki tőlünk balra, gyorsan futva kibukkant a fák közül. De mikor a bácsi hangját hallotta, gyorsan visszasietett megint az erdő félhomályába.

- Ki volt ez? - kérdeztem halkán.

- Nem ismertem meg, uram, - felelt az öreg. - Mi keresnivalója van itt ilyenkor akárkinek is?

- Te vagy az egyetlen, úgy-e, aki ezen a tájon lakol?

- Én. Talán olyan valaki, aki aiton⁸ van?

- Alig hiszem. Akkor nem tért volna ki a találkozás elől. Menekült, tehát nem jár igaz úton.

- Uram, igazán azt hiszed?

- Igazán.

- Akkor utána kell erednünk!

Ezt a pár szót gyorsan és aggodalmasan mondta az öreg. Nem értettem meg mindjárt, hogy miért, és megkérdeztem tőle:

- Azt hiszed, hogy rénszarvasölő?

- Nem, mást gondolok, wäljam.⁹ Látnom kell, ki az. Kergessétek csak addig a medvét.

- Nem mehetsz el egyedül! - figyelmeztette őt Neete, a fia.

- Mit tudsz te, gyermek! Eredj csak! Énnem nincs szükségem senkire!

Oly parancsoló hangon mondta ezt, hogy ellenkezés nélkül engedelmeskedtünk. Veszedelmes vállalkozás volt bizonyára itt az erdőben és igen nagy hóban egy gyanús idegennel törődni. Különös oka lehetett rá tehát, hogy egyedül akart maradni, mikor nagyon is szüksége lett volna a kísérrőre. De otthagytuk őt mégis, és tovább üldöztük a medvét. Erőfeszítésünk csakhamar meglegelte jutalmát. A nyom nemsokára szabad tereckére vezetett, amelyet kövek

---

⁷ Ördög cimborája.

⁸ Aito = az út, amelyen jár valaki, mikor a lakását változtatja.

⁹ Testvérem.

borítottak nagy összevisszaságban. A medve itt volt elbújva, mert miközben körüljártuk a teret, azt tapasztaltuk, hogy a nyom sehol sem vezet ki belőle.

A kutyák velünk voltak ugyan, de eddigelé mindenik zsinegen a maga gazdájához volt kötözve. Most, miután körülfogtuk a helyet, eleresztettük őket. Berontottak a kövek közé és csakhamar mély, kelletlen dörmögés keveredett a kutyák dühös ugatásába. A láрма eleinte egy helyről hallatszott, azután távolodott tőlem, a tér túlsó oldala felé. A lapp kutya, amely a farkast rögtön torkán ragadja, a medvével szemben óvatos; kicsalja a vackából anélkül, hogy ő maga a veszedelembé rohanna, és ma sem hallottuk, hogy a medve csak egyetlen kutyánkat is megcsapta volna. Ellenben csakhamar lövés dördült el és nyomban rá második lövés. Azután a zsákmány felől diadalmas ordítás harsant föl, annak jeléül, hogy a medve elhullott.

- Neete, vége van neki? - kiáltott át Anda a tisztáson, aki jobbra állt föl tőlem.

- Mije lepe winzam... győztünk! - felelt a kérdező. - Wiezodake le tarfok... a medvének vége van. Gyertek ide, kratnatjeh.¹⁰

Hozzásietünk; a medve ott hevert a földön élettelenül. A fiatal Neete megvárta, amíg a medve két lépésnyire megközelítette, azután eltátott torkába dugta kétcsövű fegyverének a csövét és kétszer elsütötte.

- Tudta, hogy az én bornyumat falta föl, - szólt közönyösen, - és azért hozzám jött, hogy én öljem meg.

A lappoknál ugyanis a család minden tagjának megvannak a nyájban a maga állatai és ezek számára a maga külön, meghatározott helye. Az apa gyermekét már születésekor megajándékozta egy rénszarvassal; a keresztelésnél megkapja a második rénszarvast; aki észreveszi első kibúvó fogát, köteles egy harmadikkal megajándékozni őt. A cselédség is rénszarvasokban kapja a bérét és a külön jutalmát, úgy hogy a szolga, mikor feleségül vesz egy cselédet, és állatait egyesíti a cseléd állataival, könnyen szert tesz egy egész nyájra, amelynek révén önálló emberré lesz. Ennélfogva igazán szegény nincs is a lappok között, csak ha dögvész vagy hónélküli fagy elpusztítja a nyáját. Ez utóbbi esetben a rénszarvasok a mohát, amely téli eledelük, nem tudják a kemény jég alól kiszedni, és nyomorúságosan éhenpusztulnak.

- Sotn le änak... hím medve - szólt a bácsi. - Nyúzzátok le a bőrért és aprítsátok fel, hogy könnyebben vihessük. Rupmaha le mijit, katjeh mije wattepe... a teste a mienk, a mancsait odaadjuk a...

Elhallgatott a mondat közepén; úgylátszik, az én jelenlétem miatt nem fejezte be a szavait. Sejtettem az okát. A lappok túlnyomó része keresztény, de pogány multjukból sok szokást megőriztek, amelyhez szívósan ragaszkodnak, de idegen előtt nem szívesen leplezik le magukat. A medve mancsait talán Thiermesnek, egyik régi istenségüknek akarták feláldozni, akinek képmását, amely durván kifaragott fatömb, számos lapp tiszteli még titokban a csendes erdő mélyén. Le is vágták a medve mancsait és külön kötözték össze.

- Nézzétek, milyen soványak már! - szólt. Neete, Pentnek a fia. - Ez a medve elbújt már a földbe, de megzavarták a téli álmában. Most másik búvóhelyet akart keresni magának és közben megéhezett. Oly csendesen jött, hogy csak akkor vettem észre, mikor a szegény báránycám utolsót rőfögött. Adja Isten, hogy a lelke, mint sjäkenes,¹¹ örökké ott járjon a metsében!¹²

---

¹⁰ Társaim.

¹¹ Kísértet.

¹² Vad erdő.

A legalább hat láb hosszú medvének darabjait fölszedtük és megindultunk visszafelé. Mikor odaértünk, ahol Pent apó elvált volt tőlünk, megálltam.

- Még nem tért vissza, - mondtam. - Nem volna jó, ha utánanéznénk?

- Nem szabad, - felelte Sätte bácsi. - Ő parancsol és azt parancsolta, hogy senki se kövesse. Nekünk engedelmeskednünk kell.

- De hátha szerencsétlenség érte?

- Ezt nem hiszem. Ismeri ennek a vidéknek minden lépésnyi földjét, az erdő minden fáját, és ismer minden itt élő állatot. Nyugodtak lehetünk. Bizonyosan otthon lesz már a kunyhóban.

- Alig hiszem. Vadász létére bizonyosan csatlakozott volna hozzánk, hogy segítsen a medvét elejteni.

- Hiszen ehhez elegendő voltunk; ezt tudta. Menjünk csak tovább nyugodtan!

Keresztültörtettünk az erdőn, leereszkedtünk a sziklás dombon és leértünk megint a mocsaras lapályra, ahol felcsatoltuk újra a lábszánkókat, és ismét gyorsabban haladhattunk. Az északi fény kialvóban volt, mikor a kunyhó elé értünk.

A kunyhó alapja egy csomó karó volt, amelyet úgy vertek bele köröskörül a földbe, hogy a hegyük fölül összeért. A karókat, minthogy Pent apó vagyonos lapp volt, kettős rétegben borították rénszarvasbőrök, s felül egy nyílást hagytak, hogy a füst kihúzódhassék; a nyílást azonban az alvás idejére elzárták, hogy a meleg el ne illan hasson. Ez a bőrburkolat a kunyhó körül elhúzódott egy darabon tovább is a földön, hogy mindenféle készletet lehessen alatta elraktározni. Most, télen át, vastag fagyott hóréteg borította ezt a lakóhelyet, amely nem eresztette át a hideget a kunyhó belsejébe. A lakóhelyiség közepén, mint már említettem, a tűzhely volt; fölötte katlan lógott, amelyet lánc erősített oda fölül az egyik karóhoz. Köröskörül szénaréteg fölött puhára cserzett bőroket terítettek szét, fekvő- és ülőhelyül a családtagok és a kutyák számára. Az edény a ferde falakon lógott és a magasba, a füstnyílás közelébe, akasztották fel a rénszarvascombokat és gyomrokat, amelyekben a sajt, a fagyott tej és talán az egyetemes orvosszerű használt rénszarvasvér is volt.

Mikor megérkeztünk, Kakke Keira ujjongva fogadott bennünket a medvesonka láttára, amely a lappoknak mindig kedvelt nyalánksága. Hangos kiáltozására kiléptek a kunyhóból a nők is.

- Kussne le attje... hol van apa? - kérdezte Snjära anyó, mikor észrevette, hogy az öreg Pent hiányzik.

- Nem jött még meg? - tudakolta Sätte bácsi.

- Nem. Etjatnam,¹³ hol maradt?

- Künn az erdőben.

- Az erdőben? A wuoraiban?¹⁴ Csak aztán medve, farkas vagy éppen valamelyik wuoikenes¹⁵ meg ne támadja! Miért maradt az erdőben?

- Egy embert látott és utánament. Egy ammats¹⁶ volt, aki bujt elölünk.

---

¹³ Kedves bácsi.

¹⁴ Nagy hóban.

¹⁵ Szellem.

¹⁶ Idegen.

- Tije lepet takkam jerpmetipme... Oktalanul cselekedtetek. Ez az idegen talán rénszarvasölő, akinél sok fegyver van. Miért hagytátok apát egyedül?

- Sotn le trawam nau... ő parancsolta.

- Akkor engedelmeskednetek kellett, - nyugtatta meg magát az anyó. - Amit parancsolt, annak úgy kell lennie, mert ő tudja, mit csinál.

Pent apó tehát igazi patriarcha volt, aki korlátlanul uralkodott és akaratát mindenkor érvényesítette. Mikor megtudták, hogy ő maga óhajtott egyedül maradni, a nők rögtön megnyugodtak s ezután mindnyájan a magunkkal hozott zsákmánnyal foglalkoztak csak. A mancsok eltűntek, anélkül, hogy tudtam volna, hová; a beleket a katlanba dobták, hogy nyomban megfőzzék és megegyék, míg a húst kiakasztották a szabadba, hogy megfagyjon.

Emberék és kutyák körülülték megint meghitten a tüzet; az alvásra senki sem gondolt. Egyszerre csak kaparást hallottunk az ajtó előtt, s a bejárást borító bőrt valaki a magasba emelte.

- Repe!¹⁷ - kiáltott Snjäre anyó rémulten.

Ez volt az öregnek a kedves kutyája, amely elkísérte őt az erdőbe is. Keresztülbujt a bőr alatt és farkát behúzza megállt, hogy panaszosan vonítson.

- Repe, kusne le attje... Repe, hol az apó? - kérdezte a bácsi, gyorsan felugorva helyéről.

A kutya észrevette, hogy megértették. Vinnyogva a kérdező felé ugrott s azután visszaugrott az ajtó felé.

- Segítségért jött, - szóltam én, a puskám után nyulva. - Baja esett a gazdájának. Siessünk utána!

- Vagy csak előre szaladt, - vélekedett Kakke Keira, a szolga, akit a másik szolga felváltott.

- Nem. A kutyának egész viselkedése arra vall, hogy segítséget keres.

Az ajtó felé léptünk és belekiáltottuk az öreg nevét az északi, fénylőhomályú éjszakába. A kiáltás messze elhangzott a hidegben, de bármily feszülten figyeltünk, választ nem hallhatunk.

- Härra,¹⁸ igazad van, - döntötte el a kérdést a bácsi; - valami baja esett. Vegyétek a lábszánkókat és a fegyvereket és menjünk a kutya után.

- Ez nem elég, - feleltem én. - Hozzatok szíjakat, köteleket és karókat is. Hátha lezuhant valamelyik szálába.¹⁹

A nők nyafogtak és siránkoztak; mi pedig szótlanul magunkkal vittünk mindent, amire szükségünk lehetett, felhúztuk a lábszánkót és rábíztuk magunkat az okos eb vezetésére, amelyet a nagybácsi, aki elől haladt, zsinegen fogott.

Ellenkező irányban távoztunk a kunyhóból, mint az előbb. A medvevadászat kezdetén balfelől voltak a hegyek, most pedig jobbfelől. A lábuk nagy síkság szélére támaszkodott, amelyet vastag hó borított. A kutya rémgyorsan haladt előre a havon. Lábszánkó nélkül nem is követhettük volna. Megtettünk így vagy négy angol mérföldet, mikor a kutya jobbra kanyarodott és egy magaslat felé fordult, amely nem igen volt meredek, úgy hogy nem kellett letennünk a

---

¹⁷ Róka.

¹⁸ Uram.

¹⁹ Jégszakadék.

lábszánkót. Csaknem éppoly gyorsan haladtunk, hegynek fölfelé is, amíg egy fátlan fensíkra nem érkeztünk, amely a túlsó oldalon rendkívül meredeken lejtősödött lefelé.

- Ipmel, - kiáltott a nagybácsi rémulten, - sotn watsa salajagnai... Istenem, a jégszakadékok felé megy! Orrop wahrok... vigyázzunk!

Rövidebbre fogta a zsineget, lassúbb szaladásra kényszerítve a kutyát, és dárdájával megvizsgált előbb minden lépésnyi területet, mielőtt rálépett.

- Veszedelmes ez a talaj? - kérdeztem.

- Uram, rutaimo²⁰ fölött járunk, ahol a gonosz szellemek laknak. Mindegyikük egy hasadékot fúrt magának és befödte hóval, hogy megcsalja a samelatjékat.²¹ Aki rálép, lezuhan a pokolba, hacsak a saiwaolmak²² ki nem nyújtja a kezét, hogy megragadja. Néha valamelyik szent angyal is megjelenik és megint kihúzza őt.

Igy keveredtek a vén lapp képzeletében a keresztény képek a pogányokkal. Végül is teljesen mindegy volt neki, hogy angyaltól várja-e a segítséget vagy bálványképtől; talán azt hitte, hogy az egyik éppoly hatalmas, mint a másik.

Lassabban siklottunk tehát tova a fensíkon és csakugyan több szakadékhoz érkeztünk, amelyek fölött a hó összefüggő kéreggé keményedett, amely a kutyát elbírta ugyan, de az embert nem. Megismertük ezeket a helyeket úgy a formációjukról, mint puha takarójuk színéről és dárdáink segítségével keresztülugrottunk rajtuk. Azután lefelé folytattuk az utat. Ehelyütt szilárdan meg kellett vetnünk a dárdáinkat, hogy továbbra is a kellő óvatossággal haladhasunk, mert egyre számosabb lett a szakadék. A kutya erőszakosan ráncigálta a zsineget, és egyszerre csak egy váratlan rándítással el is szakította. Nagyokat ugorva lerohant a hegyről, de nem messze tőlünk megállt és hangos panaszos ordításba kezdett.

- Ott van! - kiáltott Sätte bácsi - ó, bárcsak idejében érkeznének még!

Iparkodtunk mennél gyorsabban megtenni a rövid távolságot és csakhamar ott álltunk egy szűk szakadék előtt, amely mélyen lenyult a földbe. A kutya is ott állt a szakadék előtt és kaparva akarta tágítani, de vigyázott közben, hogy ő maga is bele ne zuhanjon. Jobbról lábszánkónyom vezetett a szakadékig, de túl rajta nem volt a nyomnak folytatása.

Neete, a fiu, hasrafeküdt és lekiáltott:

- Attje, totn lep tanne... Apa, itt vagy?

Választ nem kaptunk, de a kutya majd kiugrott a bőréből; minduntalan le akart ugrani a szakadékba, de a félelem mindig visszatartotta.

- Odalent van, - szoltam. - Hagyjuk a kérdezősködést, mert nem érünk rá. Adjátok ide a köteleket; egyikünknek le kell ereszkednie.

- Én megyek le, - felelte Neete; - én vagyok a legkönnyebb. Härä, te vagy köztünk a legnagyobb és legerősebb; te fogod tartani a kartsaitot.²³

- Jó! Kössétek össze a halkoitet²⁴ és helyezzétek el keresztben a szakadék fölött, hogy támaszunk legyen. De gyorsan!

---

²⁰ Pokol.

²¹ Lappokat.

²² Védőszellem.

²³ Szíjat.

Egy perc múlva lebegve leereszkedett a fiu a nyílásba, ahol fémes hideg lehetett. Nem érhetett még le messzire, amikor jelet adott.

- Mon lep sot... - megvan - kiáltott. - Adjatok le még egy kötelet!

Vékony kötelek voltak ugyan, de eltéphetetlen rénszarvasbőrszíjból fonottak; elbírták a legnehezebb embert is. Míg én a fiut tartottam, leeresztettek hozzá egy második kötelet, hogy kösse rá az atyját. Ez hamarosan meg is történt, s azután felhúztuk mindkettőjüket.

Pent apó mereven végig zuhant a havon.

- Meghalt! - jajgatott Neete. - A gonosz szellemek elrabolták az életét!

Megvizsgáltam az öreg lappot. A szíve dobogott és látszólag egyik tagja sem sérült meg. Megvigasztaltam hát a többieket:

- Sotn ela... él! Csak az eszméletét veszítette el. Hogyan feküdt a hasadéokban, Neete? Úgy látszik, a hasadék nem volt mély.

- Ó, Härä, mély, nagyon mély és tele van jéggel, - felelte Neete. - De keskeny és apa dárdája beleszorult és felfogta őt.

- Wekkes auto... milyen csuda!

- Igen, a szent Jezots²⁵ vigyázott rá. De mondd csak, lehetséges, hogy mégis meghaljon?

- Lehetséges, hogy a fejét a jégbe vágta. Bár vastag ruha van rajta, mégis meredt a hidegtől és így nagyon régóta eshetett a szakadékba; ebből azt gyanítom, hogy elkábult, mert ha csak elájult volna, már régen magához tér. Készítetek a karókból hordozható ágyat. Elszállítjuk majd őt a kunyhóba! Az egyik siessen előre a rénszarvas szánért, hogy gyorsabban haladhassunk.

- Majd én, - ajánkozott a derék Kakke Keira. - Úgy sietek, hogy nem fogok fájni és itt hagyom a bundámat, mert különben nem csinálhattok olyan ágyat, amilyen kell.

Levetette bőrbundáját, felkapta a dárdáját és a fegyverét és lábszánkóján megindult gyorsan visszafelé azon az úton, amerre jöttünk. A bunda, a karók és a kötelek segítségével egészen tűrhető hordágyat szerkesztettünk; erősen rákötöttük az apót és megindultunk visszafelé.

Nehezen haladhattunk csak, mert nem volt csekélység a terhet épségben átjuttatni a hasadékokon. Oly óvatosan és oly lassan haladtunk, hogy a szán ott várt már a hegy tövében, mikor leérkeztünk a síkságra. Kakke Keira egyelőre kölcsönkérte Andának a bundáját.

Az eszméletlen apót a szánra erősítettük; s azután vágatva repült a szán a kényelmes lapályon a kunyhó felé. Természetesen a szán Sätte bácsival, aki a szélesebb rénszarvast hajtotta, hamarabb odaért, mint mi, és amikor levetettük a lábszánkót és beléptünk a kunyhóba, Pent apó ott feküdt már a tűz mellett. Még mindig eszméletlen volt; de Snjára anyó lánya segítségével mégis nagybuzgón azon fáradt, hogy siránkozva és jajveszékelve nagy, megfagyott rénszarvasvér-darabokat tömjön bele Pent apó erőszakosan szétfeszített szájába.

- Meg akarjátok őt ölni? - kiáltottam rájuk.

- A vér használ minden ellen, Härä! - erősítette Snjára anyó.

- De itt árt csak! Vegyétek ki a szájából és nyissátok ki a ruháját. Énnekem jobb orvosságom van!

---

²⁴ Karókat.

²⁵ Jézus.

Nagyon is összezsugorodott útitáskámban egyéb orvosszerem nem igen volt ugyan, mint egy fél üvegecske árnyikatinktúra, de ez mindenestre jó szer volt külső zúzódások ellen, ha belső sérülés nem történt. Kinyitottuk Pent apónak a ruháit, s minthogy nafta és szalmiákszesz vagy más efféle nem volt kéznél, burnótot kértem. Mindnyájan nagyon elcsodálkoztak rajta, hogy tubákkal akarom kezelni a halottat, de azért annyi rénszarvasbőrzacskót nyújtottak felém, ahány férfi és női személy volt együtt a kunyhóban. A lappok nagyon szeretik a tubákat, csaknem annyira, mint a pálinkát; minthogy azonban ez utóbbival nem igen rendelkeznek, hát sokat dohányoznak és tubákolnak s ennél fogva volt a kunyhóban bőségesen tubákkészlet.

Meglehetős adag tubákat helyeztem el a kábult apó arcának abban a részében, amelyet a lappok njuonnenak²⁶ neveznek, és nem is kellett sokáig várakoznom a szándékolt hatásra. Pent apó hegyes homloka összeráncolódott, lehunytt szempillája rezegni kezdett, a szája lassan, de szélesen kinyílt; arca, amely védelmül a hideg és mindenféle apró rovar ellen, kátránykenőccsel volt bekenve, hosszúra nyult, s egyszerre csak bekövetkezett az az ismert kitörés, amelyet minden népnek a nyelve egyformán jelöl: hap-ci!

- Aeitnan... egészségedre! - ujjongott föl valamennyi száj.

A varázs megtört; a szemek kinyíltak, néhány pillanatig ámulva forogtak ide-oda, s azután hallatszott, még pedig igen határozottan, az első hallható életjel is:

- Muaji, wattopte malep... adjatok vért!

Snjára anyó kérdő pillantást vetett rám. Bólintottam feléje, mert a halálából épp az imént feltámadt apó parancsoló óhajának érző szívem nem bírta ellenállni. Minthogy a régi rénszarvasgyomor tartalma fogytán volt, hamarosan felbontottak egy másik rénszarvasgyomrot, s kiverték belőle a benne őrzött fagyott vért. Az anyó erre három segítőtársával együtt rávetette magát a páciensre s négyfelől is annyira teletömték a száját, hogy ötször is kellett nyelnie, amíg lélegzethez juthatott. A jéggé fagyott vér nagy darabjai oly gyorsan és oly tömegesen tűntek el a szegény beteg nyeldeklőjében, és Pent apó oly kitartó hajlandósággal akart ilyen módon menekülni a halál elől, hogy aggódni kezdtem miatta és megszüntettem az adagolást. Mihelyt föleszmélt szellemét nem foglalkoztatta többé a vérnyelés, kezével a fejéhez kapott és feljajdult:

- Mon lep luokatest, mon lep hawetetowum... fáj, megsebesültem!

Megvizsgáltam a helyet, amelyet keze megjelölt és a vastag prémsapka alatt meglehetősen daganatot tapogattam ki. Tehát Pent apó mégis csak a fejét ütötte meg.

- Tunji mon kalkap wekkeset... meggyógyítják - vigasztaltam őt és felkaptam a tinktúrámat.

- Tote lep päsker... orvos vagy? - kérdezte álmélkodva.

- Az vagyok, - feleltem, hogy bizalmat ébresszek benne.

- Hát ez mi?

- Orvosság, amely csillapítja a fájdalmaidat.

- Jóízű?

- Nem inni fogod, hanem majd a fejedre teszem.

- Hadd szagoljam meg!

Meggondolatlanul, készségesen az orra alá tartottam az üvegecskét. Gyönyörrel szíttá magába az erős szesz illatát és azután átszellemülten így könyörgött:

---

²⁶ Orr.

- Inkább megiszom ezt az orvosságot, Hárta! Akkor gyorsabban meggyógyulok, mintha a fejemre rakod.

Megtagadtam tőle és egy ócska nyári ruhának a rongydarabját kértem. Ezt megnedvesítettem és a daganatra kötöttem. Minthogy a borogatást nemsokára ismétetni akartam, az üveget nem tettem vissza az útitáskámba, hanem beledugtam, hogy a kezem ügyében legyen, az ülőhelyem szénájába.

- Attje, hogy kerültél a szakadékba? - kérdezte most a fiatal Neete, aki ezzel a kérdéssel valamennyiünk kíváncsiságát tolmácsolta.

Az öreg hallgatott egy darabig, azután így felelt:

- Ne kérdezzetek! Később majd megtudjátok!

Ennek a parancsnak engedelmeskedni kellett, bár nem értettem, miért tagadja meg a felvilágosítást, amelyre a mentés munkája eléggé feljogosított bennünket. Pent apó azt kérdezte, hogyan végződött a medveadászat és mi módon siettünk a segítségére. Meghallgatta a jelentésünket és alig értesült róla, hogy a medve belei még mindig a katlan forró vizében vannak, azt parancsolta, hogy vegyük elő a nípéht²⁷ és lássunk hozzá nyomban az ízes lakomához.

Snjára anyó kiszedte a késsel a béldarabokat a katlanból és bőr ölébe rakta, amelynek fakó fénye sejtette, hogy mi mindent történt már ki benne az anyó. Ott felaprította a beleket és azután megengedte embernek, asszonynak és - kutyának, hogy ki-ki elvegye azt, amit legjobban szeretett.

Engem az a szerencse ért, hogy a szépséges Marja²⁸ szolgált ki. Ő volt Pent apó legidősebb leánya. Huszonhárom éves lehetett és kétheti ottidőzésem alatt, úgylátszik, barátságosan a szívébe fogadott. A hónomig ért, két font zsír volt a hajfonataiban és harminc négyzethüvely kátránykenőcs az arcán. Az ajka tizenkét centiméternyi szélességűt szokott mosolyogni; az orrocskája mogoróhoz hasonlított és a szemecskéje a szakadatlan hókáprázás folytán olyan cickánypislogáshoz szokott, amely őrizetlen szívemre logaritmussal pontosan ki sem számítható hatást tett.

Széttépdeste a legjobb falatokat, amiket számomra a kutyák fogai közül megmenthetett, kátrányrózsaujjacskáival és beledugta szájamba, amely hiába próbált meghátrálni. A szülék gyönyörködve nézték ezt a vendéglátó incselkedést és én csak úgy szabadulhattam ettől a bizalmas töméstől, hogy felálltam és egy kis időre kisiettem a kunyhó elé, hogy újra urává legyek emésztőszerveimnek.

Mikor megint beléptem, azonnal szemembeötlött, hogy legalább hetven Réaumur fokú meleget árasztó mennyei mosolygás ül valamennyi ábrázaton. Nyomban tudatára ébredtem elővigyázatlanságomnak, felkaptam az üvegemet és a láng felé tartottam; üres volt, »bom bos«, mondaná a török - »egészen üres«; a derék lapp férfiak és nők bedörzsölték a gyomrukat belülről a tinktúrámmal!

Nagy kedvem lett volna alaposan megszidni őket, de nevetnem kellett, mikor az öreg Pent így mentegetődzött:

- Hárta, csak nem haragszol? Ettünk a medvéből és éreztük, hogy beteg; ezért ittunk hát egy kicsit az orvosságodból, amely minden bajt meggyógyít. A fejemre nem kell belőle több, mert már nem fáj, és egészséges vagyok!

---

²⁷ Kés.

²⁸ Mária.

Odatartottam eléje az üres üveget.

- Ha megittad az orvosságot, tartsd meg az üveget is. Neked ajándékozom!

Az ajándékkal nagy örömet szereztem, mert a pohár vagy az üveg drága ritkaság a lappok háztartásában. Pent apó vidáman így szólt hát:

- Härratjam,²⁹ te nagyon híres és jóságos orvos vagy és teveled nagy áldás költözött a kunyhómba. Mikor megérkeztedél, három üveg Spanska wint³⁰ hoztál magaddal, amely felvidította a szívünket; de az orvosságod még jobban ízlett. Bár volna belőle még több! De most fáradt vagyok. Lefekszel megint velem? Ha felébredünk, elkísérsz majd a Fjällre, mert fontos beszélnivalóm van veled.

Az utolsó pár óra többé-kevésbé mindnyájunkat kifárasztott s így kedvünkre volt Pent apónak az indítványa. Elzártuk megint a kéményt, amelyet kinyitottunk volt, és az az irigylésre méltó helyzet, amelyből a medve zavart ki bennünket, csakhamar megint helyreállott.

Az ember és különösen az utazó gyorsan hozzászokik mindenhez. Én is szerencsésen elaludtam hát s csak akkor ébredtem fel, mikor a bájos Marja, újraélesztvén a tüzet, közelebb húzta magához a hosszú prémcsizmámat, hogy leüljön rá, bárha véletlenül benne volt a csizmában a lábam is. Türelmesen viseltem a kis teremtés súlyát, amíg el nem készült és elismerésre méltó figyelmességgel vissza nem tolt a kinyújtott térdemet megint a testemhez. Ekkor kényelmes ülőhelyzetbe emelkedtem, hogy lássam, miképpen készül a reggeli levesünk.

Először is természetesen azt a zsiradékot keverték bele, amely a medvebél főzéséből maradt a katlanban. Ehhez járultak aludt vérdarabok, töredezett rénszarvassajt, amely körülbelül úgy ízlik, mint ahogy egy ócska, szaruból való játékdoboz ízlenék, ha rágná az ember, azután egy adag sick,³¹ amely kellemetlen szagával árulta el a jelenlétét, néhány marék bläbär,³² egy kis só, amely azért volt csak a házban, mert Pent apó gazdag ember volt, egy kevés liszt, amely azonban száraz fűreszporhoz hasonlított, és végül a medve belei, amelyeket, nem tudom, miként tisztítottak meg, persze darabokra vagdaltan és szétszaggatva, gyanús tisztasággal.

Ahelyett, hogy részt vegyek ebben a lakomában, inkább egy darab rénszarvashúst kértem, amit szíves örömet adtak is, mert, úgy látszik, örültek, hogy a levesrészemet ők ehetik meg.

A reggeli után, amelyet voltaképpen nem is nevezhattünk reggelinek, minthogy most az északi hónapokig tartó téli éjszakáját éltük, Pent apó arra kért, hogy menjek ki vele a szabadba. Magunkkal vittük a puskánkat és a dárdánkat, és a lábszánkóba bujtattuk lábainkat. Pent apó ugyanazon az úton vezetett, amerre tegnap a medvét üldöztük. Ebből azt sejtettem, hogy a jelzett beszélgetés Pent apó legutóbbi, szerencsétlen kalandjára fog vonatkozni; de az öreg némán siklott tova előttem és addig egy szót sem szólt, amíg fönn az erdőben arra a helyre nem értünk, ahol tegnap elvált tőlünk.

- Piejo, Härra... ülj le, uram! - szólt, miközben ő maga is letelepedett a puha hóba. - Olyasmiről akarok beszélni veled, amiről senkinek sem szabad tudnia semmit.

Leültem melléje és a kutyák, amelyek nélkül lapp ember sohasem távozik a kunyhójából, lábaink elé heveredtek. Ha hosszabb ideig marad köztük, a vendég mellé is beosztanak egy ilyen hűségese, szakadatlan kísérőt. Az öreg egy ideig maga elé nézett a földre; nyilván azon

---

²⁹ Édes uracskám.

³⁰ Spanyol bor; de Pent apó rumot értett.

³¹ Lazacféle: Salmo lavaretus.

³² Vacciniura myrtilus.

tűnődött, hogyan kezdje a mondókáját, és én nem akartam őt megzavarni egy szóval sem. Végül megszólalt:

- Hárta, tudsz hallgatni?

- Tudok, - feleltem rá egyszerűen.

- És fogsz is hallgatni?

- Fogok.

- Elhiszem, mert megfigyeltelek és bízhatom benned. Elfogsz egy tolvajt a számomra?

- Egy tol-vajt - -? Én - -? - kérdeztem elcsodálkozva.

- Igen, te! Ha nálunk valami gonosz tettet követnek el; a konoks³³ elküldi ide katonáit, akiknek meg kell a bűnöst keresniök; de sok időbe telik, amíg az utat megteszik idáig és a bűnös addig régen eltűnt Norje³⁴ felé, ahová nem szabad őt követniök. Aztán ritkán van ezeknek az embereknek annyi eszük, hogy egy szamelatszot³⁵ elfogjanak, aki jobban ismeri náluk a vidéket.

- Megloptak? - kérdeztem tőle.

Egyébként nyájas arca valósággal dühös kifejezést öltött.

- Meg, - felelte, vadul kimeresztve pislogó szemecskéjét.

- Ki lopott meg?

- Nem tudom.

- Gyanakszol valakire?

- Nem.

- Nem a szolgálid közül valamelyik?

- Nem.

- Mit loptak el tőled? Egy rénszarvast?

- Ó, Hárta, hogyan tudhatnám, vajjon ellopták-e egy rénszarvasomat? Hiszen ezernél több darabom van és közülök egy-egy gyakran elszökik. És ha egy rénszarvasomat ellopják, az nem fáj ennyire! Oh, nem, a lopás sokkal rosszabb, mert pénzem hiányzik, sok pénzem.

Igy szólván, keservesen elsírta magát. A lapp ember gyermekes kedélye nem bírta férfias lemondással viselni a veszteséget.

Keztem sejteni az összefüggést. Az az ember volt talán a tolvaj, aki szökött előlünk? Talán fölfedezte Pent apónak valamelyik titkos rejtekét? Pent apó nagyon gazdag volt; ezernél több rénszarvasa volt, mint az imént mondta; bizonyára sok pénzt elásott hát.

A lapp ember, mikor elmegy a vásárra vagy bemegy valamelyik városba, az eladott bőrök és egyéb árúk árát kemény ezüst tallérokban fizetteti meg. Évről évre jelentékeny mennyiségű ezüst vándorol ekként a magas észak kietlen tájaira, ahol eltűnik, mert a lappok ritkán vagy sohasem adnak ki újra egyetlen tallért sem, amelyet egyszer bevettek. Ha az erszényük megtelik, keresnek az erdőben, a mocsárban vagy a sziklák között egy elhagyott helyet, ahol

---

³³ Király.

³⁴ Norvégia.

³⁵ Így nevezik magukat a lappok. A lapp szót csaknem csúfnévnek tekintik.

eldugják a kemény tallérokat; mélységesen titkolják aztán a rejteket és a titkot csak akkor árulják el az örökösöknek, mikor érzik, hogy meg kell halniok. Hogy egy-egy ilyen rejtekhely fölfedezése meg ne fossza őt egész készpénzvagyonától, a lapp ember több helyre dugja el a pénzét, s titkon el-eljár ezekre a helyekre, hogy gyönyörködje kincseiben. Nem ritkán váratlanul éri utól a halál valamelyik lappot, úgy hogy nem is ér rá elárulni a rejtekhelyeit, vagy oly hiányosan írja le őket, hogy rokonai nem tudnak rájuk akadni. Néha természeti események semmisítik meg vagy teszik megközelíthetetlenné a rejtekeket, úgy hogy jelentékeny összegek vesznek el, amelyeket aligha fognak megtalálni. Lappland vad sivatagai ennél fogva óriási takarékperselynek tekinthetők, amely igen nagy kamatot elnyel.

- Megtudhatom, mennyi pénzről van szó? - kérdeztem az öregtől.

- Kwekte wuorsah... két erszényről - felelte.

- Eldugtad a pénzt?

- El, Härra; tudod, hogy senkinek sem szabad tudnia, hol vannak a tallérok, a testvérnek sem, a feleségnek sem és a gyerekeknek sem. Azt is tudod, hogy Enontekiszben voltam a vásáron. Ott eladtam sok bőrt, sok sajtot és sok keztyűt is, amiket a lányaim kötöttek. Becseréltem, amire szükségem volt és maradt még két erszény fényes ezüstöm. Tegnap aztán, mikor a réneket fejték és így az enyéim nem követhettek nyomon, belebujtam a lábszánkómba és fölmentem a Fjällre, hogy elrejtsem az ezüstömet. Visszafelé egy idegent vettem észre, aki a sziklák között ólálkodott. Követtem, de elillant. Erre aztán visszatértem a rejtekhez, kiszedtem belőle megint a pénzt és máshová rejtettem el. És éjfél után, amikor a medvét üldöztük, megint észrevettem az idegent. Mindjárt gondoltam, hogy az ezüstömet kereste és üldözőbe fogtam. Eltűnt. Fölkerestem a rejtekhelyemet; az ezüst még ott volt; de miközben az ezüstöt néztem, egy ütés ért hátulról. A szemem elsötétült és lerogytam, de már egy perc múlva talpraugrottam. A pénzemet elrabolták és láttam, hogy a tolvaj gyorsan repül a lopmen,³⁶ messze tőlem. Utánaeredtem. A Kär³⁷ tulsó oldalára akart jutni, s ezért a jégszakadékok felé kerültem, hogy elvágjam az útját. Ismerem ezt a jeget, de a harag elhomályosította a szememet; egy szakadékot elnéztem és beléje zuhantam - - mikor megint fölébredtem, a kunyhómban feküdtem és az orromban tubák volt. A tolvaj pedig megszökött.

- Nem ismerted meg?

- Nem. Mögém osont, anélkül, hogy észrevettem volna. Téli álarcot viselt, mint valamenyien, hogy az arcunk el ne fagyjon.

- Az alakját sem jegyezted meg?

- Härra, Sameland éjszakája három hónapig tart és megcsalja a szemet. Az északi fény olyan nyugtalan volt és lángjai cikkáztak a havon. Ki láthat ilyenkor tisztán? Úgy volt öltözve, mint a többiek; az egyik szamelatsz olyan, mint a másik, ha nem ül odabenn a sátrában. Nem ismernék rá megint. Ha nem segítesz, Härra, akkor sohase találom meg a tolvajt és a csillogó ezüstöm elveszett.

- Én? Hogy segíthetnék én, mikor a király katonái sem segíthetnek? Én éppoly kevésbé ismerem ezt a földet, mint ők, és az a hatalmam sincs meg, amellyel ők rendelkeznek a tolvajjal szemben.

- Härra, tévedsz! A te fejed kiemelkedik az összes szamelatszok fölé, és sohasem láttunk itt olyan fegyvereket, mint a tieid. Minden tolvaj félni fog tőled. Aztán te jártál távoli, vad

---

³⁶ Havon.

³⁷ Hegygerinc.

földeken is, ahol megtanultad úgy olvasni a szökevények nyomát, ahogy mi nem tudjuk olvasni. Hiszen te magad meséltél nekünk a gonosz indiánokról, akiket hegyen-völgyön üldöztél, hogy visszaszerezd tőlük az ellopott bőröket. Én majd rávezetlek a tolvaj nyomára, és tudom, hogyha a nyomot megnézed, a tolvaj nem menekülhet.

Hm! Ekkora bizalmat nem vártam volna. Csúffá vagyok téve, ha vállalom a kívánságát és nem tudom teljesíteni; ezért hát így feleltem:

- Attjats,³⁸ még nagyon is rövid ideje vagyok csak itt Samelandában; nem hiszem, hogy megsegíthetnélek.

Az öreg ravaszul rámhunyorgott és így szólt:

- Hähra, megsegíthetsz, mert hiszen megmondtad, hogy orvos vagy!

- Hát azt hiszed, hogy az orvos azt is megtanulta, hogyan kell elfogni a tolvajokat?

- Tréfálsz velem? Aki orvos, az mindent megtanult; mindent tud is, ha akar.

- Ki mondta ezt neked?

- Ezt úgyis tudjuk, ha nem is mondja senki. Aki okos, annak minden sikerül, mert megtanulta, hogy kell Saiwa tjalemet³⁹ csinálni és aki jó Saiwa tjalemet visel, annak minden sikerül, amíg vigyáz a Saiwa tjalemjére.

- Tévedsz, - szóltam én, helytelenítően rázva a fejemet. - Nincs olyan amulett vagy Saiwa tjalem, amelynek ilyen ereje van.

- Hähra, te csak tagadni akarod! Hiszen énnekem magamnak is volt ilyen írásom.

- Kitől kaptad?

- Egy orvostól, akivel a tenger mellett találkoztam Luleában. Nagyon okos ember volt; orvosságot adott a fájós szememre és amikor amulettet kértem tőle, rögtön írt egyet és pénzt sem fogadott el érte. Sok esztendeig a keblemen viseltem és ezalatt nem is ért szerencsétlenség soha. De most már az izzadtság megrágta és így csaknem teljesen odalett az ereje. Ha nem szakadozott volna össze ennyire, akkor nem is zuhantam volna bele a hasadékba. Megkérlek majd, hogy írd egy újat helyette.

- Hol van?

- Itt, - felelte, a mellére mutatva.

- Megmutathatod nekem?

- Az orvos nem tiltotta meg. Akarod látni?

- Igen.

A ruhája alá nyult és kivett egy összehajtogatott bőrdarabot, amely zsinóron lógott. Egy darab összehajtott papiros volt benne, amelyet felém nyujtott.

- Itt van, - mondta. - Ismered a rajta lévő jeleket?

Az írónnal írt vonások nagyon elmosódtak; de azért nyomban láttam, hogy német szavak voltak. Nem kis meglepetésem azonban csakhamar hangos nevetéssé vált, mikor a következő szavakat betűztem ki:

---

³⁸ Apó.

³⁹ Szó szerint: »szent irat«, vagyis talizmán.

»Am Ganges duftet's und leuchtet's.
Und Riesenbäume blühn.
Und schöne, stille Menschen
Vor Lotosblumen knien.

In Lappland sind schmutzige Leute,
Plattköpfig, breitmäulig und klein;
Sie kauern um's Feuer und backen
Sich Fische und quäken und schrein.«

Egy tréfás fickó.

Tehát Heinrich Heinének ezt az ismert versét hordta a derék Pent apó évekig a szíve fölött, csodatévő erőt tulajdonítva a soroknak! A költő pajkos koboldja túlélte őt, hogy halála után még a lapp földön is tréfálkozzék. De ki írhatta ezeket a sorokat? Igazán orvos volt? Művelt ember akadt, aki annyira megfélemezett magáról, hogy egy babonás lappot megerősített a maga elfogultságában? Bosszantott a dolog, és így szóltam:

- Attje Pent, ez nem Saiwa tjalem, hanem Kaiwes tjalok,⁴⁰ és aki írta, az nem volt orvos.

- Hähra, hiszen segített rajtam!

- Majd felolvasom neked ezt az írást, hogy lásd, mit tarts felőle.

Lefordítottam neki valahogyan lapp nyelvre a szavakat; de Pent apó haragosan felugrott az utolsó szavakra és rámkiáltott:

- Ki akarsz csúfolni? Ezek a szavak nincsenek itt!

- De itt vannak!

- Ez nem igaz, Hähra!

- Hazugnak akarsz mondani?

Észre tért.

- Hähra, te mindig komoly voltál és jó voltál hozzánk, de most tréfálsz. Ez a Saiwa tjalem sok bajból megmentett engem; de a szavak, amiket te mondtál, gonosz szavak; sértenek engem; senkit meg nem menthetnek; nem szerezhetik vissza az ezüstömet sem!

- Most okosan beszéltél. Én pontosan felolvastam neked, ami a papiroson van; egy szót sem hagytam el és egyet sem tettem hozzá! Dobd el a papirost; semmi hasznát sem veszed!

- Igazat mondtál csakugyan? - kérdezte kételkedve.

- Igazat.

- Hähra, meg fogom vizsgálni ezt az írást!

- Hogyan?

- Megint elteszem. Ha elfogjuk a tolvajt, akkor jó írás; ha nem fogjuk el, akkor nem ér semmit.

- Ez a próba nem megbízható, mert hiszen te azt akarod, hogy én fogjam el a tolvajt, nem ez az írás. Ha ezt a próbát akarod igazán megtenni, akkor egyedül kell menned.

---

⁴⁰ Ostoba írás.

Gondolkozott, azután így szólt:

- Igazad van; és ezért más próbát teszünk. A tolvaj, mire megtaláljuk, bizonyosan eldugta már a pénzt és nem fog semmit megvallani. Átadom hát majd neki ezt az írást. Ha megvédi őt, akkor jó írás, de ha megtaláljuk a pénzt, akkor az az igaz, amit te felolvastál nekem.

Ez valódi lappföldi okoskodás volt, de éppen azért, mert ilyen kalandos volt a dolog, ráálltam.

- Nem bánom; legyen meg az akaratod. Mutasd meg hát a tolvaj nyomát!

Felkerekedtünk és mélyebbre behatoltunk a ritkás erdőbe. Körülbelül egy negyedóra mulva csenevész rekettyével borított, de most hó alá került sziklás lejtőhöz értünk. Ehelyütt két férfinak a nyomait láttam a hóban.

- Mondjam meg, hová dugtad el az ezüstöt? - kérdeztem Penttől.

- Megtalálod? - kérdezte csodálkozva.

- Bizonyosan.

Megvizsgáltam mind a két nyomot, követtem az egyiket és megálltam egy keskeny szirt-repedés előtt.

- Itt volt!

- Hërra, igazán kitaláltad! - kiáltott fel Pent apó - Ebbe a repedésbe dugtam az erszényeket és aztán teletömtem hóval.

- Ide nézz! Itt guggoltál, mikor a pénzt nézted és itt állt a tolvaj, mikor fejbevágott.

- Honnan látod ezt?

- Majd később megmagyarázom.

Mialatt az idegen egy pár pillanatig megállt Pent mögött, hosszú lábszánkója mélyebben benyomult a hóba és ennél fogva igen világos nyomot hagyott. Láttam, hogy az egyik lábszánkónak a talpán meglehetősen csorba van, valószínűleg attól, hogy erősen belevágódott valami hegyes kőbe. De jobbnak véltem, ha Pent apónak egyelőre nem szólok semmit erről az értékes fölfedezésről.

- Utánamegyünk? - kérdezte.

- Igen.

Tovább siklottunk, ki az erdőből a szabad magaslatra, azután túl a hegygerincen egy széles keresztvölgybe, amelyen át kellett siklanunk, hogy kijussunk megint a szabad síkságra. Itt oly elmosódó volt a nyom a hóban, hogy az üldözött bizonyára rémgyorsan száguldott tova a havon. Mi is így tettünk és vonatsebességgel siklottunk végig a bágyadtan csillámló hómezőn.

Ily módon és ebben az irányban két óra alatt kellett érkeznünk Pent legközelebbi szomszédjához, akit már kétszer fölkerestem volt. Ő is jó módú volt, de háztartása csak belőle, a feleségéből, a lányából és egy teutnarból⁴¹ állott, aki nem igen volt túlságosan bizalomkeltő. Az ura elmondta, hogy a szolga Norvégiából jött át és immár csaknem egy esztendeje szolgál nála. Aki így, egyedül átmerészkedik a vad hegyeken, azt rendszerint nem dícséretes ok kényszeríti rá, hogy hazáját elhagyja. Ezért akaratlanul azt gondoltam, hogy ez a szolga lehetett talán a tolvaj. Ha jól gyanítottam, akkor azt kellett várnom, hogy mielőtt visszaérkezett ura kunyhójába, előbb oldalt került, hogy a pénzt elrejtse. Ámde a nyom változatlan irányban

---

⁴¹ Szolga.

vezetett előre. Vagy elővigyázatlan volt a tolvaj, vagy oly vakmerő, hogy nem is tartotta érdemesnek gondoskodni a biztonságáról.

Némán folytattuk hát az útunkat, amíg oda nem értünk a szomszéd kunyhójához. A lánya a kunyhó előtt volt és figyelmeztette ránk az atyját, aki elibénk sietett.

- Tuina litja atna - béke veled! - köszöntötte őt Pent.

- Tuina aj aj... veled is! - volt a válasz.

Azután derékon fogták egymást, félretolták a téli álarcot és barátságosan összedörzsölték az orrukat. Én idegen létemre egy kézszorítás árán szabadultam. A két nőt hasonlóképpen üdvözlöttük, azután Pent apó ezt kérdezte:

- Hol van teutnar Pawek?⁴² Sehol sem látom.

- Odakünn az állatoknál megláthatod!

Csakugyan láthattuk őt a rénszarvasok között, amelyek zuzmót kapargáltak a hó alól.

- Rajta van a lábszánkója? - kérdeztem.

- Nincs; idetámasztotta a kunyhóhoz.

Közelebb léptem, hogy a lábszánt megvizsgáljam és az egyiken rögtön észrevettem a nevezetes csorbát.

- Hívd ide. Beszélnivalónk van vele, - szólottam.

Egy éles füttyre és egy kézintésre a szolga lassan hozzánk cammogott.

- Puorest... jó napot! - köszöntött bennünket a világ legártatlanabb ábrázatával.

- Ez a lábszán a tied? - kérdeztem tőle.

- Az enyém, Härra, - felelte.

- Gyere be a kunyhóba! Beszélnem kell ezzel az emberrel.

A szolga ellenkezés nélkül legelsőnek nyomban bemászott a kunyhóba, és gazdái kíváncsian követték. A kunyhó tulajdonosának Stalo volt a neve, magyarul: »óriás«, noha énnekem csak a vállamig ért.

- Attje Stalo, - szoltam hozzá, - ez a szolga nemsokára el fog hagyni téged.

- Hová megy? - kérdezte elcsodálkozva.

- A kittekbe!⁴³

A gazda rémülten kiegyenesedett.

- Mit mondasz, Härra?

- Hogy börtönbe jut!

- Miért?

- Mert tolvaj.

- Härra, meg akarod gyalázni a házamat?

---

⁴² Pál szolgád.

⁴³ Börtön.

- Nem! Miért akarnálak téged megsérteni? Hiszen te a kweiménk⁴⁴ vagy! Veled ettem és ittam; téged a tieddel együtt megszerettelek; a boldogságodat és a nyugalmaidat kívánom, és ezért mondom meg neked, hogy a szolgád tolvaj.

A szolga nem felelt és nem is mozdult; a két nő sem szólt semmit. De Stalo így kiáltott:

- Hárta, bizonyítsd be!

- Mindjárt! Ez az ember tegnap nem volt itthon?

- Nem. Tegnapelőtt a Fjällen keresztül elküldtem őt Arpen Raunához,⁴⁵ akinek partnekutsa⁴⁶ született és a kis fiúnak egy rénszarvast kellett küldennem fogajándékkul.

- Mikor tért vissza?

- Nagyon későn; ma, a fejés idején.

- Attje Pent elmondja majd neked, miért késett a szolga olyan sokáig.

Pent elmondta szerencsétlen kalandját. A szolga nyugodtan hallgatta, a pillája sem rezdült, de a többiek nagyon izgatottak lettek. Mikor Pent elhallgatott, Stalo így szólt a szolgához:

- Mit szölsz az esethez?

- Én nem tettem, - felelte nyugodtan.

- Tagadod?

- Esküszöm, hogy más volt. Én nem is voltam a jégszakadékoknál.

- De hiszen követték a nyomodat!

- Tévedtek! Keressétek, nálam van-e az ezüst?

- Meg fogjuk tenni! - szólt a gazdája.

A ruháját és a kunyhót is alaposan kikutatták, de semmit sem találtak.

- Hol volt, mióta visszatért? - kérdezősködtem.

- Csak a nyájnál, - felelte Stalo.

- Messzebb nem?

- Nem. Nem hagynád el a kunyhót egy kis időre?

- Miért? - kérdeztem.

- Beszélni akarok a kunnusszal.⁴⁷

Tudta, hogy Pent apó engem igazi jó barátjai közé számított, s ezért mondta meg őszintén, hogy mit akar csinálni. Igen sok lapp ragaszkodik még ma is többé-kevésbé a régi pogány szokásokhoz, amelyek közé tartozik a varázsdob megkérdezése is. Szerettem volna jelen lenni ennél a ceremóniánál, de természetesen bele kellett nyugodnom a házigazda akaratába. A nők sem maradhattak odabenn; kimentek hát a kunyhóból és a nyájhoz ballagtak. Szívesen beszélgettek volna velem, de én felhúztam a lábszánkómat, hogy pontosan megvizsgáljam a kunyhó környékét, mert magától értődött, hogy a szolga valahol ezen a tájon rejtette el a pénzt.

---

⁴⁴ Szomszédunk.

⁴⁵ Ragnilda húgomhoz.

⁴⁶ Kis fia.

⁴⁷ Varázsdob.

Nyom volt bőven, csizmanyom is, meg lábszánkónyom is, és nagyon kellett ügyelnem. Először egy szűkebb, azután egy tágabb kört írtam le a kunyhó és a nyáj körül, miközben a nők fejcsóválva néztek. Nem vettem észre semmit. Csak mikor a harmadik, még nagyobb kört leírtam, akkor bukkantam rá egy magányos nyomra, amelynek egyik oldalán észrevettem a már említett csorba nyomát is. Azonnal követtem a nyomot. Az erdőből kihúzódó, keskeny csatorna felé vezetett a nyom, amelyben jéggel borított víz folydogált. Alig öt perc múlva meglepetve megálltam, mert fölfedeztem a lapp embernek a legnagyobb titkát, még pedig a *tiorfwigardiját*,⁴⁸ egy rénszarvaktól tárolt, kis kerítést, amely egy pogány áldozóhelyet fogott körül. A hely középpontja egy úgynevezett *sait* volt, vagyis egy furcsa alakú kő, amelyet a vízben találni. Bár ezeket a köveket manapság már nem tisztelik valójában, a *tiorfwigardi* még mindig szent hely, ahová voltaképpen csak a ház urának szabad belépnie. De a szolga nyomai éppen ide vezettek. Sejtettem, hogy itt a rejtekhelye. Ki gyaníthatta volna, hogy egy lapp ember a lopott holmiját ilyen szent helyre fogja eldugni!

A nyom a szarvkerítés második sarkáig vezetett, ahol megszűnt, hogy később visszaforduljon. A lábszánkómat pontosan beleillesztettem a régi nyomba, úgy hogy most ugyanabban a helyzetben voltam, mint a szolga, mikor a pénzt elrejtette. Megvizsgáltam először is a havat, ameddig elért a kezem; a hó sértetlen volt - de nem, odalenn láttam néhány hópelyhet, amelyet mintha nem a szél fútt volna le, hanem valami mechanikai súrlódás söpört volna le. Lehajoltam és keresztülnéztem az agancsok között - valóban, ott lógott, amit kerestem, de oly jól eldugva a sűrűn egymásba gabalyodó agancságok közé, hogy pusztán véletlenségből nem is lehetett volna fölfedezni. Nagy dohányszakó volt, s amikor megtapintottam, tisztán éreztem benne a két pénzeserszényt.

Ott hagytam lógni és gyorsan visszatértem. Mikor a két nőhöz értem, a szolga után kérdezősködtem tőlük, és megtudtam, hogy még mindig odabent van a kunyhóban. De nem sok idő múlva már mi is beléphetünk a kunyhóba.

Pawek, a szolga, gúnyosan nézett rám.

- Hárta, odaadtam neki a Saiwa tjalememet és megoltalmazta őt, - magyarázta Pent apó. - Ez a Saiwa tjalem jó!

- Úgy? - szóltam komolyan. - Hát hol van?

- Itt lóg a nyakán; de vissza fogja adni, miután megóvta őt.

- És mit mondott a varázsdob? - kérdeztem Stalo szomszédától.

- Ártatlan, - felelte a szomszéd. - A tolvaj keletről jött, azt mondja a dob; egy kainolatspiátnak,⁴⁹ aki nyomban megszökött az ezüstről.

- Bizonyos ez?

- A dob sohasem téved. Biztosabb, mint a storfar⁵⁰ szava, aki a bibliából beszél!

- Ne káromold az Istent, Attja Stalo! - figyelmeztettem őt. - A dobotok szava annyit sem ér, mint egy közönséges lábszánkó szava!

- Tréfálsz, Hárta, mert a lábszánkó sohasem tud beszélni.

---

⁴⁸ Szarvkerítés.

⁴⁹ Svéd kutya.

⁵⁰ Lelkész.

- Biztosabban és igazabban beszél, mint a ti dobótok és jobban megvédi Pent apónak a két wuossahját,⁵¹ sokkal jobban, mint ahogy az apó rossz Saiwa tjalemja meg tudta védeni!

- Az én Saiwa tjalemem jó, - erősítette Pent. - Beszéltess egyszer egy lábszánkót, Härra!

- Jó. Beszéltetni fogom, de aztán tűzbe is dobod majd a papirosodat.

Kimentem és behoztam a nevezetes lábszánkót.

- A tied ez a lábszánkó? - kérdeztem még egyszer a szolgától.

- Az enyém, - nevetett gúnyosan.

- Látjátok ezt a csorbát a talpán? Ez a szája, amelyen keresztül beszél. Belenyomódott a lába ott, ahol Pawek Pent apót meglopta, és lenyomódott az egész úton végig, egészen idáig. Megmondta nekem, hogy nem más a tolvaj, mint ez a szolga, és megmondja azt is, hogy hová rejtette el a tolvaj az ezüstöt.

- Hadd mondja meg hát még egyszer azt a helyet! - vigyorgott a szolga.

- Mindjárt meg is mondja! - feleltem. - Először is azt mondja, hogy az ezüsttel telt két wuossaht a dohányzacskódba dugtad. Mutasd a zacskódat!

A szolga egyszerre nagyon megzavarodott.

- Elvesztettem, - felelte tétovázva.

- Hazudsz, mert ez a lábszánkó azt mondja, hogy eldugtad itt a közelben. Gyertek utánam! Mialatt három »Attje mijen, jukko leh almezne«-t⁵² elimádkoztok, ott lesztek azon a helyen, ahová eldugta az ezüsttel együtt a dohányzacskóját!

- Härra, igazat beszélsz? - kiáltotta Pent.

- Igazat!

- Valóban? Akkor megfogadom, hogy a Saiwa tjalemet a tűzbe dobom és soha többé nem hallgatok a varázsdobra!

- Szavadnál foglak! Gyertek, de vigyázzatok, hogy ez a fickó meg ne szökjék!

Megindultam és a többiek nyomon követtek. Mikor odaértem, ahol a szolga nyoma tisztán látszott, a hóra mutattam.

- Hajoljatok le és nézzétek, milyen világosan beszél ez a lábszánkó. A szava biztosabb, mint a varázsdobé; de ti behunyjátok a szemeteket és befogjátok a fületeket, hogy ne lássatok és ne halljatok.

Én mentem elől; nyomomban Pent és Stalo, a szolgát közrefogva, és leghátul a két nő. Így érkeztünk meg a szarvkerítéshez, ahol Stalo nagyon izgatott lett.

- Ide vezetsz bennünket, Härra? - kiáltott fel. - Hát nem tudod, hogy ez tilalmas hely?

- Becsületes embernek nem szabad erre a helyre lépnie, de a tolvajnak szabad itt elrejtienie a zsákmányát? Ó, Stalo szomszéd, te igazán nem vagy jó keresztény, te gonosz pogány vagy! Nézd csak, itt véget ér a lábszánkó nyoma és itt egy zacskó lóg. Nézd meg csak, a szolgád zacskója-e?

---

⁵¹ Erszényét.

⁵² Miatyánk, ki vagy a mennyekben.

E szavak és a vele járó mozdulatok hatása leírhatatlan volt. Lehajoltam, hogy leemeljem a zacskót és most a magasba tartottam.

- Az az, az ő zacskója! - kiáltott Stalo.

A két nő megerősítette, Pent apó pedig sóváran kinyújtva karjait, így könyörgött:

- Härra, húzd szét, benne van-e a két wuossáhm!

- Benne van. Fogjad, húzd szét te magad!

Mohón elkapta, széthúzta a zsinegjét és csakugyan kihúzta a zacskóból a két erszényét.

- Meg kell számlálnom, - kiáltott lekuporodva.

Stalo szomszéd meg a két nő szintén lekuporodott azonnal melléje. Persze roppant kíváncsiak voltak, hogy mennyi pénzt dugott el az öreg Pent. Senki sem ügyelt a szolgára, aki lopva tovaosont. Nem gátoltam; hadd meneküljön; hiszen úgyszólván az lett volna a büntetése, hogy elkergetik. De lassan utánamentem, hogy vigyázzak rá, kárt ne tegyen semmiben. Sietett elcsípni egy rént, fölszerszámozta, befogta egy ócska szánba és ráült, miután egy kis eleséget is összekapkodott hamarosan. A zacskó fölfedezése óta alig telt el három perc, mikor a szolga már elvágtatott.

Én csak az erdő széléig mentem, ahonnan megfigyelhettem őt. Egyszerre ujjongva felkiáltott a hátam mögött Pent apó.

- Tjuote-kwekte-lokke-nala... száztizenkettő! Megvan! Az egész ezüstöm! Härra! Hol vagy Härra?

- Itt! - kiáltottam.

Odaszaladtak hozzám.

- Härra, igazad van! - kiáltott Pent apó. - A Saiwa tjalememet a tűzbe dobom!

- És a varázsdobot sem fogod többé megkérdezni?

- Soha! Itt van, Härra, két tallér a száztizenkettőből. Hálás vagyok és te megérdemelted!

Nevetve eltoltam a kezét a benne lévő két tallérral.

- Tartsd meg! Énnekem nem kell!

- Ó, Härra, milyen jó vagy te! Siessünk haza! Hadd mondjam el Snjára anyónak, milyen boldog vagyok! De hol a szolga?

- Amott!

A szán után mutattam, amely fekete pontnak tűnt fel már csak a távoli havon.

- Megszökött! - kiáltottak mind a hárman.

- Hadd menjen! - szóltam én. - Keressen magának távol innen másik gazdát. De igazad van; sietnünk kell, mert Snjára anyó azt sem tudja, hogy hol vagyunk.

De a búcsút nem lehetett túlságosan siettetni, mert előbb falatoznunk kellett egy kicsit és inni egy korty pálinkát. Csak ezután és miután részletesen megbeszéltük a kalandot is, indultunk visszafelé a lábszánkókon.

Akinek erős a térde, az könnyen lábszánkózik és Pent apó most sokkal könnyebben repült, mint az előbb, amikor még nem kellett a nehéz ezüstöt is cipelnie. Két óra múlva visszaértünk a kunyhóhoz, amelynek lakói kezdtek már aggódni miattunk.

Mikor ott ültünk a medvehús mellett a tűz körül, Pent apó mindent elmesélt. Előadásának viharos dícséret volt a következménye, amellyel egyöntetűen engem halmoztak el. Sätte bácsi és a fiatal Neete hálásan kezet nyújtott nekem; Kakka Keira és Anda nyájas alázatossággal bólintgatott felém; de a szép Marja olyan bűvösen mosolygott rám, hogy arca nyúzott sonkához hasonlított, amely most került ki a mártásból. És a derék öreg Snjára anyó - -? O, jaj! Odafordult hitestársához és édes hangon így szólt:

- Attje, to men etsap... apó, én szeretem őt!

És azután odafordult hozzám:

- Tjalmit tappo; to mon kalkap tjulestet... hunyd be a szemed; meg foglak csókolni.

Olyan hevesen reámvetette magát, mintha meg akart volna fojtani, és ennek az egyetlen tulajdonságának,⁵³ amelyet a lapp földről magammal hoztam, ugyanolyan hangzása és ugyanolyan hidrodinamikai ereje volt, mint mikor melegítő üvegből vizet csorgatunk. Megvallom, hogy nemcsak a szememet csuktam be, hanem más egyebemet is!

Pent apó hunyorgatva nézte a jelenetet és azután belenyult az egyik nagy zsebébe és kihúzta belőle a talizmánt, amelyet a szomszéd kunyhójában visszavett a szolgától, mielőtt elindultunk a szarvkerítés felé. Valóban beledobta a tűzbe és közben így szólt:

- Härra, íme, amit megfogadtam neked. Bebizonyítottad, hogy ez a Saiwa tjalem nem szentírás; eméssze el hát a tűz. De te maradj itt nálunk, amíg a kedved tartja, mert szeretünk mindnyájan és mert olyan okos és olyan barátságos vagy, mintha a fiam és a testvérem lennél - - mon kalkap wuortnot... esküszöm rá!

A tűz elemésztette az ismeretlen tréfás fickónak a sorait. Heine védőszellemei pedig megfogják bocsátani, hogy Pent apó nem viselte tovább a szíve fölött Saiwa tjalem gyanánt ezeket a verssorokat.

---

⁵³ Csóknak.

VAN HET ROER, A BÚR.

1.

Mint valami óriási szfinksz, amelynek találós kérdései évezredek óta várják a megfejtést, úgy terül el az Ó-világ déli csúcsán és két hatalmas ocean között Afrikának ellentétekben és titkokban egyaránt dús földtömege. Száz meg százezer négyzetmérföld sorvad itt a terméketlenség átka alatt, vagy alkot nagy, kopár fensíkokat, amelyeknek gyér növényzete csak a nedves évszakokban biztosítja a zergének és fajrokonainak a tengődő életet. Számtalan patak és wadi zuhog alá tavasszal dörögve és tajtékozva a völgyekbe, hogy már rövid futás után elapadjon a száraz fővényben és útját vad görgeteggel és köroncsokkal jelölje meg; és ahol a merész láb nem átall rálépni a makacskodó talajra, ott oly hatalmakkal kell megküzdenie, amelyek a halál és a romlás urai. És e terméketlen területek tözsomszédságában az óriási természet a földgömb leggigászbib növényi és állati jelenségeit hozza létre. Mialatt a sivatag izzó heve a legparányibb fűszál csiráját is belefojtja a tüzes homokba, addig a sivatag közelében a tavak vizén a »hazátlan fauna« tömegei sodródna; sűrű taleberdők nyujtják pálmakoronáikat az ég felé és a hatalmas baobab (majomkenyérfa) elpusztíthatatlannak tetsző törzsén izmos ágait terjeszti a lángoló fény felé. Emitt, a sivatag halálában, alig hihet az ember egy-egy alacsonyrendű rovar vagy féreg létében, és amott, a sivatag szélén, az oroszlán ordítása hallatszik már; a zsiráf legeli a fák és cserjék ágait; távolabb döng a föld az elefánt és az orrszarvú léptei alatt és a viziló hengergőzik az állóvizek mély iszapjában.

Oly szegényes partfejlődésű földrészt, aminő Afrika, nem igen csábítja a tengerjárót és csak nagy erőfeszítések árán hódol meg a civilizációnak; éppen ezért Afrikát még ma is kevésbé ismerjük, mint Amerikát és Ausztráliát, amelyeknek létezését sem sejtette még senki, mikor a Földközi-tenger déli partmelléke már régen szolgálatára állt egy fejlett, de, sajnos, megint elenyészett kultúrának. Mialatt a középső égövek tengereiben régóta ott lengtek már a parti járművek lobogói és vitorlái, az óvilág harmadik része, mint regebéli kolosszus, nyult el az Atlanti- és az Indiai-óceán között, és csak gyéren kelt híre, hogy egy-egy merész hajós vakmerő utazással próbálkozott meg partjai mentén.

Hogy a déli fokot történeti népek már az ókorban is ismerték és körülhajózták, az egyrészt pusztá gyanu, másrészt monda csak. Így például Kant azt hitte, hogy a Királyok I. könyvének 22. fejezete alapján föltételezheti, hogy Jozafát indiai király idejében a tengeri utazás az Arab tengeröböltől a Fok körül Spanyolországba mindennapi dolog volt, és Herodotosz azt meséli, hogy karthágóiak, akiket Nebo egyiptomi király küldött ki, Krisztus előtt 610 körül megtették ugyanezt az utat. Egyébként egy-egy hosszabb utat lefelé Afrika nyugati partjai mentén, aminő a karthágói Hanno útja volt például Kr. e. 500 körül, noha ez az út legfőljebb Guineáig terjedt, e világrész körülhajózásának tartottak. Hogy később a kyzikénei Eudoxosz Gadeszből kiindulva, a Fok körül hajózva, eljutott az Arab tengeröbölbe, az kohlomány.

Bizonyosnak mondhatjuk, hogy a XV. század végéig északról senki sem jutott el a Fokig és a Fok körül. János portugál király egy kis hajórajt küldött ki Diaz Bertalan vezetésével; ez 1487-ben csakugyan körülvitorlázta a Fokot; a továbbhaladásban azonban megakadályozta a merész utazót embereinek a zendülése. A szörnyű viharok miatt, amelyeket a hegyek táján ki kellett állnia, Cabo tormentoso-nak, Viharhegyfoknak nevezte el a Fokot. János király azonban a Jóreményfokra változtatta meg ezt a nevet, mert nem kételkedett többé, hogy fölfedezte a tengeri utat a csodák országába, Indiába.

Utódja, Mánuel király, négy hajóból álló flottát küldött ki Vasco da Gama vezetésével, hogy nyomozza tovább a fölfedezett utat. És ez a híres férfi valóban meg is oldotta a rábízott feladatot. De a portugálok csak az Indiába vezető úttal törődtek; Afrika déli csúcsa nem érdekelte őket.

Csak a hollandok szállták meg ezt a földet, 1600-ban, Van Kisboek tengerészkapitány révén, és elhatározták, hogy ezt a földet gyarmatosítják. A németalföldi bevándorlók, akiket búroknak neveztek, visszaszorították a hottentottákat, egyre tovább nyomultak a kafferekig, és ezektől is egyik területet a másik után elhódították. A gyarmat növekedett és felébresztette az angolok irigységét, akik mindenféle eszközzel megpróbálták kiszorítani a hollandusokat, és addig nem is nyugodtak, amíg 1714-ben, a párisi béke nekik nem juttatta ezt a területet. Ennek nyomában nagy sereg angol gyarmatos érkezett a Fokföldre, akik a hollandus-búrokat minden módon kiszorították és a két nemzetbeli gyarmatosok között oly ellenségeskedés támadt, amelynek igen jelentős szerepe volt a gyarmatosok és a benszülöttek harcaiban.

Míg az európaiak eddigelé tehetetlen hordáknak tekintették a Fokföld benszülötteit, addig az angolok és kafferek között még ma is dühöngő harc bizonyította, hogy ez utóbbiak éppenséggel nem megvetendő ellenfelek. És ha fel is kell tételeznünk, hogy mint Amerika indiánjai, ők is tönkre fognak menni azon a kegyetlen törvényen, amely mintha a kaukázusi emberfajnak azt a feladatot osztotta volna ki, hogy siettesse színes testvéreinek a pusztulását, azt is fel kell tételeznünk, hogy a Kalahari lakója csakúgy, mint az amerikai Nyugat vadembere, késhegyig fog védekezni minden tekintetben fölötte álló ellenségével szemben. Valamely nemzetnek a halála sohasem egyértelmű a feledés tengerébe való hirtelen belezuhanással, hanem hatalmas vonaglás és küzdelem, folyton gyengülő, de sokáig tartó ágaskodás, amely izzó gyűlöletében még az utolsó pillanatban is magával igyekszik rántani a romlásba az ellenséget is.

Mikor a németalföldi Zeeland tartományban utaztam, megismerkedtem a Van Helmers-családdal, amely bár szegény volt, szíves vendégbarátsággal fogadott. Megtudtam, hogy a családfőnek egy öreg nagybácsija kivándorolt a Jóreményfokra. Hosszú ideig leveleztek alkalomadtán úgy vele, mint a fiával, míg végül a fiu annyi sok más búrral együtt kénytelen nem volt az előrenyomuló angolok elől átkelni a Sárkányhegységen, hogy a mai Transvaal gyarmatban új otthont alapítson magának. Ettől fogva megszakadt az érintkezés, de a Van Helmers-család élénk ragaszkodással gondolt mindig rokonaira, s mikor közöltem velük, hogy a Fokföldre szándékozom utazni, valósággal megostromoltak azzal a kéréssel, hogy ott, ha csak lehet, tudakozódjam az eltűnt rokonok után. Ha sikerül a nyomukba jutnom, az esetre rábíztak egy levelet, és én azzal az óhajtalással hagytam el Hollandiát, hogy ez irányban, ha csak lehet, leróhassam hálámat a derék emberek szíves barátságáért.

Mikor megérkeztem Fokvárosba, egy ideig ott tartózkodtam, azután északra és nyugatra bolyongtam, és most meglátogattam a Transvaal-országokat, bár az akkori állapotok éppenséggel nem voltak csalogatóak.

Csaka, a híres kafferfőnök, akit joggal neveztek Dél-Afrika Attilájának, számos kaffertörzset egyesített az uralma alatt és katonai alkotmányt adott nekik, amely megtízszerezte ellenállóképességüket az európaiakkal szemben. Szikukuni, az öccse, megtámadta és megölte őt, hogy magához ragadja az uralmat, és most közte és a búrok között hosszú háborúskodás támadt, amelynek során a búrok, akiket az angol kormány igazságtalansága és erőszakossága is háborgatott, a vitézség csudáit művelték. Később a Transvaal köztársaság azt tervezte, hogy vasutat épít a Delagoa-öbölíig; minthogy azonban ez a vasutvonal gazdaságilag függetlenítette volna a búrokat, Anglia meg akarta hiúsítani ezt a tervet, amennyiben Szikukuni kafferfőnököt lázadásra izgatta a búrok ellen, ellátta őt a szükséges fegyverekkel, s az így támadt helyzetet ürügyül használta fel arra, hogy a »kereszténység védelme« címén a búr köztársaságot annektálja. Ekkortájt történt az, amit el akarok beszélni.

Ezen a vidéken rendszerint ökrösszekéren utaznak az emberek, de én régi megszokásból és hogy gyorsabban haladhassak, lóra ültem. Mellettem Quimbo lovagolt, egy bazutokaffer, akit vezetőül szegődtettem. Hosszú ideig szolgált különböző németalföldi majorságban, barátja volt a fehéreknek és tűrhetően törte a hollandus nyelvet. Egyébként elég furcsa figura volt lóháton. Egy kartonkötényen kívül, amelyet az ágyéka körül övezett, teljesen csupasz volt, és erős, szögletes izomzatú sötét testét zsírral kente be, amely megővta ugyan a bőrét a rovarok kellemetlen szúrásaitól, de, sajnos, olyan átható szagot, vagy inkább bűzt terjesztett, hogy valóban nagy megerőltetésembe került, ha ötven lépésnél közelebből akartam vele érintkezni. A legnevezetesebb sajátja a hajviselete volt. Minthogy naponta ákácmezgát használt és évek hosszú során át gondosan ápolta a haját, sikerült oly tömör formába összetapasztania a haját, hogy az két, talpával egymásnak támasztott papucshoz hasonlított, amelyeknek a sarka volt felül, úgy hogy a fölfelé nyíló papucsüregeket mindenféle értéktelen, de ránézve rendkívül fontos apróság megőrzésére használhatta fel. Fülcimpáit kora ifjúságában ráaggatott súlyokkal annyira kinyújtotta, hogy azok most egy újfundlandi füleihez hasonlítottak; és hogy ezeket a díszfüleket gyakorlatilag értékesítse, reggel össze szokta csavarni őket és mindegyik tekercs belsejébe beledugott egy-egy adag tubákot. Ezenkívül mindenik orrcimpáján erős, sárgaréz gyűrűt hordott, és a nyakára, bizonyára saját szépérségének leleményessége következtében, széles talpbőrszíjat csatolt, amelyre két nagy tehénkolomp volt ráerősítve, amelyre valószínűleg a főntebb említett majorságok valamelyikében tett szert. És mint lovas, szakasztott úgy ült a lovon, mint ahogy a vándor szemfényvesztők és medvetáncoltatók majma ül a teve hátán, és valahányszor társalgás közben figyelmes arcot akart vágni, miközben szörnyen vicsorgatta a fogát és széles száját szörnyen eltátotta, mindig olyan állatfajhoz volt hasonlatos, amelyről bajos lett volna megállapítani, hogy kérődző-e vagy véreb, vagy macskamajom. Ez a páratlan teremtés fenyőfából készített súlyos buzogánnyal volt felfegyverezve, továbbá egy rettentő, görbe késsel és egy hajítódárdával. Vajjon tudja-e használni is ezeket a veszedelmes szerszámokat, arról még nem volt alkalmam meggyőződni.

Én magam jó angol paripán ültem, az ő számára azonban csak egy izmos brabanti szörnyeteg tudtam szerezni, abból a fajtából, amely I. Napoleon ágyuit vonszolta csatatérre. Valóban elefántszerű állat volt és úgy ügetett, hogy a széles hátán gugsoló Quimbo csak a legsürgősebb esetben nyult a kantárszárhoz és szívesebben kapaszkodott bele mind a két kezével a ló sörényébe.

Most baloldalamon lovagolt és zagyva beszédjével tőle telhetőleg iparkodott engem beavatni az ország politikai viszonyaiba. .

- Látta már Mynheer Szikukunit, a kafferek nagy királyát?

- Nem. Hát te láttad már?

- Quimbo nem látni még Szikukunit; Quimbo jó hollandus, jó bazútó, rossz zulu. De Quimbo hallott Szikukuniról, Quimbo nem akarja látni Szikukunit.

- Félsz tőle talán?

A derék kaffer úgy eltátotta a száját, hogy csaknem a gyomrába pillanthattam bele, és úgy forgatta felém a szemét, mintha a tekintetével, mint dinamittal, a levegőbe akart volna röpíteni.

- Mit mondott Mynheer? Quimbo fél Szikukunitól? Mynheer nem ismerni Quimbot; Quimbo bátorság, Quimbo erő, Quimbo fölfalni Szikukunit. De Szikukuninak van sok zuluja és a zuluknak van sok irujája⁵⁴ és van sok puskája. Anglia ad zuluknak puskát és port, hogy zulu megölje hollandust. De Quimbonak nincs puskája és pora; Quimbo nem tudja lelőni zulut.

---

⁵⁴ Lándzsája.

- De hiszen mi most a Quathlamba-hegységbe lovagolunk és azután a zuluk földjére érünk! És ha agyonlőnek?

- Mynheernak van puskája és pora; Mynheer agyon fogja löni Szikukunit és a zulut; Quimbo szereti Mynheert; Mynheer ad Quimbonak dohányt, és Quimbo ad ezért Mynheernek lelket és testet!

Ezt a szerelmi vallomást olyan buzgó gesztikulációval kísérte a gyöngéd kaffer, hogy megbillent az egyensúlya és alig ért rá megint megragadni a ló sörényét, hogy visszarugdálja önönmagát ismét a ló hátára.

- Hát Szikukuni csakugyan olyan gonosz ember? - kérdeztem.

- Szikukuni agyonütötte fehér embert, fehér asszonyt, fehér gyereket, és agyonütötte bazutót; Szikukuni vért iszik és táncol, mikor agyonüti fehér embert, asszonyt és gyereket. Szikukuni agyonütötte a búrokat a Kék-Koszoru Spruinnál; hát jó Szikukuni?

A kaffernak igaza volt. Eszembe jutott a Blesboks folyó melletti rémes mészárlás, ahol Szikukuni hatszáznál több hollandust és hottentottát hitszegően leöletett, és a kegyetlenség, amellyel ünnepi alkalmakkor foglyait vagy ezek híján saját embereinek egész csapatait gyötrelmes módon megfojtatta. Hiszen rokona, a békeszerető és hollandusbarát Szomi is csak gyors szökéssel menekülhetett ez elől a halál elől, és menekülés közben arról kellett értesülnie, hogy felesége és egyetlen gyermeke, akiket előre küldött, nyomorultan elpusztult a Kalaháriban. Szikukuni parancsai vérszomjasak voltak, lába nyomán vér gőzölgött, és véres bosszuért kiáltott az a számtalan áldozat, amelyet gyilkos kedve megkívánt. A vas szigorúság, amellyel uralkodott, együtt tartotta a csapatait, de nagyon jól tudta mindenki, hogy más vezér után sóvárogtak, és titkon sajnálták, hogy Szominak a tartózkodási helyét nem tudták kipuhatolni.

- Nem; Szikukuni nem jó; de a büntetés utól fogja őt érni, és Szikukuni nem sokáig lesz már a zuluk főnöke.

- Szikukuni üti... ó, ó, Mynheer, - szakította félbe Quimbo saját magát - Quimbo embert lát ott a hegyen; ember lovon nyargal, mint Quimbo és Mynheer!

Az egyik kezével előre mutatott, ahol nem messze tőlünk valóban egy lovas volt látható, aki velünk tompaszögben tartott a hegyek felé, úgy hogy eddigelé nem vehettük észre.

- Búr vagy angol, - gondoltam. - Előre, Quimbo; utól kell őt érnünk!

Megsarkantyuztam a sárgámat, amely nyomban ügetni kezdett. A brabanti utánozni próbálta, de kövér hátát úgy hányta-vetette ide-oda, hogy a kaffert hajótörés veszedelme fenyegette.

- O, ó, Mynheer! - bömbölte Quimbo. - Ló nagyon gyorsan szalad; Quimbo elveszti karját, Quimbo elveszti lábát; Quimbo elveszti Quimbot és lovat! Hol lesz Quimbo, ha Mynheer keresi Quimbot?

A kis lovaglólécke csak hasznára válhatott; ennél fogva nem lassítottam a lovaglás sebességét, minél fogva Quimbo egyre erősebben ordított, úgy hogy nem volt csoda, hogy az idegen lovas figyelmessé lett ránk, még jóval előbb, mintsem utólértük. Megfordult és megvárta bennünket.

Ő is angol lovon ült, de nyilvánvaló volt, hogy az ő lovának sokkal nagyobb terhet kellett hordania, mint az enyémnek, mert az idegen rendkívül széles, súlyos alak volt és a testalkata igen nagy erőre vallott. Széles arcának kedélyessége mellett is nagyon öntudatos volt a kifejezése és éles szeme, amely most kíváncsian rajtam pihent, bizonyára komorabban is tudott nézni, mint most, amikor az idegen kezét köszöntésre emelte, hogy az én üdvözlétemet viszonzozza.

- Honnan? - szólt röviden, de nem barátságosan.

- Tegnap reggel óta jövünk odaátról, Willem Larszentól.
- Willem Larszentól? Derék németalföldi ember. És hová, Mynheer?
- Egy kissé túl a határhegyeken.
- És mi dolga ott?

Az idegen voltaképpen többet kérdezett, mint amennyi az udvariassággal összefért, de az arcán eközben annyi jóindulat tükröződött, hogy nyugodtan így feleltem:

- Meg akarom ismerni az országot, Mynheer, ennyi az egész.

Erre tünődve az állához emelte a kezét, a szeme mintha elborult volna és a kérdése mintha ridegebben hangzott volna:

- Meg akarja ismerni az országot, Mynheer? Hm, hm! Mostanában nagyon sok ember akarja megismerni odalenn az országot, de nem fognak semmi mást megismerni, csak ezt!

Eközben rácsapott öklével Roerjának⁵⁵ a tusára, amely a hátán lógott. Németalföldi volt; természetesen.

- Én is azt hiszem, Mynheer, - feleltem én. - Igazán csúf dolog egyik embert a másikra uszítani, és amikor megölik egymást, mind a kettő örökségét bezsebelni!

A szeme és a hangja nyomban szelidebb lett ismét.

- Így hát ön nem angol, akit Sirnek kell szólítani?
- Nem; én német vagyok, Szászországból való, és azt hiszem, hogy közös germán ősünk van, nekünk meg a hollandusoknak.
- Úgy van! Egész csomó német él itt és mind velünk tart. Isten hozta hát önt!

A jobbát felém nyújtotta, meleg kézszorításra, azután mosolyogva rátekintett a kíséremre.

- A szolgálja?
- Szolgám, vezetőm és tolmácsom. Mynheer, csoda pompás fickó, párját ritkítja.
- Most a hátvédben tartózkodhatik. Mert ha megengedi, Mynheer, most az egyszer én leszek majd a vezetője. Hiszen a Bezuidenhout-szoros felé tart, ugyebár?
- Mindenesetre.
- Én is arra tartok, és ha inyére van, hát együtt maradhatunk. A nevem Kees⁵⁶ Uys.

Meglepetten néztem rá, mert ez az ismeretség nagyon megtisztelő volt rám nézve. Im hát, a híres búr vezérnek a fia, aki Potpieterrel és Pretoriusszal egyetemben megnyerte a pietermaritzburgi híres ütközetet a kafferok ellen! Nem tudtam elpalástolni az örömet, és én is megmondtam a nevemet, amelyet bizonyára sohasem hallott még.

- Elhiheti, Mynheer Uys, - biztosítottam róla, - hogy ennél a találkozásnál kedvesebb meglepetés nem is érhetett volna.
- Bizonyára Fokvárosban hallott felőlem.
- Sokat, de már előbb is a hazámban.

---

⁵⁵ Puska.

⁵⁶ Cornélius megrövidítése.

- Hát ott is ismernek bennünket? - kérdezte, miközben becsületes, hűséges vonásain a büszkeség némi csilláma villant fel.

- Hogyne!

- És hogy beszélnek ott rólunk? Kivel tartanak? Velünk vagy az angolokkal?

- Én nem vagyok politikus, Mynheer, de őszintén mondhatok annyit, hogy a rokonszenvünk az önöké. Nagy utazásaim közben sokfelé összeakadtam Anglia fiaival, és nem eggyel sírig tartó barátságot kötöttem; de ehelyütt el kell választani az egyes embert az egésztől. Személyes érdekem nincs az itteni dolgokban, de megvallom, hogy tévovázás nélkül puskát ragadnék, ha, amíg az ön oldalán vagyok, szüksége volna a puskámra valamelyik ellenségével szemben.

Még egyszer kezet nyújtott lóhátról.

- Köszönöm, Mynheer! Aligha lesz ugyan szükségem erre a segítségre, de jól esik, ha ilyen barátságos szavakat hallok olyan ember szájából, aki távolról nézte az eseményeket és így helyesebben tud ítélni, mint az, aki a körülményeket saját haszna szempontjából veszi szemügyre.

Magába mélyedve lovagolt mellettem. Majd hirtelen kiegyenesedett és így szólt:

- Mondok önnek egy nagy világtörténeti törvényt, amelyre engem a saját töprengésem és tünődésem juttatott rá. Ez a törvény a következő: a tengeri uralom - vagyis a gyarmatok fölötti uralom is - a tengerpart mentén halad. Ha visszatekint a múltba, talán igazat fog adni nekem. Fönícia, Görögország, Róma, Karthágó, Spanyolország, Portugália, előbb Velence és Genua, a barbár államokat csak melleleg említve, Franciaország, Németalföld, Anglia felváltották egymást a tengeri uralomban. Nincs igazam?

- Kétségbevonhatatlan, hogy ezt a törvényt, természetesen bizonyos megokolásokkal, csaknem én is hajlandó vagyok elfogadni.

- Gondolkozzék csak rajta, akkor igazat fog adni nekem! Hollandia többet elfoglalt a tengerből, mint bármely más ország, de hogy neki is alá kell vetnie magát ennek a törvénynek, már régen eldöntött tény: Anglia ragadta el tőle a hatalmat; Európában, Indiában és itt a Fok körül. És most immár könnyű megérteni a mi sorsunkat: küzdünk itt a vérünkkel szerzett javainkért, de végül mégis el fogjuk veszíteni azokat. Anglia fog uralkodni a Fok körül, de mi előbb védekezünk és meghalunk, mint hősök és férfiak. A tetteket, amelyek itt történnek, nem éneklik meg, úgyszólván nem is emlegetik, mert nagyon távol fognak lejátszódni a hazától; de fiaink és unokáink, mikor elűzik őket, egyre északabbra fognak vonulni, megőrizve emlékezetünket, amíg őket magukat is utól nem éri az a sors, amely bennünket sujtott. Minden földi teremtnének joga van a létezésre és az életre; minden növénynek, minden állatnak, minden embernek, minden népnek és minden nemzetnek szabad ama sajátos törvény szerint, amely neki adatott, kifejlődni, hogy az emberiség fáján különböző virágok teremjenek és különböző gyümölcsök érjenek meg, a föld szerint, amelyből származnak, és az égbolt szerint, amely föléljük borul. Ha az egyik nép elűzi a másikat a földjéről, ha egy másik nép égboltja alá vonul, hogy ezt a másikat elpusztítsa, akkor a saját maga eredeti gyökereit is elvesztette és nem vetheti meg lábát újra a földben; az idegen nap nagyon forrón süti, vagy a szelek nagyon hidegen érik - megbetegszik, bágyadozik, belepusztul; az elűzött nép halálát a saját életével kell megfizetnie. Oly bizonyosan bekövetkezik ez, mint ahogy minden kivándorlás és minden éghajlati változás titkon megőrli a csontok velejét, bárha a piros arc az ellenkezőre vall is látszólag. Mi el fogunk tűnni a Fokföldről, mert vétkeztünk a Fok őslakói ellen, és Anglia követni fog bennünket, ha hatalma és uralma évszázadokig fog is itt nőttön nőni.

- Azt hiszi? - kérdeztem, elcsodálkozva az őszinteségen, amellyel belső gondolatait feltárta előttem, noha csak két perce látott először életében. - Én ellenkezőleg azt állítanám, hogy eltűnésről, ha csak teljesen felületesen és külsőleg nem fogjuk fel, szó sem lehet. Két vegyi anyag, amelyet vegyítünk egymással, nem tűnik el, hanem csak elvonul a szemünk elől új alakjában, az új termékben, amelyet vegyülésükben alkotnak. Így van ez nemcsak a szervetlen, hanem a szerves világban is, amelynek része az ember és általa a nép és a nemzet is. Tekintsen csak át Amerikába! Oly különböző elemek kapcsolatából új, sajátos nép támadt, de ezek az elemek is mind megvannak még benne és...

- Rendben van, Mynheer; de nem ismeri-e el, hogy az indián csakugyan eltűnik, anélkül, hogy a yankeeiben meglenne? De most már olyan területre lépünk, amelynek termékenységét, sajnos, sokkal kevésbé ismerik, semhogy sikeresen hozzá lehetne fogni a megműveléséhez. Talán én is fantaszta vagyok egy kevésbé; legalább ön mindenesetre ezt gondolná, ha vállalkoznám rá, hogy kifejtsem ön előtt a nézeteimet.

A külseje éppenséggel nem arra vallott, mintha képzelgéseknek élne; sőt inkább erőteljes, izmos alakja mintha csakis a fáradságos, gyakorlati élet számára lett volna berendezve. A fején széles karimájú nemezkalapot viselt, amelyet nem igen lehetett volna elegánsnak mondani; vállát és mellét szűk ujjas fölött durva, hollandus posztóból készült egyszerű, szürke gyapjutakaró borította; erős combjaira a sok lovaglástól alaposan elkopott bőrnadrág feszült, amelyre hosszú, jól megkátányozott csizmaszárok húzódtak rá. A fegyverzete nagyon egyszerűnek tetszett, mert mindössze egy bivalybőrtokos késből és egy régi, nehéz puskából állott; de aki tudta, hogy a hollandus telepes milyen csálhatatlan biztossággal kezeli a maga »roer«-ját (puskáját), az föltehetette, hogy ez a puska már nem egy kaffernak, sőt talán angolnak is kioltotta az életét. Mint említettem, oly egyszerű, oly józan volt ennek a férfinak a külseje, hogy csak ezt felelhettem:

- Fantasztának gondolnám? Azt hiszem, hogy ön a nézeteivel inkább a reális, való életbe nyúl bele, mint a képzelődés csálóka birodalmába. Aki úgy él, mint ön, és annyit tapasztal, mint ön, az aligha tehet szert a metafizikus hírére, ha nem átallja nézeteit valaki előtt nyíltan kifejteni.

- Úgy? Ha megtenném, azt hiszem, mégis ebbe a hírbe keveredném, mert gondolja meg, hogy én tagadom például a történelmet; azt állítom, sőt bizonyítom is, hogy egyáltalában nincs történelmünk.

- Ha meg tudja alapozni ezt az állítást, akkor nem fantaszta ön, Mynheer.

- Igen, meg tudom alapozni; be tudom bizonyítani állításom igazságát, és ez voltaképpen nem is nagyon nehéz feladat. Persze tudós tanároknak hiába beszélnék, mert ezek az urak gyakran nagyon sajátos dogmákkal vannak tele. A saját adataikból építik a gondolataikat és következtetéseiket, egekbenyúló, de lakhatatlan palotáikat, és ügyet sem vetnek azokra a tartós anyagokra, amelyeket a valóság nyújt, hogy oly lakásokat építsünk belőlük, amelyeknek födelei alatt az emberiség békében és biztosságban ellehet. Ezek az urak sok ezer kötetet írtak össze a történelemről, de egyikben sincs igazi történelem.

- Valóban?

- Úgy bizony! Lássunk csak egy analógiát! A természettudomány három részre oszlik: a természeti tűnemények, a természeti erők és a természeti törvények ismeretére; feladata annak a kimutatása, hogy bizonyos természeti erők bizonyos változhatatlan természeti törvények szerint miképp hoznak létre bizonyos természeti tűneményeket. Így vagyunk a történelemmel is. Ismertetnie kell a történeti törvényeket, a történeti erőket és a történeti jelenségeket; be kell bizonyítania, hogy bizonyos történeti erők bizonyos, meg nem változtatható törvények szerint, bizonyos történeti jelenségeket hoznak létre. De melyik történeti munka sorolja fel ezeket az

erőket és törvényeket? Melyik történeti munka magyarázza meg pontosan valamely esemény szükségszerű kifejlődését e törvények alapján és ez erők útján?

Megvallom, hogy ez a fejtegetés meglepett; semmiesetre sem volt fantasztikus világfelfogás terméke, hanem egy figyelmes gondolkozónak eredménye, aki a való élet eseményeit tanulmányozta.

- Az ön analógiája nem közönséges, Mynheer, - feleltem, - de meggyőző erejűnek látszik.

- Látszik? Az is valóban! Mondja csak, ugyan mi van az önök történeti munkáiban? Egy csomó történeti jelenségnek a felsorolása, azoké az eseményeké, amelyek abban az időpontban, amelyről beszélünk, részint valóban megtörténtek, részint állítólag megtörténtek. Történelem ez? Ez csak egyszerű krónika; mert hol maradnak a történeti erők és törvények? A természetbúvár, a vegyész úgyszólván teremtő munkát végez, - persze csak igen korlátolt értelemben, - amennyiben az ismert természeti erők útján a szintén ismert természeti törvényeknek megfelelően változásokat hoz létre, rombol vagy alkot. De mit tesz a történetíró? Összegyűjti a külső tényeket, tetszés szerinti fonalra fűzi őket, mint a kaffer a maga üveggyöngyeit, és nem tud mondani semmit a tények keletkezéséről és fejlődéséről, csak úgy, mint ahogy a kaffer sem tudja, miképp keletkeztek az üveggyöngyei. És ezt a naptárt aztán mégis történelemnek nevezi! Úgy bizony! És a történelemtől azt várja, hogy a politika tanítómestere legyen! De az önök történelme terméketlen dolog. Mik az önök úgynevezett politikusai? Oly fák gyümölcszeiért civakodnak, amelyeket nem ők ültettek, és magot ültetni nem tudnak, hogy biztos és békés úton hozzájussanak ugyanazokhoz a gyümölcsökhöz. Azt mondom önnek, Mynheer: csak majd ha tudásunk behatolt azokba a titokzatos mélységekbe, amelyekből a Mindenható által rendelt világtörténeti hatalmak változhatatlan világtörténelmi törvények szerint világtörténelmi tényeket sarjasztanak ki, csak akkor állíthatjuk azt, hogy van történelmünk. Akkor urai leszünk majd az eseményeknek; úgy fogjuk az eseményeket létrehozni, gyártani, mint a kézműves a maga munkáját, a költő a maga költeményét. Akkor megszüli majd a történelem gyermekét, a politikát, amely, mint a föld királya, örökbékét hoz a földre és a kardot ekevassá változtatja át, mert a civódás, a, háború lehetetlenséggé lesz, minthogy mindenki ismeri a törvényeket és erőket, amelyek alapján és amelyek szerint a másik hat és cselekszik. A fegyverek versenye helyett a béke versenyé fog érvényesülni, és az emberi nem fejlődése oly utakra terelődik, amelyekről ma még sejtelmünk sincsen. Addig azonban kutatásuk buzgón ezeket a mélységeket és ismerjük be alázatosan, hogy most még kontárok vagyunk!

Olyan lelkesedéssel beszélt, hogy a szeme lángolt belé. Ez a külsőleg egyszerű ember mély gondolkozó és elragadó szónok volt. Hiába próbáltam volna tételeire nyomban válaszolni. Hallgattam tehát, és ő sem akarta szavai hatását újabb beszéddel megzavarni.

Igy nyargaltunk szótlanul és elgondolkozva egymás mellett, míg végül a szomszédom fölemelte lehorgasztott fejét és rámtekintett.

- Ez a jövőbe vetett pillanat is volt, Mynheer. Most azonban gondoljunk a jelenre! Ön át akar kelni a hegyszen. Van valami határozott címe, ahová igyekszik?

- Nincs. Röpködök, mint a madár és ahol fára akadok, egy napra leszálok az ágai közé. És mégis, - tettem hozzá, - volna egy címem is, ha ez alatt a szó alatt nem gondolunk valamely ismert pontra.

- Keres valakit?

- Voltaképpen nem keresek senkit; de Zeelandban megismerkedtem egy családdal, amelynek rokonai vannak Transvaalban, akiknek hírért hosszú idő óta nem hallották, és megkértek, hogy alkalomadtán tudakozódjam utánuk.

- Mi a neve ezeknek a rokonoknak?

- Van Helmers.

- Hm, ezer meg ezer búr volt a vezérletem alatt és a legtöbbjét név szerint ismerem; volt köztük néhány Helmers is. Nem tud esetleg valami közelebbit mondani róluk?

- Csak azt tudom, hogy az angolok elől a Sárkányhegységen át Transvaalba húzódtak.

- És Zeelandból valók?

- Onnan, amint már megmondtam. Az öreg nagybácsijuk vándorolt ki a Fokföldre; ma tehát gyermekei és unokái élhetnek még.

- Mi volt ez a nagybácsi?

- Hajós.

- És Van Helmers Lukács volt a neve?

- Az volt, - kiáltottam meglepetve. - Ismeri a családot, Mynheer?

- Hallottam egyet-mást erről a Lukácsról. A rokonai... hm, ő már régen meghalt és gondolkoznom kell egy kicsit, - felelte sajtóságon hunyorítva a szemével.

Komoly arca egy kissé pajkos kifejezést öltött, amiből azt következtettem, hogy többet tud az illetőről, mint amennyit el akar mondani nekem. Mi oka lehetett vajjon erre a tartózkodásra?

Egyszerre csak megállította a lovát és én is követtem a példáját. A durván rétegzett homokkőtalajt itt-ott vulkáni kősegek sötét tömegei szaggatták meg; e sziklák akadályozták a messzelátást, de a hangot nem tompították, úgy hogy gyorsan közeledő lódobogás hangját hallottuk.

- Ki jön? - kérdezte társam, levéve válláról a roert.

Én is nyomban a fegyveremhez kaptam, de aztán mind a ketten egyszerre leeresztettük a fegyverünket: egy könnyű pony tűnt elénk a sziklasarok mögül, s rajta egy leány ült, akinek megjelenése más körülmények között is lekötötte volna a teljes figyelmemet.

Könnyű, piros szoknya volt rajta, amelynek fűzős része övszerűen derekának csak a felét fogta körül; az egyik válláról le a másik csípőjéig vadmacskabőr borult rá, és fürtös, sötét-fekete haja tömötten hullt alá tarka tollakból készített sapkája alól. Karja és lába csupasz volt és bőrének sötét színe arra vallott, hogy a lovas kafferleány. Egy pillantás az arcára bizonyossá tette ezt a gyanítást, bár az arc jellege nem volt olyan kiélezett, mint a közönséges kaffereké.

Mikor megpillantott bennünket, megrántotta a kantárszárát és kis kezével a kés markolatához kapott, amely kivillant a macskabőr alól; de aggodalma csakhamar mosolyra változott, s a leány szemlátomást kellemesen meglepetve így kiáltott:

- Kees Uys! Hozzánk igyekszik?

- Oda, Mietje.⁵⁷ Otthon van a mama?

- Otthon.

- És Jan?

- Ő nincs otthon. Egy leopárdot keres.

- És te? Te hova mégy, leányom?

---

⁵⁷ Mária.

- Zelmst szomszédhoz. Sietek. A mama beteg és Zelmstért megyek, hogy segítsen rajta.

- Gyermekek, csak éjszaka érsz oda és az út veszedelmes.

A leányka könnyedén mosolygott.

- Nem félek, Baas Uys, hiszen tudod, és a mama oly rosszul van, hogy a szomszédnak el kell jönnie.

- Zelmst szomszéd orvos? - kérdeztem.

- Búr ember, aki ért valamicskét a gyógyítófüvekhez, - felelte Kees Uys.

- Akkor Mietje visszafordulhat; én majd megpróbálok segíteni a mamán.

A leányka boldogan nézett rám.

- Hát ön orvos?

- Az vagyok, és velem van az uti gyógytáram, - feleltem rá.

- Hisz ez rendkívüli szerencse, Mynheer, - mondta Uys. - Fordulj vissza, Mietje, és örülj, mert igazán nem is tudom, mióta nem járt itt a határhegyekben orvos. Jöjjön, Mynheer, nyargaljunk egy kicsit gyorsabban! Tudnia kell ugyanis, hogy Mietje nem szereti úntatni a lovát!

A lovakat megeresztettük és csakhamar észrevettem, hogy Mietje pompásan tud bánni a lovával. Szokatlan érdeklődés támadt bennem a furcsa lovasnő iránt. Hogy jutott hozzá a kafferleány a keresztény Mária névhez? Hogyan a csaknem rokoni viszonyhoz, amelyben a híres búr vezérrel volt? Előnyös külseje arra vallott, hogy kiváló törzsnek a sarja; talán amatomba vagy lagoani kaffer volt. Ki volt a beteg anyja? A leányka nem olyan volt, mintha kaffer nevelésben lett volna része.

Gondolataimban hangos kiáltás zavart meg, amely a hátunk mögött hangzott. Megfordultam. Nyomunkban nyargalt a vastag brabanti, de lovas nélkül. Az utóbbi valamivel hátrább a földön hevert, karját és lábát a levegőbe emelte és torkaszakadtából ordította.

- Mynheer, megállni, Mynheer, várni! Ó, ó, aj, ó! Quimbonak nincs már lova, és a lónak nincs már Quimboja! Ó, aj! A ló elszaladt és Quimbo nem tud szaladni és lovagolni; Quimbonak nincs többé karja és lába, Quimbo a földön hever és meghalt!

Nevetnem kellett és Kees Uys is velem nevetett. De a leányka visszasietett szerencsétlenül járt törzsrokonához, leugrott a ponyról és Quimbo fölé hajolt.

- Quimbo a neved? Megütötte magadat? - kérdezte.

- Igen, Quimbonak Quimbo a neve; de nem Quimbo ütötte meg magát, hanem a ló ütötte meg Quimbot.

- Mid fáj? A hátad?

- Csak a hátam? Ó, ó, az egész Quimbo fáj. Quimbo nem él már; Quimbo halott!

Én is leszálltam a lóról, hogy megnézzem, baja esett-e; bár gondosan megvizsgáltam, semmit sem találtam és Quimbo mégsem akart felállni. Ordított, miközben vizsgáltam, és azt hajtogatta, hogy meghalt. Leszállt erre Uys is a lóról és elővette a kését.

- Quimbo csakugyan halott, - mondta szelíden. - És ha nem hiszi, Mynheer, hát majd bebizonyítom. Fölvágom őt és akkor majd belenézhetsz, van-e még élet benne.

Lehajolt, torkon ragadta a kaffert és nekiszegezte a kését; a következő pillanatban Quimbo talpraugrott és rémes salto mortaléval oldalt szökkent.

- Ó, ne vágd fel Quimbot! Quimbo igazán meghalt, de Quimbo megint fel tud ülni a lóra!

- Ül fel hát, és vigyázz, hogy le ne pottyanj róla megint!

A halálából feltámadt Quimbo összekereste a holmit, amit elpotyogtatott, azután megint felkapaszkodott a lóra.

- Mynheer megint gyorsan lovagol? - kérdezte szorongva.

Bólintottam feléje.

- Ó, akkor kötsz meg erősen Quimbot, - könyörgött, - mert Quimbo még egyszer meghal!

- De akkor aztán igazán felváglak! - szólt rá Uys fenyegetően, és aztán felült a lovára, úgy mint Mietje meg én. - Különbem nem hosszú már az utunk. Egy fél óra múlva célnál leszünk és aztán, Mynheer, megmutathatja, hogy többet ért az orvosláshoz, mint Zelmst szomszéd, a fűgyűjtő...

2.

Félórai lovaglás után megálltunk egy völgy előtt, amely jó másfél angol mérföldnyi szélességben húzódott tova a határhegység nyugati kiágazásaihoz tartozó két magaslat között. Széles patak kígyózott végig a völgyön, oka lévén annak a buja növényzetnek, amely ezt a rejtett zugot kitüntette, azokhoz a sivár területrészekhez képest, amelyeken az utóbbi napokban áthaladtam. A szem mindenütt legelő marhákat, juhokat és kecskéket látott. A völgy közepén terjedelmes majorság volt, fás kertben, a melyhez dús gabonaföldek csatlakoztak.

- Itt vagyunk! - szólt Kees Uys. - Hogy tetszik önnek ez a hely?

- Jobban, mint sok más, amelyet eddig láttam. Mi a tulajdonosának a neve?

- Neef Jan, egészen fiatal ember. Nála derekabb afrikandert sokáig kereshetne, bár Jan csak huszonkét esztendő. Kár, hogy leopárdvadászaton van, s így egynéhány napig nem lesz itthon, mert különben személyesen is megismerkedhetett volna vele.

Egyszerűen Neef Jannak nevezte, a vezetéknévét elhagyva. Hollandus szokás szerint az idősebbek, ha nem is vérrokonok, a fiatalabb ismerőst Neefnek szólítják, ez pedig meghitten Baasnak szólítja az idősebbet. És ez a szokás átkerült Afrikába is. Afrikandernek neveznek tágabb értelemben minden németalföldi eredetű gyarmatost, szűkebb értelemben azonban csak azokat a búrokat nevezik így, akik jól tudnak bánni a puskával, hűségesen ragaszkodnak ősi hagyományaikhoz, s ennél fogva kérlelhetetlen ellenségei az angoloknak és nem szoktak visszariadni semmiféle veszedelemtől. Ha az egyik gyarmatos afrikandernek nevezi a másikat, akkor ez a legnagyobb megtiszteltetés, amelyben részesítheti, mert ezzel hősnek mondta őt. Ez a huszonkét esztendő Neef Jan tehát minden bizonnyal számos tanujelét adta már bátorságának, hogy a híres-neves Uys afrikandernek mondta őt.

- A Janon kívül van neki másik neve is? - kérdeztem ennél fogva.

- Mindenesetre, - felelt a búr ravaszkodó mosollyal. - Önnek, úgy látom, nehéz ellentállni, Mynheer. Ezt a nevet csak a bemutatkozáskor akartam megnevezni, minthogy azonban ön annyira szorongat és a Neef nincs idehaza, hát tudja meg, hogy a neve Jan van Helmers.

- Van Helmers? - kiáltottam. - Azt akarja ezzel mondani, hogy Jan annak a családnak tagja, amelyet keresek?

- Ha nem tévedek, akkor unokája annak a nagybácsinak, akiről ön beszélt. A nagybácsi hősi halált halt a pieter-maritzburgi csatában, ahol együtt harcolt vele fia is, aki - meghiheti - olyan vadász és harcos volt, hogy alig akadt párja. Az unokája hajszálhasonlító hozzá. A puskája

sohasem hibázta még el a célt, sem nappal, sem éjjel; ezért a búr van het Roernak nevezik őt, és az ökle erős, mint az oroszlán talpa; jaj annak, aki a kezébe kerül!

Mietje előbbre sietett, s most eltűnt az udvar deszkapalánkja mögött.

- És ez a kafferlányka? - kérdeztem.

- Fogadott huga és a menyasszonya Jannak.

- Ah!

- Úgy van! Jannak az atyja Griquától északra egy vadászatán eljutott a Kalaháriba és ott egy fiatal, szép és alig egy órája meghalt kaffernő holtteste mellett ráakadt a félig elepedt gyermekre. Résztvevő szíve volt neki és a kis leányt magához vette. Megkeresztelték és Jannal együtt nevelkedett föl, aki mindig hugocskájának nevezte őt, míg végül arra a gondolatra jutott, hogy fogadott hugocskáját feleségül veszi.

- A szülei beleegyeztek ebbe?

- Természetesen! Ne higye, hogy itt is tele vagyunk olyan elfogultságokkal, mint odahaza. Mietje nagyszerű leány, és olyan asszony lesz, hogy Jan a gyarmatosok között nem igen találhatna jobb feleséget magának.

- Bizonyára anatomba vagy lagoani kafferleány.

- Valószínű, de a tárgyakon, amelyeket van Helmers az anyjánál talált, nem lehet eligazodni. A lányka, minthogy Jan sokat nincs itthon, lelke az egész birtoknak; örömmel vállalja az összes gondokat, s most is azért sietett előre, hogy megérkezésünkkor nyomban terített asztallal fogadhasson bennünket. Ha fiatal volnék, irigyelném Jant a menyasszonyáért.

Gyorsan nyargaltunk a kövér mezőkön, keresztül a nyitott kapun, és igen tágas udvarba jutottunk, amelybe a lakóépület bejáróajtai nyitak. Néhány vadászkutya fogadott hangos ugatással, de Uys, akit bizonyára ismertek, hamarosan lecsendesítette őket. Ugatásukba sajátságos tüszögés és sziszegés vegyült. A hang irányába tekintve egy szelidített leopárdot vettem észre, amely a számára épített házikó mellett feküdt, erős láncra kötve.

Az ugatásnak más következménye is volt. A ház mögül ugyanis sajátságos, ismeretlen hangokat hallottam, s nyomban rá láttam, hogy a sarkon egy struc fordul be, amely nyakát előre nyújtva és szárnyával csapkodva, egyenesen felénk rohan. Úgy látszott tehát, hogy a házat nagyon is jól őrzik.

Az óriás madár, szerencsétlenségünkre, Quimbot szemelte ki támadásra célpontjául. Quimbo felismerte a fenyegető veszedelmet, s nyomban biztosságba helyezte két csupasz lábát, lovának a hátán.

- Mynheer, Mynheer, - ordított - a struc fel akarja falni Quimbot! A struc éhes! A struc nyelje el a lovat, de nem Quimbot!

A megtámadott Quimbo ordítózása még bátrabbá tette a madarat, amely minden áron el akarta kapni csőrével a kaffer lábait. Minthogy azonban Quimbo mindig a ló túlsó felére kapta a lábait, a struc végül a brabantit támadta meg, amelynek a harcias madár erélyes csőrvágásai oly kevésbé voltak inyére, hogy nehézsége dacára is mind a négy lábát felkapta a levegőbe és Quimbot azzal a veszedelemmel fenyegette, hogy ledobja a hátról az ellenség lábai elé.

- Mynheer, mentsd meg Quimbot! Mynheer, segíts a szegény Quimbon! Quimbo nem fog ízleni a strucnak, ó, ó! Mynheer, lődd agyon a strucot, de, Mynheer, ne találj el Quimbot, mert Quimbo mindjárt meghal!

Kees Uys hiába próbálta a madarat megnyugtatni. A kövér paripa szakadatlanul a magasba rúgott, hol a mellső, hol a hátsó lábaival, és nyerített fájdalmában; a kaffer bömbölt; a kutyák megint ugatni kezdtek, s a leopárd a láncát rángatta és úgy ordított, hogy az ember igazán szorongani kezdett belé. Egyszerre csak kikiáltott valaki a nyitott ablakon, s ezek a szelid és félvad állatok nyomban engedelmeskedtek.

- Rob, vissza! - kiáltott Mietje, és a madár nyomban otthagya a lovat, hogy az ablakhoz siessen, amelyen bedugta a fejét, hogy úrnője megsimogassa.

Igy aztán nemcsak Quimbo szabadult meg ép bőrrel, hanem mi sem voltunk kénytelenek erőszakot alkalmazni az egyébként bizonyára barátságos madárral szemben.

Néhány odasiető hottentotta gondjába vette a lovainkat; azután beléptem Uys-szal a lakásba; ahol Mietjén kívül egy idősebb nőt találtunk, aki, gondosan takarókba burkoltan, egy karos-székekben ült. Mietje bejelentett már bennünket és a beteg rendkívül szívesen fogadott engemet is.

- Jeffrouw Soofje, ez a Mynheer Hollandiából jön, - jegyezte meg Kees Uys.

- Még pedig Zeelandból, - tettem hozzá.

- Zeelandból? - kérdezte a beteg. - Én nem ismerem Zeelandot; de a férjem atyja ott született. Sokszor írt oda, de végül aztán nem kapott többé választ. Ismeri Storkenbeeket Zeelandban?

- Egy álló hetet ott töltöttem, mint a van Helmers-család vendége.

- Helmerséknél? - kérdezte, fájdalmai és rendkívüli testessége ellenére is nagyon élénken a beteg. - Hiszen ezek rokonaink! Nem beszéltek van Helmers Lukácsról?

- Nagyon gyakran, Jeffrouw. Arra kértek, hogy keressem fel önöket és adjam át ezt a levelet, ha sikerül önökre rátalálnom. Ők is több ízben írtak, anélkül, hogy választ kaptak volna. Úgy látszik, hogy a postai viszonyok az angol invázió idejében nem a legjobbak voltak.

- Levél Storkenbeekből? Adja ide gyorsan, Mynheer! Mietje majd felolvassa, amíg önök amott falatoznak egyet. Üljenek asztalhoz és lássanak hozzá. Vadhúsunk, sajnos, nincs, mert Jan már tegnapelőtt óta nincs itthon és leopárdra vadászik.

A »leopárd« szót úgy megnyomta, hogy azt kellett hinnem, ennek a szónak valami különös jelentősége lehet, főként, mert ugyanakkor sajátságos, sokatmondó pillantást is vetett Uysra. Talán a »leopárd« szó alatt egészen mást kellett érteni, mint azt az ismert macskafajta ragadozót, amely gyakran előfordul a gyarmatban, s amelyet buzgón vadásznak, mert sok kárt okoz a nyájakban?

Uys erre a ki nem mondott kérdésre egy megjegyzéssel felelt, amelyet a beteg asszony szavaira tett:

- Vele akartam menni, de nem érkezhettem meg idejében, és mihelyt a lovam jóllakott, utána is megyek. Különben ez a Mynheer nem barátja az angoloknak, tehát nyíltan beszélhetünk előtte, Jeffrouw. Jan egyedül távozott?

- Egyedül.

- Klarfontainbe?

- Azt mondta, hogy odamegy, Baas Uys.

- Nem mondta, ki lesz ott?

- Van Raal, Zingen, Veelmar és van Hoorst, azokon kívül, akik kísérik őket.

- Hiszen akkor a kapitányok mind együtt vannak. Mi van Freed up Zoommal?

- Az a hír, hogy talán ott lesz. Ezt külön is közölnöm kell magával.

- Valóban? - kérdezte Uys gyorsan. - Akkor elhozza magával azt az embert is, akire szükségünk van, hogy Szikukunit ártalmatlanná tegyük, és én sem maradhatok el semmiképpen erről az összejövetelről. Meddig akarnak rám várakozni?

- Négy napig, mától számítva.

- Ez elég. Tudnia kell ugyanis, Mynheer, - fordult hozzám, - hogy döntő ütközetre készülünk a kafferek ellen. Békét kötöttünk ugyan velük, de Szikukuni nagyon is nyughatatlan és vérszomjas; nem állja a szerződést, egyik gyarmatost a másik után megtámadja, pusztítja az országot hordáival, és támogatják őt ebben az angolok is, akik fegyvert és lőszert szállítanak neki és nem gondolják meg, hogy ezzel olyan ragadozó állatot erősítenek, amely előbb-utóbb őket is meg fogja rohanni. Nem akar eljönni velem az összejövetelre? Csupa igazi afrikanderrel fog találkozni és talán egy kafferfőnökkel is, aki valamikor olyan híres lesz, mint Szikukuni, aki odalent a hegyek mögött összevonja a zuluít, hogy, amint értesültem, nagy hadjáratot indítson a búrok ellen.

Ez a meghívás minden bizonnyal csábító volt rám nézve, de Jeffrouw Soofjéra való tekintettel mégis vissza kellett utasítanom.

- Mikor indul? - kérdeztem tehát.

- Mihelyt jóllaktam itt.

- Akkor én, sajnos, nem kísérhetem el. Jeffrouwnek orvost ígértünk és szavunknak kell állnunk, Mynheer.

Méltányolta nézetemet és aztán behatóan és azzal a kényelmességgel, amely az igazi evőt jellegzi, hozzálátott a felszolgált ételekhez, amelyek oly mennyiségben tűntek el csillogó fogai között, hogy én az ő helyében bizonyosan belepusztultam volna.

Ezalatt Mietje felbontotta és felolvasta a levelet. A leánykának bizonyára nem volt más tanítója, mint gyámszülei; csodálkoztam tehát készségén, amellyel a nagyon is elmosódott levelet kibetűzte, és Jeffrouw Soofje is észrevette, hogy a leányka milyen kedvező benyomást tett rám.

- Igen, - szólt a felolvasás után, - Mietje jobban olvas, mint Jan, pedig ez négy évvel idősebb és Baas Uysnak a szárnysegéde! Mietje megboldogult férjemtől tanulta ezt, aki nagyon okos ember volt. Mióta megölték őt a kafferek, Jan meg én nem nyugszunk meg addig, amíg Szikukuni nem bűnhődik.

Kees Uys, miután ebédjét befejezte, felállt és a puskája után nyúlt.

- Most megyek, Jeffrouw. A köszönetet későbbre hagyom, mert természetes, hogy Jant én is visszakísérem. Öntől, Mynheer, pedig nem búcsuzom, mert remélem, hogy itt találom még!

- Mynheer nem fog oly gyorsan itthagyni bennünket, - szólt a beteg kérő hangon, félig Uyshez, félig hozzám fordulva. - Isten önnel, Baas Uys, remélem, nemsokára azt halljuk, hogy végeztetek Szikukunival!

Kezet nyújtott neki, Uys pedig Mietjének és nekem nyújtott kezet, mikor kikisértük őt. A leányka künn maradt az udvaron; én egyedül tértem vissza a szobába.

Jeffrouw Soofje elmondta most, hogy mi baja van, és én arra a meggyőződésre jutottam, hogy elhanyagolt katarrhusa van csupán, amely kezdett már veszedelmessé válni. Szerencsére volt kis utigyógyszertáramban megfelelő szer, amelyet bevéttem a beteggel, mielőtt meghagytam neki, hogy fekdjék le. Ehhez segítségre volt szüksége a testes nőnek, kimentem hát Mietje-

ért. Mietje nem volt sehol az udvarban. Megkérdeztem egy hottentottától, aki az istállóból jött ki, hol van Mietje. Ujjával a ház mögé mutatott.

- Mietje ott van és tanítja a kis gyerekeket, - felelte.

- Tanítja? - kérdeztem meglepetve.

- Tanítja! - felelte büszkén. - A kis gyerekek és a nagy khwekhwenak⁵⁸ sokat tanulnak tőle - számolni, olvasni, írni és imádkozni. Mietje jó, Mietje nagyszerű tanító!

A jelzett irányban mentem és csakhamar hangos beszédet hallottam. Bokrokkal szegélyezett kis tisztáson ott ült a leány, s körülötte apró fiúk és lányok, két csoportra osztva. A beosztásnak nyelvi oka lehetett, mert úgy a bőr színéből, mint az arcvonásokból nyomban láttam, hogy az egyik csoport csupa hottentotta gyermek, a másik csoport pedig csupa kafferivadék. Mietje éppen az előbbi csoporttal foglalkozott, és észrevettem, hogy hittant tanulnak.

- Most imádkozni fogunk. Tegyétek össze a kezeteiket! - parancsolta Mietje, s ő maga is engedelmeskedett a saját parancsának.

A gyermekek összetették kis, sárgásbarna kacsóikat.

- Most!

Mietje fölemelte összetett kezét és felharsant a kórus:

»Sida tib, hommi na hab, sa ons anu-annuhe!«

A kicsikék megható ájtatossággal végigimádkozták a Miatyánkot. Mietje azután a kaffer gyermekekhez fordult:

- Most rajtatok a sor!

Ez a csoport is összetette kezeit. Mietje megint jelet adott:

- Most!

A gyermeki kórus rákezdte:

»Bawo wetu o sezulwini, malipatwe ngobungewele igama lako.«

- Így! - dicsérte meg Mietje a kicsinyek tanulmányosságát és áhítatát. - Most pedig úgy, mint este és reggel kell odabenn imádkoznunk Jeffrouw Soofjénél. Valamennyien egyszerre - most!

Úgy a kaffer, mint a hottentotta gyermekek hollandus nyelven imádkoztak:

»Onze vader, die in de hemelen ziit, uw naam worde geheiligt.«

Láttam és hallottam, hogy jámbor, istenfélő házba jutottam, és sajnáltam, hogy az oktatást meg kell zavarnom. Mietje nem vett észre mindjárt és most egy kissé megzavarodott, mikor kiléptem a bokrok közül, hogy arra kérjem őt, siessen az anyjához.

Én is elkisértem, miután a gyermekeket elbocsátotta. A főépület homlokzatoldalán két vadmacskabőrt vettem észre, amely kifeszítve lógott az egyik ablak alatt.

- Úgy látszik, ez az állat gyakori errefelé, - jegyeztem meg.

---

⁵⁸ Így nevezik magukat a keleti hottentoták.

Mietje bölintott:

- Fönt az erdőben gyakran találkozok velük az ember, Mynheer, és néha veszedelmes is rájuk lőni. Az első, amelyet eltaláltam, csúnyán bánt velem, mert csak megsebeztem, és ha nincs nálam a késem, akkor most valószínűleg nem élnék már.

Ámulva néztem rá.

- Hát maga fegyverrel is tud bánni? - kérdeztem tőle.

- Jan megtanított rá, mert ő azt hiszi, hogy ezen a tájon jó, ha az asszonyok és leányok is tudják a fegyvert használni.

- Hol az erdő?

- Ha a völgyön végigmegyünk s a magaslaton jobbra átkelünk, látszik az erdő.

Az erdő ritkaság ezeken a vidékeken, s minthogy egyelőre nem volt más dolgom, rákiáltottam a szolgámra, aki tisztes távolban állt a leopárdtól és kíváncsian nézte a bosszusan ráhunyorgató állatot.

- Quimbo, elláttad a lovakat?

- A lovak ettek és ittak, Mynheer, - felelt Quimbo. - Quimbo szorgalmas volt és már szintén evett!

- Akkor fogd a fegyvereidet. Elmegyünk az erdőbe!

Bementem a szobába a puskámért és közöltem a két nővel tervemet. Figyelmeztettek rá, hogy az erdőben sok a mérges kígyó, és egy hottentottát akartak mellém adni vezetőül. Ezt visszautasítottam és elhagytam a házat.

Quimbo teleaggatta magát a fegyvereivel és nagyon vállalkozó arcot vágott.

- Mynheernek van puskája; Mynheer agyon fog lőni. Mit fog agyonlőni a Mynheer?

- Elefántokat, - feleltem a legkomolyabban.

A kaffer nagyot ugrott oldalvást és rémülten nézett rám.

- Elefántokat? - Ó, Mynheer meg fog halni és Quimbo is meg fog halni! Az elefánt vastag; az elefántnak nagy a szája.

- Jó, hát akkor majd keresünk egy oroszlánt!

Quimbo erre megállt ijedtében.

- Mynheer oroszlánt akar keresni? Ó, ó, az oroszlán még gonoszabb, mint az elefánt; az oroszlán megesz minden állatot és minden embert; az oroszlán megesz az angolt, megesz a hollandust, megesz a koikoibot⁵⁹ megesz a kaffert, megesz a Mynheert és megesz Quimbot is. Mit csináljon Quimbo, ha az oroszlán megette? Quimbo szép asszonyt akar feleségül venni; Quimbot nem szabad az oroszlánnak megenni!

Ez ujság volt nekem. Sehogysem tudtam a derék kaffert mint tisztes családapát elképzelni és ezért megkérdeztem:

- Micsoda? Házasodni akarsz?

- Quimbo házasodni fog!

---

⁵⁹ Hottentotta.

Önérzetesen jelentette ki ezt, s melléje olyan arcot vágott, mintha a legnagyobb elismerést várná tőlem.

- Úgy! Aztán kit akarsz feleségül venni?

- Quimbo elveszi a szép Mietjét!

Csaknem felkacagtam. Tehát Mietjét éri az a nagy szerencse, hogy Quimboné lehet!

- Miért Mietjét? - kérdeztem tőle.

- Mietje jó volt, mikor Quimbo leesett a lóról; Mynheer Uys fel akarta vágni Quimbot, de Mietje sajnálta Quimbot; ezért Mietje lesz Quimbo felesége.

- Megmondtad már Mietjének?

- Nem. Quimbo nem beszélt még Mietjével.

- Hát tudod, hogy Mietje hozzád akar menni?

- Quimbo tudja! Mietje Quimbonak a felesége lenni, mert Quimbo szép, Quimbo jó és Quimbo nagy és vitéz harcos!

Ez persze csupa olyan kiváló tulajdonság volt, amelyről, sajnos, egyelőre nem tudtam. Nem vettem a lelkemre, hogy a szép, jó és vitéz vőlegényjelöltet felrázzam boldogító illúziójából és ezért abbahagytam a beszélgetést és úgy előrerúgtattam, hogy Quimbo alig győzött követni.

A völgy egyre jobban szűkült fölfelé és ott végződött, ahol a forrás kibuggyant a földből. Csakhamar felértünk a völgy szegélyének a tetejére, amelyen jóval túlemelkedett még a szomszédos hegy; végigsiettünk ennek a lejtőjén és kis vártatva megpillantottuk az erdőt, amely a túlsó mélyedésben kezdődött és aztán jobbra és balra szétterjedt a földjével, ameddig csak elláthattunk a szemhatáron.

Mialatt tovább haladtunk, úgy rémlett, hogy friss nyomokat látok, mintha valaki előttünk nem sokkal erre járt volna. Egyetlen jellegzetes nyomot sem láttam, sem pedig folyamatos, világos csapást, de a gyakorlott szem figyelmét nem kerülhette el egy pár csalhatatlan jel, amely itt-ott mutatkozott a durva szemcsés fövényben. Bár az illető a majorságból való is lehetett, mégis nagyon feltűnőnek találtam ezt a nyomot, anélkül, hogy alapos okom lett volna rá. Végül megszűntek a nyomok a sziklás talajon, amelyen most haladtunk, s minthogy különös okom nem volt rá, nem is kutattam tovább a nyomokat.

Bejutottunk az erdőbe.

Hatalmas szálfaterő volt. A fák törzsei közül faalakú harasztok nyújtogatták a magasba pálmászerű legyezőiket. Az erdő szélén rinocéruszcsérjék voltak, amelyek közül kivilágított a mezembryanthemum, oxalis- és pelargonium-félék eleven zöldje. A talaj szárazsága és egyhangúsága mellett is a Fokföldnek sajátos és dús flórája van, amelynek a fajait tizenkétezerre becsülik. Ha azokon a vidékeken, ahol van valamelyes víz, gyökeret vert egyszer a vegetáció, akkor a rendkívül kedvező éghajlat következtében csakhamar rendkívül buján tenyészik, éles ellentétben a víznélküli területrészek kopár pusztaságával.

Mikor beléptünk az erdőbe, rögtön egy kis páviánfajtának, a Cercopithecus Erythropygának egy családja fogadott bennünket, amelynek tagjai a Fokföld egyedüli négykezüi. Mulatságosan fintorgatták felénk az arcukat, és Quimbo ugyancsak eleven arcfintorgatással viszonzta üdvözlésüket. Jobbjában a buzogánnyal, baljában a hajítódárdával, úgy baktatott utánam, mintha attól félne, hogy minden pillanatban kionthat a fák közül és ránk támadhat egy elefánt vagy egy oroszlán. Sajnos, egyik állattól sem kellett félnünk, mert évről-évre ritkábbak lesznek s a telepések üldözése elől csakúgy, mint a víziló és az orrszarvú, az északibb erdőségekbe húzódnak vissza.

Ennek az erdőnek legdúsabb zoologiai kincsei a madarak voltak, amelyek nagy számmal és nagyféleségben sürgölődtek a fák ormain és semmiképp sem zavartatták magukat. Ebből azt következtettem, hogy idáig ritkán tévedt csak el emberi láb, és ha el is tévedt, többnyire békés szándékkal járt.

Inkább derekasan ki akartam csak járni magamat és nem volt semmi határozott vadirtó szándékom; de azért folyton lövésre készen álltam és megfigyeltem minden neszt.

Igy kószáltunk ide-oda már egy óra óta, amikor egyszerre csak nem nagy távolságból lövést hallottam.

- Hallod, Mynheer? - kérdezte Quimbo, miközben nagyon megütődve fölemelte a mutatóujját.

A hang irányában figyeltem és csakhamar újabb lövést hallottam.

- Ó, még egyszer lőttek! Az egyik ember agyonlövi a másikat; két abantu van itt, két ember, és agyonlövik egymást!

Énnekem nem ez volt a véleményem, mert a két lövés egy és ugyanazon puskából eredt, amit a gyakorlott fül a lövés hangjából világosan megállapíthatott. Nesztelenül akartam tovább lopózni, hogy az ismeretlen lövöldözőt titkon megfigyelhessem; de csakhamar kénytelen voltam siettetni a lépteimet.

- Help, help! Oh, woe to me! - hallottam, hogy egy aggódó hang hangosan segítségért kiált.

Angolul kiáltott. Egy fehér ember veszedelemben volt tehát, s ezért oly gyorsan törtettem keresztül a sűrű haraszton, amint csak telt tőlem. Már néhány pillanat múlva félig komoly, félig nevetséges látvány tárult eléem. Egy kidöntött, és a szomszédos fáknak ferdén nekitámasztott sárga eperfa mohával borított törzsén hosszú, száraz emberi alak kuporgott s megfordított puskája agyával védekezett egy hatalmas vadkan ellen, amely a hátulján meg volt sebesítve, s haragosan rőfögve és dühösen lökdösődve próbálta a rögtönzött várat meghódítani.

Fölemeltem a puskámat, de éreztem, hogy Quimbo megragadja a karomat.

- Ó, Mynheer, ne lőjön! Quimbo szereti a szép disznót; Quimbo megöli a disznót!

Három ugrással a vadkan mögé került, amely oly dühvel támadott, hogy új ellenségét észre sem vette. Quimbo oly erővel hajította bele dárdáját a vadkan mellső lábai mögött az oldalába, hogy a kemény, törhetetlen fa benyomult mélyen a szív tájékába. Az állat egy pillanattig mozdulatlanul állt, azután véres habot hányva, amely a lándzsadobás pompás voltát bizonyította, a kaffer ellen fordult. Ez azonban, hogy az agyarak elől kitérjen, oldalt ugrott és ütésre emelte rövid, súlyos buzogányát. Hatalmasan lesújtott a buzogány a vadkan fejére, s az állat nyomban a földre rogyott. Egy második csapás teljessé tette a győzelmet, amely alig egy percnél a műve volt. A küzdelem hőse magasra emelte a buzogányát és hangos diadalordítást hallatott.

- Mynheer, látja! A disznó halott, nagyon halott. A disznó nem eszi meg az embert, hanem Quimbo eszi meg a disznót!

Kirántotta dárdáját az elejtett vadból és megragadta a kését, hogy azonnal felmesse a vadkant. A válságos helyzetéből megszabadított idegen pedig letolta végtelen hosszú végtagjait a fatörzsről és kinyújtózott, mintha rémes álomból ébredne.

- Hail, Sir, a segítség éppen jókor érkezett! Ez a barom, damn it, olyan udvariatlan volt, hogy egy úriember sehogysem férhetett meg vele!

Ez az ember mindenesetre angol volt. Hirtelenszöke fején, amelynek arcrészét két óriási pofaszakál ékesítette, magas, sisakszerű és orrszarvú bőréből készült süveget viselt; sovány testét rövid, kockás zubbony és éppen olyan nadrág fődte, amelyre két nemezkamásli volt

rágombolva, s ez alól nyult ki vékony, hosszú lába. Száraz ujjai görcsösen szorongatták még mindig a kétsövű fegyver kilőtt csöveit; baloldalán bőrtokban, kosármarkolatú hosszú szablya lógott és vékony derekára csavart shawljából két késnek a fanyele és három óriási lovaglópisztolynak az agya kukucskált ki.

- Sir Hilbert Grey, - mutatkozott be, miközben leirhatatlan kézmozdulattal felszólított, hogy én is ezt cselekedjem.

- Mi hozza önt erre a vidékre, Sir? - kérdeztem, miután megmondtam nevemet.

- Fontos ügyek, Mynheer, amelyeket semmiesetre sem árulhatok el, mivelhogy ön hollandus.

- Nem hollandus vagyok, hanem német, Sir, és sétálok csak egyet a Fokföldön. De ha megengedi, mi dolga van ennek az állatnak az ön fontos ügyeivel?

- Ennek a sárkánynak, ennek a Cerberusnak? Stand off! Semmi a világon. A fák között járkáltam, hogy megemésszem az ürüt, amelyet megettünk, s közben összeakadtam ezzel a szörnyeteggel...

- Amely önt akarta megemészteni, - szóltam közbe nevetve. - De apropos, Sir, mit gondol, hol kell egy vadkant eltalálni?

- Pshaw! Hiszen ez a sárkányféreg nem akart megállni, mikor rácéloztam. Higyje meg, nagyon jól tudom, hogy hová kell a fegyvert tartani és éppen ezért csak egyszer lőttem a levegőbe, míg egy német kétszer lőtt volna oda!

- Meglehet, ha a cél a levegő lett volna. Ha megengedi, Sir, kik azok, akikkel együtt az ürűjét elfogyasztotta?

- No, no! Ehhez semmi köze. Hívja el ezt az embert a vadkantól; a vadkan az enyém. Azután Isten áldja!

- Azt hiszi, Sir Hilbert Grey? - kérdeztem és hozzátettem:

- Ez a vadkan a szolgámé, mert ő ölte meg, és az a jog, amelyet ön a lövésével szerzett, igazán átengedhető azért a tényért, hogy ő megmentette az ön életét.

- Fudge! Én azt állítom, hogy ez a disznó az én tulajdonom és meg fogom...

- Semmit sem fog ön! Ha két civilizált nemzet fiai találkoznak ilyen messzi idegenben, akkor barátságosabban szoktak viselkedni, mint ön teszi, Sir Hilbert Grey. Azt kívánja, hogy menjek tovább az utamon. Jó, megfogadom a szavát, de az utam egyenesen odavezet, ahová az öné: arra a helyre, ahol a nemes ürűt elfogyasztották. Itt joga, sőt kötelessége mindenkinek számontartani, ki van a közelében és ha ebben gátolni akarják, akkor egyszerűen az erősebb joga dönt: Hajlandó elvezetni engem a társaihoz, vagy sem?

A jó ember nagyon zavartan nézett le rám.

- Nem szabad, Sir, mert nem szabad megtudnia senkinek, hogy itt vagyunk.

Határozatlan gyanumat az angol viselkedése éppenséggel nem oszlatta el. Mi keresnivalója volt neki ezen a tájon, ahol tudomásom szerint csak egyes hollandi búrok laktak, akik valószínűleg ellenségei voltak az angoloknak? Az angol kormány titkos kiküldöttje semmiesetre sem lehetett; hiszen ennél sokkal értelmetlenebb volt és mit is keresett volna ilyen minőségben éppen ebben az erdőben? Bár Kees Uys azt mondta, hogy túl a határhegyeken gyülekeznek a zuluk... tisztán kellett látnom, így szóltam hát:

- Kinek nem szabad megtudnia. Sir? A hollandusoknak, vagy nekem sem, aki idegen és semleges vagyok?

- Senkinek sem!
- És ha én mégis tudnám már?
- Ön? Impossible, lehetetlen!
- És mégis! Kafferek a társai!

Nyomban észrevettem rajta, hogy fején találtam a szöveget, bár kerülő választ adott:

- Kafferek? Téved, Sir! Ugyan, hol látta volna őket?

Quimbo elkészült a munkájával és kíváncsian várta a ránézve érthetetlen beszélgetés eredményét. Odafordultam hozzája:

- Hadd itt egyelőre a vadkant. El kell kisérnünk ezt az embert!
- Quimbo hagyja itt a disznót? Ó, ó, Mynheer, Quimbo szereti a szép disznót; Quimbo vinni fogja a disznót, és Mietje meglátja majd, hogy Quimbo szép és vitéz!
- A tied lesz, de csak később, mert...

Nagy zörgés támadt mögöttem. Megfordultam... Sir Hilbert Grey megragadta az alkalmat és a bokrok közé ugrott. Nagyon komoly oka lehetett rá, hogy társaival együtt föl ne fedezzék, de természetesen elszámította magát. Eszem ágában sem volt üldözni őt; hiszen csak egy pillanatra ugorhatott meg előlem; nagy lábai csálhatatlan nyomokat hagytak maguk után. A nyomok titkos követése közben Quimbonak nem vehettem hasznát; ezért rövid tünődés után megengedtem neki, hogy visszatérjen a majorságba. Azt persze rá kellett hagynom, hogy hogyan szállítja magát a zsákmányát.

Arrafelé fordulva, amerre az angol menekült, olyan csapást találtam, amelynél világosabbat nem is kívánhattam volna. Sir Hilbert Grey mindenesetre nagyon járatlan volt abban, hogy miképpen kell mozogni az embernek oly területen, ahol ezerféle veszedelem fenyegeti és arra sem gondolt, hogy én majd gorillalábai nyomán fogom őt üldözni.

Eleinte ő maga sem tudta, merre kell menekülnie, mert a nyoma jobbra-balra kanyargott ide-oda, és csak jóval később haladt egyenes vonalban. Jó félóra múlva egy mélyedés szélére jutottam, amely felső része volt egy innen lefelé lejtősödő völgynek, s amelyben egy forrás bugyogott ki, hangosan csörgedezve, két homokkő közül.

Odalent ült a víz mellett Sir Hilbert Grey, és körülötte négy kaffer, akiket harci felszerelésükről zuluknak ismertem föl. Mi dolguk volt itt és miért kerültek össze az angollal? A földön hevert még három gazdátlan pajzs, annak bizonyosságául, hogy a kafferek heten vannak és közülük hárman valami okból eltávoztak. Az egyik pajzs structoldísze és a távolabb legelésző nyolc ló arra vallott, hogy nem közönséges kafferekről van szó.

Az angol élénken beszélt a vadakkal, de még ha megértettem volna is a kafferek nyelvét, akkor sem jutott volna eszembe, hogy kihallgassam őket, mert fontosabb tennivalóm volt. Itt a kaffertábor a gyanus angollal, amott a majorság, amelyet csak egy fiatal leány őriz és a három távollevő vad, köztük a legelőkelőbb is... mindez elegendő ok volt rá, hogy nyomban visszasiessek.

Mi minden nem történhetett hosszú távollétem alatt és amíg most hazaérkezem! Minden lelki-furdalás nélkül végigcsontam a völgy peremén a lovakhoz. Hirtelen támadt aggodalmam azt súgta, hogy meg kell szereznem az egyik lovat, akár lopásnak mondható is ez, akár nem. Nem lett volna nehéz lóra pattannom és elvágtatnom, de akkor megláttak és üldöztek volna, úgy hogy a majorság veszedelmét növeltem volna még, ahelyett, hogy csökkentettem volna. Tervem megvalósítását mennél később kellett észrevétnem, s ezért a völgy görbületét felhasználva, a legtávolabbi lóhoz akartam lopózni, bár nem ez volt a legjobb, de úgy állt, hogy a kafferek nem láthatták.

Elfogtam előle a szelet, a haraszt között alig öt lábnyira megközelítettem s a következő pillanatban a nyeregben ültem. A meglepett állat nagyot horkant és felágaskodott, de gyorsan elkaptam a kantárszárát, talán szokatlanul erősen megnyomtam a combommal, és lefelé irányítottam a völgybe, hogy ott, a majorság felé kanyarodva, kivágtassak az erdőből és feljussak a hegy tetejére.

Nem is jutottam el még ennyire, mikor Quimbot észrevettem. Erős faágakból saroglyafélét tákolt össze, a vadkant ráfektette és saját magát igavonó állat gyanánt a saroglya elé fogva, verejtékezve húzta föl a hegyre a terhet. Nagyon megörült, mikor meglátott, de éppúgy el is csodálkozott azon, hogy lóháton ülök.

- Mynheemek lova van? - kérdezte. - Ó, ó, a ló jó; a ló húzni fogja a disznót Quimbo helyett!

És nyomban kiállt a saroglya elől, hogy fontos fölfedezését valóban hasznosítsa; de én visszautasítottam:

- Ki fogja megenni a disznót? A ló vagy Quimbo? Aki megeszi, az cipelje is! Nem adhatom oda a lovat, mert szükségem van rá. Ott az erdőben fegyveres zuluk vannak és a majorságban is lesz egy pár közülök. Oda kell sietnem, hogy megakadályozzam a szerencsétlenséget. Vigyázz magadra te is és siess, hogy mielőbb biztos helyre éj!

- Zuluk vannak Mietjénél? Ó, ó, Quimbo ugrani fog és a disznó is ugrani fog, hogy gyorsan ott legyünk a jó, szép Mietjénél! Quimbo agyonver minden zulut!

Csakhamar megláttam odalent a majorságot. A hepehupás lejtőn lefelé is az eddigi gyorsasággal vágtattam a kert hátsó része felé. Ha meg akartam volna kerülni a kertet, hogy az elülső kapuhoz jussak, sok időmbe telt volna; egyenesen a sövénynek tartottam tehát és átugrattam rajta. De az ugratás nem ment olyan simán, mint óhajtottam. A gyors lovaglás közben nem használhattam a kengyelvasat, mert nagyon alacsonyan lógott és nem értem rá magasabbra csatolni. Az egész nyergezésből is azt következtettem, hogy a hosszúlábú Sir Hilbert Grey lován ültem. Mikor átugrattam a sövényen, az egyik kengyelvas beleakadt a sövénybe, a szíj elszakadt, s ló és lovas bukfencet vetett. A következő pillanatban megint talpon voltunk; a veszedelmes bukás nem ártott egyikünknek sem; otthagytam a lovat és a kerten keresztül a lakóház felé siettem.

Útközben találkoztam az egyik hottentottával.

- Van valaki Jeffrouw Soofjénél? - kérdeztem tőle.

- Ó, Mynheer, - felelte rémülten, - zuluk vannak a házban - három zulu. A nagy főnök is itt van!

Nem kérdezősködtem tovább, hanem a tornácra léptem, ahol hangos szavak hangzottak ki a szobából. Az ajtót kinyitva egy kissé, három kaffert láttam, akik közül kettő a bejárás közelében állt, míg a harmadik a szoba közepén állt és éppen karonragadta Mietjét. A háziasszony halotthalványan a hálószoa ajtajához támaszkodott; gyámleánya miatt való aggodalmában felkelt az ágyából és csak a legszükségesebb pár ruhadarabot kapta fel magára.

- Itt lakik Jan van Helmers? - kérdezte a főnök tört holland nyelven. - A búr van het Roer; aki zulukra lőtt; meg kell halni neki és meghal az asszony is!

- Nem fog meghalni, hanem eljön, hogy bosszút álljon értünk! - felelt bátran a leányka.

- Meg fog halni és meghal az asszony is, de te nem! Itt a kígyófog, azért nem halsz meg, hanem eljössz Szikukunival, hogy a gonosz Szomit megbüntessük! - tette hozzá, egy kígyófogakból készült láncra mutatva, amely a leányka nyakában lógott. - Honnan való ez a zsinóros kígyófog?

- Az anyámtól.

- Hol az anyád?

- Meghalt; elpusztult a Kalaháriban.

- Ó, Szikukuni most már mindent tud! Szomi feleségének volt ez a kígyófoga; Szomi felesége a gyerekekkel Kalaháriban menekült; az asszony meghalt, a gyereket elvette a búr és a kígyófogat is. Itt áll Szomi gyereke és eljön Szikukunival a zulukhoz; de a búr meghal és az asszony is!

Intett két társának; ezek odaléptek Jeffrouw Soofjéhez és kést rántottak elő. Mietje felkiáltott és szabadulni akart; de az erős főnök úgy megszorította a karját, hogy belekékült. Zulu nyelven rövid, rámnézve érthetetlen parancsot adott, de nyomban megértettem, mit mondott, mert a két másik zulu fölemelte a kését. Puskámat már előbb fölemeltem; gyorsan egymásután eldördült két lövésem és a szobában háromszoros kiáltás harsant föl. A füstön keresztül nyomulva, ráemeltem puskatusomat Szikukunira. A főnök, a leányt tartva még mindig a baljával, villámló szemekkel állt előttem; kígyóbőrkötő és leopárdbőr-fültakaró díszítette a fejét, amelyen öt structoll és egy kafferkarvalytoll lengett. Herkulesi tagjai csupaszok voltak, csak az ágyékát borította strucehelyből készített kötény és széles válláról fehér tehénfarkakból összevarrott kis köpeny lógott alá. Tudtam, hogy puskaagyam ütése mindig halálos volt, de nem vettem számításba a mennyezet alacsonyságát. A puskám fennakadt az egyik gerendán és a kafferkirály villámgyorsan kihasználta helyzetemet. Rövid buzogányát meglendítve fejbe vágott, úgyhogy nyomban leroskadtam.

Szerencsére, mint nyomban kiderült, csak néhány másodpercig voltam eszméletlen. A nőket fenyegető veszedelem villamos hatása alatt feltápáskodtam. Egy pillantás a környezetre megértette velem, hogy Szikukuni Mietjével együtt távozott; a két kaffer szétlőtt koponyával ott feküdt a földön Jeffrouw Soofje mellett, aki sértetlen maradt ugyan, de a rémület következtében elájult.

Nem törődve a sajgó fájdalommal, amely agyamat összenyomta, felkaptam a mellettem heverő puskát és kiugrottam az udvarra. Ott a hottentották üvöltő félelem- és dühordítása fogadott.

- Mietjét elvitte a kaffer! - kiabálták. - A főnök elvitte Mietjét, ó, ó!

- Merre mentek? - kérdeztem rémülten.

- Ott, ott nyargal a főnök!

Az épület sarka felé mutattak. Arra felé siettem és láttam, mi történt a gondolat sebességével. Szikukuni kihurcolta magával Mietjét az udvarra és ott észrevette a hosszú angolnak a lovát, amely időközben a kertből előrejött az udvarba. Rápattant a ló hátára, a leánnyal együtt, ki menekült a kapun és kívül megkerülve az udvar sarkát, a magaslat felé igyekezett, ahonnan én az imént levágtattam.

Megmértem szemmel a távolságot kettőnk között és két töltény után nyultam.

- A lovaimat, gyorsan, gyorsan!

- Lovat a Mynheerne, gyorsan, gyorsan! - ordították körülöttem és valamennyien az istállóba rohantak, lökdösődve.

Soha életemben nem töltöttem még ilyen gyorsan; megfeszült minden idegszálam és mégsem volt szabad megrezzennem se, mert minden a lövésemtől függött. Bizonyos voltam mindig a lövésemben, de most, tekintettel izgatottságomra és fájó fejemre, a kerítésre tettem a puskám csövét. A lónak mégis megártott valamelyest a zuhanás, mert a főnök erőltetése ellenére is igen lassan vágatott. Semmiesetre sem volt szabad tétováznom; mert a szökevény pár perc múlva kiér minden bizonnyal a puskám köréből. A fejem mintha csavarban lett volna; célzó-

tam, de elhomályosodott a szemem; láttam, hogy Mietje minden erejével védekezik Szikukuni ölelése ellen, de hasztalanul; csak a lóra volt szabad céloznom és ezért úgy kellett eltalálnom, hogy azon nyomban összeroskadjon. Egyszerre csak - egy rövid pillanatra - tisztán látott a szemem és ugyanakkor a hosszú angol lova egy kissé oldalt fordította a fejét, úgy hogy láthattam a fülét és a fületövét Szikukuninak az alakja előtt; nehéz és rendkívül veszedelmes célpont volt ez a négy-öt négyzethüvelyknyi lófej ilyen távolságból, de egy pár ugrás mulva golyóm nem érheti már el a lovat. Elsütöttem a puskát és - ime, láttam, hogy leroskadnak - találtam.

- Ki a lovakkal! - kiáltottam, minthogy az izgatott népség sehogysem tudott velök az istállóban boldogulni.

- Mynheer agyonlőtte a kaffert, ó, ó! Nézzétek! - ordított az egyik, a sövényhez szaladva és a magaslat felé mutogatva.

A többiek nyomban ott termettek mellette, s így hely támadt a lovak számára, amelyek most nyergeletlenül kirohantak az istállóból. Új töltényt dugtam a kilőtt csőbe, felugrottam a lovamra és Quimbo brabantiját kantárszáron ragadtam. Láttam, hogy Quimbo jön lefelé terhével a magaslatról és erre építettem a tervemet.

- Menjetek be Jeffrouwhoz; ott fekszik a szobában! - parancsoltam rá a kafferekre és hottenottákra, s azután kivágtattam a kapun és megkerültem a majorságot.

Ha már az előbb az erdőben is csodálkoztam rajta, hogy Quimbo milyen bátran végzett a dühös vadkannal, most újabb példáját láthattam férfiasságának. Mintha csak alkalomra lett volna szüksége mindig a bátorságának.

Lefeléjövet meghallotta a lövésemet, látta a lerogyó lovat és a kaffert, és Mietjét is megismerte; az első pillanatban elállt a szeme-szája; de most meglátott, amikor kifordultam az udvar mögül és megértette az integetésemet is, hogy tartóztassa fel Szikukunit. Nyomban otthagytá a terhet és a főnök felé szaladt, aki megint feltápászkodott, s most, minthogy a ló megdöglött, gyalog próbált elillanni a leánykával.

Nem sikerült neki. Észrevette az új ellenséget és meglátott engem is, aki egy perc mulva ott leszek szintén mellette. Megértette, hogy a leányt nem viheti magával és csapásra emelte a buzogányát, hogy agyonüsse Mietjét. Quimbo erre megállt, meglendítette és oly biztonsággal hajította a dárdáját, hogy ez belefűrődött Szikukuninak a karjába. A főnök felordított dühében, egy pillantást vetett felém, eleresztette Mietjét és mint a párduc, nagyokat szökkenve elrohant.

Nem menekülhetett volna előlem, de ekkor a nyugalmból oly váratlanul felriasztott brabantinak az jutott eszébe, hogy megmakacsodjék, s mielőtt megnyugtathattam volna, a kaffer túljutott már a magaslaton.

- Siess Jeffrouwhoz, - tanácsoltam Mietjének, mikor melléje értem. - Ájultan fekszik a szobában!

- De Szikukuni! - felelt a bátor lányka, míg bárki más ijedtében elájult volna.

- Ne törődjél vele, hanem siess a mamához! Fel a lóra, Quimbo!

- Quimbo a lóra? Mit csináljon Quimbo a lovon? Quimbonak a disznót kell húzni! - kiáltotta.

- Gyorsan, gyorsan! A disznód nem szalad el!

- A disznó itt fekszik; de Quimbonak Mietjénél kell lenni, ha jön a zulu!

Ez a kifogás is hiábavaló volt.

- Meg kell ölnünk a zulukat, hogy ne jöjjenek el újra. Gyorsan, előre!

- Quimbo megöli a zulukat? Ó, ó, akkor Quimbo lóra ül; Quimbo bátor és haragszik a zulukra!

Fegyverestül felkapaszkodott a brabanti hátára; s minthogy ez megint visszanyerte rendes nyugalmát, most már gyorsan nyargaltunk a hegynek fölfelé. Odafönt észrevettem, hogy Szikukuni lenn bujkál egy mély oldalszakadékban. A ravasz főnök inkább kerülőt csinált oldalvást, mert tudta, hogy mi lóháton nem követhetjük őt lefelé a meredek lejtőn és nem vág-hatjuk el az útját a fedező erdő felé sem, mert ez velünk szemben csaknem a szakadékig nyult.

Embereinek a táborhelyét persze sokkal hamarabb el kellett érnünk nála és ezért a lehető leggyorsabban, ahogy csak telt Quimbotól, a táborhely felé igyekeztem. Az erdőbe érve leszálltunk, a lovakat egy sűrűben megkötöttük; és gyalog nyomultunk tovább.

Jól megjegyeztem magamnak a szakadékot és egyenesen feléje tartottam.

- Én átmegyek oda, - szoltam, mikor észrevétlenül odaérkeztünk, és megláttuk az öt embert. Igy szólván, a túlsó oldalra mutattam. - Ha lövök, akkor megölsz egy zulut és az angolt nem eresztel el. Szükségem van rá!

- Quimbo megöli mind a zulut és így megfogja az angolt!

Megragadta a legközelebbi fát, mintha meg akarta volna fojtani, és eközben olyan arcot vágott, amelytől a kísértet is megszaladt volna.

Tovalopóztam. A túlsó oldalra érve, éppen félretoltam a bozótot, hogy szabadon célozhassak, mikor Quimbo oldalán megrezzent a cserjés és nagy riadalom támadt. A kaffer nagy buzgóságában túlságosan a magaslat szélére merészkedett s most lezuhant a zuluk közé olyan lármával, mintha egy viziló zuhant volna le.

- Au, ó, ó, az erdő nem erős! Ó, ó, Quimbo, ostoba Quimbo! - kiáltott gyorsan talpra ugorva.

A zulukat alaposan meglepte, mikor egy ismeretlen illetén módon érkezett közéjük; de mikor Sir Hilbert Grey, megismerve a kaffert, odakiáltott nekik néhány szót, rávetették magukat Quimbóra. Quimbo elvesztette a hajítódárdáját, de a buzogányát erősen fogta, s a veszedelem pillanatában meglevevénedett a bátorsága is.

- Micsoda? - kiáltott. - A zuluk agyon akarják ütni a vitéz Quimbot? Ó, ó, itt van Quimbonak a buzogánya!

Első csapására az egyik ellenfél lerogyott, de a többi négy megragadta Quimbot. Én kétszer elsütöttem a puskámat és azután leugrottam. Éppen jókor érkeztem, hogy az angolt lássam még eltűnni a bokrok között. Jobbnak látta menekülni, mintsem a puskáját, a két kését és a három pisztolyát használni! Az utolsó zulut Quimbo magára vállalta, én pedig a rejtelmes Sir után siettem. A lovakhoz szaladt, az egyikre felugrott és elvágatott. A többi ló, minthogy rossz kezek nevelték őket, megriadt és futásnak eredt a menekülő nyomában. Nem tehettem egyebet, visszatértem Quimbohoz, aki éppen azzal bajlódott, hogy a négy halott ingóságait összeszedje. Diadalmas ábrázattal elélem állt:

- Látod, Mynheer, Quimbo szép és jó és vitéz. Mynheer agyonlőtt két zulut és Quimbo agyonvert két zulut. Quimbo vitéz hős, mint Mynheer!

- De Quimbo ostoba Quimbo! - ismételtem a saját szavait. - Quimbo lezuhant és az angol így megint megszökött!

- Ó, ó, Mynheer, az angol ember megint el fog jönni! - vigasztalt és én kénytelen voltam ebbe belenyugodni.

Szikukuni mindenesetre hallotta mind a két lövést; kétségtelenül fölfelé jött a völgyben, amerre az angol lefelé vágatott és így bizonyosra lehetett venni, hogy találkoznak.

Ez esetben könnyű szerrel felpattanhatott a főnök az egyik megriadt lóra; de látni semmiképp sem láttuk őt viszont. Ezért elhatároztam, hogy távozunk innen, mert már esteledett.

A halottak ott maradhettek reggelig, amikor elküldöm majd a hottentottákat, hogy földeljék el őket. A zsákmánnyal nem volt kedvünk megrakni magunkat; ezért elrejtettük a közelben a sűrű bozótban, csak Szikukuni pajzsát kellett Quimbonak elhoznia; ezt a diadalmi jelvényt nem akartam kockáztatni, mert föltettem magamban, hogy elviszem haza.

Eljutottunk a lovainkhoz, felültünk és hazanyargaltunk. A magaslatra érve, ahol a vadkan maradt, Quimbo leszállt a brabantijáról.

- Ó, szép, jó! Most a ló húzza majd a disznót! Guimbo nagy diadalmi ünnepet ül és megsüti a disznót és megeszi a hottentottákkal!

Rábíztam az ünnep rendezését, amelyre a brabanti bizonyára türelmesen felhasználtatta magát és előrenyargaltam a majorságba. Útközben észrevettem, hogy az angol lova, amelyet lepuffantottam, már eltűnt; odalenn hevert az udvarban. A hottentották vonszolták le, hogy megszerezzék a bőrét és a húsát.

A beteg székben ült; félelmében nem mert újra lefeküdni; megnyugtattam őt és azután azt hallottam, hogy az angol nyeregkapájában talált holmikat eltették számomra. Elhatároztam, hogy megvizsgálom mindent, hátha felvilágosítást szerezhetek belőlük a zuluk otlétéről.

Miután megigértem, hogy éjszakára öröket állítok, s egyébként is gondom lesz a majorság biztosságára, Jeffrouw Soofje lefeküdt pihenni, amire nagy szüksége is volt már. Mietje, mihelyt hazaérkezett, nyomban eltávolította a két holttestet és a szobát megtisztította. Most a konyhában sürgött-forgott, én pedig vacsoráig a szobámba vonultam.

Mikor beesteledett, az udvaron két hatalmas máglya lobogott, amelyen a kaffer és hottentotta cselédség nagy nyársakon megsütötte a disznót, amelyet Quimbo diadalunk ünnepére feláldozott a köz egészségére.

3.

Az angol nyeregkapájában talált holmikat magammal vittem a szobámba. Úgy éreztem, hogy útbaigazítanak a mai nap eseményeire vonatkozóan. Néhány darab piperecikken kívül, amit a kafferek földjén nem igen lehetett használni, egy tárcsa és egy csekély értékű messzelátó volt a nyeregkapában.

A tárcában különböző ártatlan jegyzeten kívül volt egy csomó magánlevél, egytől egyig Sir Albert Greynek címezve Kingsfieldbe, a Fokváros postabélyegével. Elolvastam őket. Csak egy érdemelte meg közölök a figyelmemet, amelynek erőltetett stílusa feltűnő ellentétben volt a többi levél fogalmazásával, noha valamennyi levelet ugyanaz a kéz írta. Egy rinocérusz-sapkáról és egy messzelátóról volt benne szó, anélkül, hogy tisztán megérthettem volna, mi a szerepe ennek a két tárgynak a levélben. Talán a megszökött angol sapkájára és a kezem között levő messzelátóra célzott a levélíró? Kutattam, kerestem, összehasonlítottam és végül fölfedeztem, hogy a levél úgy van fogalmazva, hogy igazi tartalma akkor derül csak ki, ha előbb a páros és azután a páratlan sorokat olvassuk el egyfolytában. Így aztán igen fontos lett rámnézve a levél. Kitűnt ugyanis, hogy Sir Hilbert Grey Kingsfieldből egy fegyvergyárnak a képviselője, amely gyár az angol kormány megbízásából fegyvert, töltényt, ólmot és löport akart szállítani a határhegység mögött gyülekező zulukaffereknek. Hogy a levelet ártatlan színben tüntessék fel, ilyen mesterkélt módon szövegezték meg és a többiek közé dugták; minden bizonnyal egy angol ügynökhöz volt intézve, akinek a zuluk között kellett lennie és

tüzetesebb részletekre és felvilágosításokra utalt, amelyek - két példányban - Grey messzelátójában, illetve ha az elveszne, Grey rinocéruszsapkájának a bélésében voltak.

Természetesen nyomban szétszedtem a messzelátót s egy teleírt ívet vettem észre, amely tekercsbe hajtogatva bele volt dugva a messzelátóba. Egy Mac Klintok nevű hadnagynak volt címezve az irat, akit arra utasított, hogy egy csapat kafferrel menjen át a Kers-szoroson, hogy egy pontosan megjelölt napon találkozzék az Atters-hegyen a szállítmánnyal, s ezt azután átkísérje a határhegységen. Egy rövid megjegyzésből kitűnt, hogy a zuluk a szállítmány megérkezése után nyomban meg fogják szállni a Klei-szorost, hogy a szoroson innen lévő búrokat meggátolják abban, hogy a szoroson túl lévő társaiknak segítségére mehessenek.

Mindebből kitetszett, hogy a küszöbön álló kafferzendülés angol befolyás következménye és gyanítható volt, hogy a britek egy sereg tisztet küldtek ki a vállalkozás stratégiai vezetésére.

De hogyan került ide Szikukuni és hogyan értsem meg ennek a Sir Hilbert Greynek a nála való ottlétét? Ezekre a kérdésekre nem adott választ a levél. Nagyon fontos okok készíthették a kafferfőnököt arra, hogy ilyen csekély kísérettel átkeljen a hegyeken. Mindenesetre értesítenem kellett a történetekről és a fegyverszállítmányról Kees Uyst és a búr van het Roert.

Még tündöttem magamban, mikor Mietje vacsorához hítt, amelyet egyedül vele fogyasztottam el, mert Jeffrouw Soofjét gátolta a rosszulléte. Most nyílt csak alkalmam rá, hogy megtudjam részletesen, miképp folyt le Szikukuninak a betörése. A lányka újból hálálkodott a segítségért, azután így szólt:

- Azt hittem, nincs veszedelem, mert először csak egy zulu jelent meg, aki egyébként lerakta törzsi jelvényeit, úgy hogy békés embernek tartottuk őt.

- Szikukuni előreküldte, hogy szemlét tartson. Mit mondott?

- Azt kérdezte, van-e munka nálunk és tudni akarta, itthon van-e a búr. Minthogy van elég emberünk és Jan nincs itthon, el kellett őt küldenem.

- És nyugodtan elment?

- Nem. Észrevette a lányomat és megkérdezte, hogyan jutottam hozzá.

- Elmondta neki?

- El. Gonoszúl nézett rám erre, azután eltávozott. Pár perc múlva visszatért megint Szikukunival és a harmadik kafferrel együtt.

- Ismerte a főnököt?

- Nem; még sohasem láttam.

- Mit mondott, miért jött?

- Jant kereste és tudni akarta, hogy mikor ment el hazulról, hová lovagolt és kivel ment.

- És kegyed válaszolt neki?

- Hogy válaszolhattam volna! Halállal fenyegetett, de én inkább meghaltam volna, semhogy Jant eláruljam. Hiszen Jan azért találkozik a vezetővel, hogy megbeszélje velük a zuluk ellen tervezett támadást és megkérdezze Szomitól, akar-e a zuluk királya lenni.

- Ah! Szomi meg fog jelenni? Ez fontos ujság! Azt hiszem, senki sem tudott semmit a hollétéről.

- Jan és Kees Uys tudott mindent. Szomi északon tartózkodott a makuáknál.

- És csak amikor megtagadta kérdéseire a választ, akkor kezdett Szikukuni erről a lányról beszélni?

- Akkor.
- És elhiszi, amit a lányról mondott?
- Nem tudom, elhiggyem-e. Csak híres főnökök feleségének szabad ilyen láncot hordani. Ezt Jantól tudom. Jeffrouw mindig jószágos anyám volt, de azért mégis nagyon örülnék, ha megismerhetném az édesapámat.
- Szikukuni kijelentése szerint Szomi a kegyed atyja és ha a búroknak sikerül megvalósítani a tervüket, akkor maga királyleány lesz.
- Ó, Mynheer, ha ez igaz lenne, akkor sem lennék rá büszke. Mennyei atyámnak legyen meg az akarata!
- Úgy van, gyermekem! Isten vezérli a népek sorsát és minden egyes halandó lépteit is. De most már azt hiszem, tisztában vagyok vele, miért járt itt Szikukuni.
- Miért, Mynheer?
- Úgy látszik, megtudta, mit terveznek a búrok Szomival; sőt valószínűleg hallott a mostani összejöveteletről is és a majorságot azért kereste csak föl, hogy megtudja, megkezdődött-e már a tanácskozás. Nem mondta-e azt is, hogy Jannak meg kell halnia? Tehát tudja, hogy Jan hol található.
- Ó, Mynheer, megrémít.
- Én csak levonom a következtetéseimet és jó, ha az ember ismeri a fenyegető veszedelmet. Ki tudott itt az összejöveteletről?
- Csak Jan, a mama meg én.
- A kafferek vagy a hottentották közül senki sem?
- Senki sem.
- És mégis úgy kell lennie. Beszéltek róla és valaki kileste a beszélgetést. Szikukuni mindent tud és minthogy idejött, hát csaknem bizonyos, hogy innen kapta a hírt. Áruló van a cselédek között! Gondolkozzék csak, kire lehet gyanakodni?
- Egyikre sem, - felelte elgondolkozva. - Az embereink mind kipróbált régi szolgák, a makololo Csembán kívül, aki nemrég került ide hozzánk; de ez még szorgalmasabb és engedelmesebb, mint a többiek; nem lehet áruló!
- Szorgalmas kaffer? Nagy és feltűnő ritkaság! Majd beszéllek vele. Talán ez a szorgalom eszköz csak arra, hogy az önök bizalmába férközzék. De tudja-e, hogy én holnap reggel távozom?
- Távozik, Mynheer? Ilyen hamar?
- Mindenesetre. Veszély fenyegeti önöket és én nem azért távozom, hogy cserbenhagyjam a házat, hanem hogy elhárítsam róla a veszedelmet. Föl fogom keresni Jant és a búrokat, hogy értesítsem őket mindenről. Az angolok fegyvert és lövészt küldenek a zuluknak; ezt a szállítmányt el kell venni tőlük. Aztán meg gyanakszom, hogy Szikukuni nem kelt át a hegyeken nagyobb kíséret nélkül. Úgy látszik, ismeri a helyet, ahol az összejövétel van és meg akarja lepni ott a búrokat; azt gyanítom, hogy az a pár ember, aki vele volt, egy része csak a csapatjának.
- Ha ez igaz, Mynheer, akkor Jan igen nagy veszedelemben forog és hálásak leszünk érte, ha ön fölkeresi Jant, hogy figyelmeztesse.

- Éppen ez a szándékom! Egyébként mennél nagyobb veszedelem fenyegeti őt, annál kisebb itt a veszély, mert ha Szikukuni a búrokat keresi föl, akkor itt azalatt nincs mitől tartani.

- De ha bennünket akar előbb megtámadni, mielőtt fölkeresi Jant és a búrokat?

- Ezt aligha hiszem. A történetek után tudja, hogy itt résen állunk és ha újabb támadást tervezne is, akkor is vissza kellene előbb mennie az embereihez és ez mindenesetre időbe telik, bár azt nem is tudom, hogy hol van ezidőszerint a csapata. Pontosan tudja, hogy a búrok tanácskozása már megkezdődött, s mindenekelőtt ebben az irányban akar majd cselekedni, hogy aztán mint győztes térjen vissza ide a majorságba. De azért meg kell tennie mégis mindent a biztonságuk érdekében. A cselédség bátorságára nem igen támaszkodhat?

- Nem. A hottentotta mindig gyáva és az a pár kaffer, aki itt van a házunkban, nagyon kevés.

- Akkor a szomszédoktól kell segítséget kérnie! Messze laknak innen?

- Nem. Zelmzt szomszédhoz jó lovon egy óra alatt el lehet jutni és a másik kettőhöz nem sokkal hosszabb idő alatt. Nyomban követeket küldök hozzájuk és megüzenem nekik, hogy...

- Megüzeni? Nem. Szóbeli üzenetet nem szabad küldenie, mert árulót gyanítok a cselédek között. Írjon egy pár sort a szomszédoknak.

- Ez mindenesetre biztosabb. Zelmzt bizonyosan nyomban eljön személyesen; Hoblyn elküldi a két fiát és Mijer Baas Jeremiást fogja elküldeni, aki bizonyára elhoz magával néhány kaffert is.

- Akkor hát csak azt kell megtudnom, merre jutok el Janhoz. Mihelyt a védők megérkeznek, útra kelek.

- Ismeri a Raaf-hegységet, Mynheer?

- Pontosan megvan a térképemen.

- Az utat odáig nem ismerem, de...

- Könnyen megtalálom majd; a térkép nagyon jó.

- Négy hegy van. A második és harmadik között egy kettős völgy van, amelyet egy hegygerinc választ el. A hegygerincen alacsony fák és cserjék vannak csak. Csak egyetlen magas szálfa látszik már messziről. Ettől a fától egyenes út vezet le a nyugati völgybe, amelyben kétszáz lépésnyire egy rövid, meredek szakadékhöz ér az ember. Ebben van a tanácskozás. Ha közeledik, mindenesetre észre fogják venni, mert Jantól tudom, hogy a szálfánál őr áll folytonosan.

- A leírás elég világos, nem fogok eltévedni. Most pedig írjon a szomszédoknak; én majd azalatt körüljárók és őroket állítok ki éjszakára!

Előbb a szobámba mentem késért és revolverért. Belépve, nagy meglepetésemre azt láttam, hogy Szikukuni pajzsa eltűnt, amelyet vacsora előtt nem sokkal a falra akasztottam. Magamhoz vettem a fegyvereket és kimentem az udvarra, ahol a kafferek és a hottentották együtt ültek a lakománál.

Quimbo meglátott. Felállt a tűz mellől, ahol a megsütött vadkannak egy többfontos darabjával bíbelődött és elélem jött.

- Mynheer, gyere, ó, ó! Mynheer is eszik a disznó húsából!

Kétfelé tépte a húst és az egyik darabot zsírtól csepegő ujjaival felém nyújtotta.

- Tartsd meg a húst! Hol a pajzs, Quimbo?

- Pajzs? - kérdezte. - Szikukuni pajzsa?

- Az. Eltűnt a szobámból.

- A pajzs eltűnt, eltűnt a szobából! Ó, ó, Quimbonál nincs a pajzs! Quimbo bent volt a szobában és látta a pajzsot a falon lógni.

- Mikor volt ez?

- Most, most voltam a szobában. Quimbo hívni akarta Mynheert, hogy jöjjön enni a disznó húsából, de Mynheer nem volt a szobában; csak a pajzs lógott még a falon!

Ez mindenesetre furcsa volt. Ha Quimbo nem tudta, hová lett a pajzs, akkor azt kellett föltételeznem, hogy ellopták. De ki érdeklődhetett ilyen sajátságos módon a diadalmi jelvény iránt? Egyelőre nem firtattam tovább a dolgot, s már megfordultam, hogy folytathassam szemleutamat, mikor önkéntelenül eszembe jutott a makololo Csemba.

- Ismered Csembát? - kérdeztem Quimbótól.

- Csembát? Quimbo ismeri Csembát; Quimbo sokat beszélt már Csembával; Csemba makololo, Csemba azt mondja, de Csemba nem makololo, mert a makololók agyaggal zsírosítják a bőrüket és Csembának nincs agyag a bőrén.

Ez megerősítette a gyanumat.

- Nincs itt Csemba? - kérdeztem.

- Csemba nincs itt; Csemba a ház mögé ment és azután az istállóba jött.

- Mit akart az istállóban?

Quimbo nem tudja; Quimbo nem volt az istállóban.

- És hol van most?

- Csemba még az istállóban van.

Ma már én is bent voltam az istállóban és így tudtam, hogy az istállónak van a kút felé is kijárása. Gyanus volt, hogy Csemba, aki makololónak mondta magát, holott a szolgám kijelentése szerint nem volt az, most az istállóban van, mialatt a többi kaffer és hottentotta lakománál ül. Elhatároztam hát, hogy utánanézek; de nem az elülső ajtón mentem be az istállóba, hanem a ház homlokzata mentén a ház hátuljára kerültem.

Éppen be akartam a sarkon fordulni, mikor a kert felől furcsa lépteket hallottam. Mintha két vagy három személy igyekezett volna csendesén távozni a ház mellől. Kik lehetek vajjon? Élesebben odafigyeltem egy pillanatig és egy ló elfojtott szuszogását hallottam. Ez roppant gyanus volt, ezért lehetőleg nesztelenül a pázsiton keresztül az istálló felé siettem.

Csakhamar egy sötét tömeget láttam magam előtt, amely már a kerítéshez érkezett. Leguggolva és a közvetlen közelébe kúszva egy lovat és egy embert láttam, aki éppen ki akart nyitni egy deszkabejárást, amely a kerítésbe volt beleillesztve, s amelyet én nappal nem vettem észre. Nyomban észrevettem, hogy a ló lábai be voltak csavargatva, hogy lépteinek a zaja tompuljon és azt is láttam, hogy az orrcimpái-kendőbe voltak burkolva. A férfin csak a kafferek rendes ágyékkötője volt és sajátságos, magas hajdíszen is megismertem, hogy kaffertörzsbeli. Nem lehetett senki más, csak Csemba.

Felegyenesedtem a háta mögött, torkon ragadtam a balkezemmel és jobböklömmel olyat sujtottam a koponyájára, hogy a kaffer nyomban összerogyott. Saját kötőjével összekötöttem a kezeit s azután üstökön ragadtam őt, hogy bevonszoljam az udvarba, miközben a lovat kantárszáron vezettem.

Ott óriási riadalom támadt, mikor a két máglya fényéhez értem. Quimbo felugrott és az összekötözött fogolynak az arcába nézett.

- Ó, ó, Mynheer lóval jön és elfogott emberrel? Ki a fogoly? Ó, ó, a fogoly Csemba, aki nem makololo! Hol találta meg Mynheer Csembát? Mit akart csinálni Csemba Mynheernek a lovával?

Csakugyan az én lovam volt, amelyen a kaffer meg akart szökni! Mi célja lehetett ennek a lólopásnak és titkos szökésnek a majorságból?

A nem éppen gyöngéd vonszolás következtében Csemba eszméletre tért, kinyitotta szemét, de rögtön le is csukta, bizonyára azért, mert szégyelte a helyzetet, amelybe várakozása ellenére került.

Megparancsoltam, hogy szedjék le a lóról a rongyokat és vigyék vissza megint az istállóba, s eközben Quimboval Csembát a szobámba vittem. Csemba még mindig élettelennek tette magát s megkötözve, mozdulatlanul hevert a földön.

- Csemba nem halott, - mondta Quimbo. - Feltámassza Quimbo Csembát?

Intettem, hogy fel. A szolga meggyújtott egy darab forgácsot és a tetszhalott művészi hajdíséhez tartotta, amely nyomban hangos sustorgással megpörkölt. Legdrágább kincsének ez a meggyalázása nyomban életet öntött a lótolvajba. Felugrott, megkötött kezeivel a fejéhez kapott és nagyot ordított, mintha nyársra húznák.

- Mynheer látja, ó, ó, hogy az ál-makololo nem halott többé! - kiáltott Quimbo nevetve, miközben száját egyik fülétől a másikig széttátotta.

- Jól van; tedd félre a forgácsot! - parancsoltam rá s azután a fogolyhoz fordultam:

- Én kérdezlek majd és te felelsz. Ha hazudni mersz, kopaszra pörköltetem a fejedet!

Quimbo felkapta megint nyomban a forgácsot.

- Szép, jó, Mynheer! Ó, ó, Quimbo bőrig égeti a haját. A haj jól ég; a hajban sok az olaj meg a zsír!

- Mi a neved? - kezdtem a vallatást.

- Csemba.

- Jó, ezt elhiszem. Te nem vagy makololo. Melyik törzshöz tartozol?

Hallgatott.

- Nos?

- Csemba makololo.

- Quimbo, fogd a tüzet!

Quimbo nyomban engedelmeskedett. Csemba rémült kétségbeeséssel maga elé tartotta a karjait. Hajdísze, amely hosszú évek munkájának az eredménye volt, sokkal értékesebb volt rá nézve, semhogy újra kockáztatni akarta volna.

- Csemba megmondja az igazat! Csemba - Csemba - -

- Zulu! - segítetttem őt át a nehézségen.

- Zulu! - bólintott rá, félénken figyelve az égő forgácsot.

- Szikukuni harcosa vagy?

- Mynheer mindent tud; Csemba megmondja; hogy az!

- Tudok mindent. Szikukuni küldött ide tégedet?
- Szikukuni küldött a búrhoz.
- Miért?
- Csemba lássa és hallja, mit beszél a búr a búrral.
- Kémkedtél és mindent közöltél Szikukunival?
- Mynheer ne bántsa Csemba haját és Csemba elmond mindent Szikukuniról. Szikukuni kiontja a vért és az életet, de Szomi jó.
- Ha mindent őszintén elmondasz, a hajadnak nem esik bántódása!
- Quimbo tegye félre a tüzet!

Quimbo engedelmeskedett az intésemnek és félre tette a fenyőforgácsot.

- Most beszélj!
- Szikukuni tudja, hogy Mynheer Uys a búrok főnöke és sokat jár Mynheer Janhoz. Szikukuni Csembát Mynheer Janhoz küldte és aztán követet küldött, hogy megtudja, mit hallott és mit látott Csemba. Csemba hallotta, hogy a búrok a Raaf-hegységbe mennek Szomival és megüzente Szikukuninak; Szikukuni eljön a zuluval és meg akarja ölni a búrokat, máma eljött ide, hogy megnézzze, a búr elment-e már. Szikukuni a Raaf-hegységbe ment és azután megöli Jeffrouwot is és Mietjét magával viszi.
- Hol van most?
- Úton a Raaf-hegységbe és Csembát várja.
- Hol?
- A nagy erdőben a Raaf-hegység előtt sok zulu harcossal.
- Beszéltél ma vele?
- Csemba akkor beszélt Szikukunival, mikor eljött ide és azután Mietjével lóra ugrott.
- Ki az az angol, aki nála van?
- Csemba nem ismeri az angolt.
- Te vitted el innen a pajzsot?
- Csemba el akarta vinni a pajzsot Szikukuninak; a zulu gyáva és meghal, ha nincs meg a pajzsa, és Szikukuni sok ajándékot ad Csembának, ha Csemba elviszi neki a pajzsot.
- Hol a pajzs?
- Csemba kivitte a pajzsot a kerten keresztül és letette a földre az ajtó előtt.
- Quimbo, hozd be!

Quimbo kisietett és csakhamar visszatért a diadalmi jelvénnel. Vele együtt bejött Mietje is, aki el akarta küldeni a követeket és közben értesült róla, mi történt Csembával. Elmondtam neki röviden mindent, azután elküldte a leveleket, bár Csemba vallomása is megerősítette azt a sejtelmemet, hogy egyelőre nincs mitől tartani. A fogoly sorsáról a búrok dolga volt dönteni, így hát biztos helyre vittem őt, hogy ott várja be elzárva Jan visszaérkezését.

Ezután minden eshetőségre öröket rendeltem ki s azután lepihentem. Mikor felébredtem, már virradt. Zelmzt szomszéd már meg is érkezett s alig gyújtottunk rá a reggeli pipára, belovagolt az udvarra a két fiatal Hoblyn és Baas Jeremiás is egynéhány kafferrel.

Alaposan meglepte őket az a hír, hogy Szikukuni a hegyeken innen és az ő tőszomszédságukban bukkant föl és megigérték nekem, hogy Jan visszaérkezéséig tőlük telhetően gondoskodni fognak a két nő biztonságáról. Nyugodtan megindulhattam hát a Raaf-hegység felé.

Az út egyáltalán nem volt teljesen veszélytelen rám nézve, mert a zuluk ott voltak köztem és a búrok között; de ezzel nem törődtem. Hiszen nem ezek a kafferek voltak az első vadak, akikkel szembekerültem.

A hátramaradottak jókívánságai kísérték, mikor elhagytam a majorságot. Quimbo szétterpesztett lábakkal ott ült megint a brabanti hátfensíkján, s a háta mögé felpakolt a tegnapi húsból jó egypár darabot. A lovak pihentek voltak és oly derekasan vágattak, hogy azt hittem, így már másnap reggel megérkezünk a Raaf-hegységhez, bár Mietje és a többiek is biztosítottak róla, hogy a hegység két napi útra van lóháton.

Az út többnyire sivár homokpusztákon vagy növénytelen palarétegeken vezetett keresztül és csak estefelé láttuk hosszú, megerőltető lovaglás után egy erdő kékes illatát fölmerülni az előttünk elterülő szemhatáron. A leírás és az én számításom szerint ez volt a Raaf-hegység előtt az utolsó erdő, amelyben Csemba csatlakozni akart Szikukunihoz; a mi számunkra kétségkívül ez volt a legközelebbi, amely utunkba esett, mert az iránytű szerint pontosan északi irányban haladtunk s a jobbra és balra elterülő egyes erdőségeket nem érintettük.

Ha Szikukuni csakugyan itt várta Csembát, akkor mindenesetre az erdőség felénk elterülő részén helyezkedett el, úgy hogy közeledésünket észre kellett vennie. Ezért jobbnak láttam, ha itt várunk a szabad síkságon; amíg eléggé besötétedik, hogy észrevétlenül közeledhessünk. Leszálltunk, egymáshoz kötöttük a lovakat és lehevertünk a nap sugaraitól még meleg földre.

Quimbo, hogy ne unatkozzék, elővette a kését és megélesítette a kemény kősegen; oly áhítatos gondossággal tette ezt, mintha egy egész ellenséges hadsereget le akarna mészárolni.

- Nézd, Mynheer! Quimbo élesíti a kést Szikukuni számára, - jelentette ki.

- Miért éppen az ő számára?

- Szikukuni el akarta rabolni Mietjét és Mietje Quimbo felesége lesz. De Quimbo nemcsak Szikukunit szúrja le, hanem még sok zulut is, ha találkozunk velük az erdőben!

Megforgatta a kését és közben olyan torzképet vágott, amely valóban félelmetes volt; azután elővett egy darab húst és úgy belevágta a kését, hogy a hús darabkái szanaszéjjel repültek. Quimbo persze összeszedte a húsdarabokat és eltüntette széles szájában.

A nap egyre mélyebbre szállt és ferdülő sugarai percről percre hosszabbra nyújtották árnyékunkat, amíg csak bele nem vezett teljesen a ráncszakadó szürkületbe. Ideje volt, hogy felkerekedjünk. Lóra ültünk és egy oldalvást húzódó dombsor felé kanyarodtunk, amely az erdőig nyult s amelynek tövében haladtunk, amíg a fák közé nem jutottunk.

Quimbot otthagytam a lovakkal, amíg biztonságunk érdekében jó nagy körben át nem kutattam a környéket. Azután gondoskodtunk lovainkról és végül lepihentünk, miután a magunkkal hozott készletekből rövidesen megvacsoráztunk.

Mikor felébredtem, vígan csicssergett már az ágakon a hosszútollas pinty. Bár még igen korán volt, kénytelen voltam éppen ezt a kora reggeli órát jól felhasználni, hogy megkeressem a zuluk nyomait. Felébresztettem hát Quimbot és megparancsoltam neki, hogy semmiesetre se távozzék helyéről, amíg vissza nem térek. Azután a fák között óvatosan megindultam az erdő szélén, hogy megtaláljam azt a helyet, ahol az ellenség belépett az erdőbe. Semmi nyomot nem leltem, bár lassan egy jó félórányi utat megtettem már; a keresett hely bizonyára nem itt volt pihenőhelyünk fölött, hanem alatta volt, s ezért visszatértem oda, ahonnan kiindultam.

Odaérve, a lovakat ugyan ott találtam, de Quimbo nem volt sehol. Kiáltanom nem volt szabad; a hely könnyelmű elhagyására nem is gondoltam, követtem hát Quimbo lábának a nyomait. Ellenkező irányba vezettek, mint ahonnan visszatértem, az erdő szélének mentén, így tehát összeestek azzal az úttal, amelyen amúgy is haladni akartam. Egy idő múlva a nyom az erdőbe befelé vezetett, ahol összetalálkozott egy másik szélesebb csapással, amely egy tisztáson ért véget, amelyet forgószerűen tört az erdőben. A tisztáson egy csapat teljesen fölfegyverzett zulukaffer hevert; huszonnégyet számláltam össze. Középen ott állt Szikukuni. Lovaikat köröskörül az alacsony cserjés törzseihez kötötték, amely felburjánzott a ledöntött fák között.

Ott, ahol az ágak között leskelődtem, egyetlen nyom vezetett a töltés szélén. Vajjon Quimbo nyoma volt-e, vagy valamelyik ellenséges zulué, aki visszatérésekor könnyen ránk bukkanhatott? Erről meg kellett győződnöm és gyorsan, de óvatosan követtem a nyomot.

A nyom már egynehány lépés múlva egyesült egy második csapással és merőlegesen távolodott a tisztástól. Minthogy magam előtt a legkisebbke neszt sem hallottam, fölegyenesedtem eddigi mély görnyedtségemből és gyorsabban haladtam előre. Egy idő múlva szétváltak a nyomok. Melyiket kövessem? Megvizsgáltam mind a kettőt. Az egyik csupasz láb nyoma volt, a másik óriási csizmaé vagy cipőé. Talán az angol van valahol a közelben? Tőle kevésbé kellett félnem, tehát az első nyomot követtem tovább.

Alig tettem meg tíz-tizenkét lépést, két csupasz, barna lábszárat pillantottam meg, amely kinyúlt egy fa vastag törzse mögül. Ezeket a befelé nőtt, szögletes lábikrákat ismertem; nem lehettek máséi, csak »a jó, szép és vitéz Quimboéi«. Közelebb léptem, nem egészen nesztelesen, hanem úgy, hogy Quimbo meghallja a közeledésem, hogy meg ne ijedjen és megfontolatlanságot ne kövessen el. Csakugyan, a lábszárak rögtön megmozdultak; a test, amelyhez tartoztak, gyorsan előrehajlott a fatörzs mögül, két szem tekintett rám s egykettőre ott állt előttem a kaffer s arcjátékával óvatosságra intett.

- Ó, ó, Mynheer, találd ki, ki van ott? - súgta felém, a fák közé mutatva.

- Az angol?

- Mynheer tudja? Ki mondta meg Mynheernek, hogy az angol van itt?

- Láttam a nyomát. Miért hagytad ott a lovakat?

- Ó, ó, Mynheer, ne haragudjék Quimbora! Quimbo lovat hallott szaladni; Quimbo figyelt és látta, hogy egy ló elszabadult és egy zulu elfogta a lovat. Quimbo a ló és a zulu után szaladt és egy helyre ért, ahol ott volt Szikukuni sok harcossal és az angollal. Az angol felállt és az erdőbe ment; Quimbo utána szaladt és most itt van Mynheer is.

Ebből az elbeszélésből mindent megértettem. Egy kissé előbbre lépve, észrevettem az angolt, aki bizonyára csak azért húzódott félre, hogy egy időre szabaduljon a kafferek átható zsírszagától, mert most foglalkozás nélkül a földön hevert és felbámult a fölötte csüggő ágakra.

Gyorsan kellett határoznom. Ha elfogom az angolt, akkor az a veszedelem fenyeget, hogy éppen ezzel elárulom a jelenlétünket; de ha sikerül a nyomainkat elrejtetni, akkor az angol eltűnése arra bírja majd a zulukat, hogy egész nap keressék és ezzel időt nyerek arra, hogy a búrokat idevezessem. Aztán meg azt is tudtam, hogy a kafferek éppenséggel nem értenek olyan jól a nyomokhoz, mint a nyugati Észak-Amerika vadjai. A fegyverszállítmány érkezését az angol eltűnése nem befolyásolhatta; ennél fogva nem sokáig tűnődtem hát, hanem oda-lopóztam az angol mellé s kezemből a késsel, a szemem előtt hirtelen fölegyenesedtem.

- Good morning, Sir Hilbert Grey! Úgy látszik, rosszul aludt, minthogy máris pihen megint!

Resteltem volna úgy megrohanni őt, mint egy vadat és amikor azt hittem, hogy a meglepetés elhárít rólam minden veszélyt, akkor sem tévedtem, mert a derék férfiú ámulatában eltátotta a száját, olyan arcot vágott, mintha kísértetet látna, egy hangot ki nem adott magából, sőt elfelejtett még fölállni is.

- Nem állna fel egy kicsit, Sir? Vagy itt e földön elfelejtette már, hogy szokás beszélni úriemberrel?

Csak most emelkedett fel lassan, mintha álmodnék és így szólt:

- Heig-ho, ön az?

- Igen, én vagyok, ha nem tévedek! Nem volna szives levetni a cipőit?

- Miért? - kérdezte elképedve.

- Mert én óhajtom, Sir! Most nem érek rá az okok kifejtésére, de később majd meghallja. Kérem hát!

- Nem értem, mit...

- Nem is kell értenie, Sir. Látja ezt a kést? Egy pillanat múlva a bordái között van, ha nyomban nem teszi azt, amit parancsolok!

Intettem és Quimbo odalépett az angol másik oldalára. Quimbo eddig elbujt és most fölemelte a lándzsáját.

- Mynheer, szúrja bele Quimbo a lándzsáját az angolba, úgy mint tegnap a disznóba?

Ez sok volt már mégis a derék Sir Hilbert Greynek. Rémülten kijelentette:

- Nem értem önt, Sir, de azért legyen meg mégis a furcsa kedve.

- Szerencséje. Egyszer elillant, de másodszor nem fog ez sikerülni önnek! Egyébként arra kérem, hogy beszéljen mennél halkabban és most jöjjön velünk!

A cipőjét természetesen azért huzattam le csak, hogy óriás lábnyoma valamivel kevésbé legyen feltűnő. A hóna alá szorította a cipőjét és velem jött. A lovainkhoz érve, már körülmenyesebben beszélhettem vele.

- Tegnap nem akarta megengedni, hogy megismerkedjem derék kísérőivel; mégis megismerkedtem velük, s most viselje a következményeket ön. Benyomult ide az ország ellenségeivel, segített Szikukunak betörni egy majorságba, s azért az életével fog fizetni, ha csak úgy nem viselkedik, hogy barátaim elnézésébe ajánlhatom. Hogy kerül ön össze a kafferek fővezérével?

- Good, Good, ez nagyon egyszerű, Sir, - felelte az angol nagyon elszontyolodva. - Üzenetet vittem a hegyeken túlra és útközben összeakadtam vele.

- Miféle üzenetet?

- Tisztára üzletit, Sir; elhiheti!

- El is hiszem; de az üzletek nagyon különbözők. Kinek szólt az üzenet?

- Egy - - egy hollandusnak.

- Ne hazudjék, mert árt csak a helyzetének!

- Ez az igazság!

- Az igazság, ellenkezőleg, az, hogy önt Mac Clintok hadnagyhoz küldték.

Zavartan és meglepetten hallgatott.

- Nos, feleljen!
- Ki mondja ezt önnek?
- Az ön gondatlansága. Egy fontos megbízás végrehajtásához egészen más emberre van szükség, mint aminő ön. Beszéljen hát: hogy kerül ön össze Szikukunival?
- Véletlenül találkoztam vele; ez az igazság, angol szavamra mondom!
- Akkor a küldetése ránézve barátságos, a hollandusokra nézve pedig veszedelmes. Nem akar beavatni az ügybe?
- Nem szabad, Sir, mert az állásomba kerülne!
- Jó, akkor hát nem erőszakolom, Sir. Csak aztán el ne veszítse a rinocérosz-sapkáját is úgy, mint a messzelátóját és az érdekes levélgyűjteményét; mert könnyen akadhatna valaki, aki minden második sort olvas csak el!

Elfehéredett.

- Mit akar ezzel mondani, Sir?
- Csak azt, amit már megmondtam: ha vonakodik a parancsaimat teljesíteni, akkor megismerkedik a golyómmal, vagy a szolgám lándzsájával. Most pedig felül erre a szép brabantira; a cipőjét is megint felhúzhatja!
- Láta, hogy nem tréfálok és felült a lóra.
- Well, Sir, azt akarja hát, hogy önnel lovagoljak?
- Természetesen.
- De hiszen a takaróm és a fegyverzetem a kaffereknél van még!
- Most nincs szüksége sem takaróra, sem fegyverre. Melegebb van, semhogy megfagyjon, ha pedig megtámadja önt egy Cerberus, ma magasabb és biztosabb helyen ül, mint tegnap. Különben lehet, hogy holnap hozzájuttatom megint a holmijához! Engedje csak, kérem, a lábait!

Szíjat vettem elő a zsebemből és az angol hosszú lábait a ló hasa alatt összekötöttem.

- Most nem fog leesni a lóról, ha jön a vadkan! Ül fel hátul, Quimbo!

A kaffer félig kérdően, félig nevetve nézett rám.

- Mit csináljon Quimbo? Az angol ül a lovon és Quimbo üljön az angolra?
- Nem, ne az angolra ülj, hanem az angol háta mögé és fogd meg jól az angolt!
- Ó, Mynheer, ó, ó, szép és jó, mert ha Quimbo fogja az angolt, akkor Quimbo nem esik le a lóról és Mynheer Uys nem fogja felvágni!

A brabanti hátára mászott és átkarolta a derék Sir Hilbert Grey hosszú derekát.

- Úgy! Most amott a pala rétegen mindig egyenesen nyugat felé nyargalsz. Én mindjárt utánad megyek.

Engedelmeskedett utasításomnak, de csak nagy kinnal tudott előbbre jutni. Én hátramaradtam, hogy nyomainkat eltüntessem; azután én is lóra ültem és a brabanti után siettem. A kemény kősegen nyomról szó sem lehetett s amikor az erdő egyik sarka közénk és a kafferek közé került, anélkül, hogy valamelyikük mutatkozott volna, bizonyos voltam benne, hogy a kaffereknek sejtelmük sem lesz arról, hogy ottjártunk.

A brabanti elég erős volt, hogy megbírja a kettős terhet és mikor megragadtam a kantárszárát és észak felé fordítottam, vágtatni kezdtünk, úgy hogy a patkók szikrát hánytak bele. Az angol nem volt rossz lovas, és Quimbo úgy beléje kapaszkodott, hogy bátran vágathattunk. Szóraztatott az is, hogy Quimbo folyton tréfálkozott a kettőslovaglásról, Sir Hilbert Grey pedig minduntalan azt kérdezte, hogy mi lesz vele. Persze, csak fogyatékos válaszokat adhattam neki, mert hiszen nem tartoztam a bírái közé.

Igy nyargalhattunk jó két óra hosszáig, mikor az északi szemhatáron négy sötét hegycsúcs tünt fel, amelyek percről percre nagyobbodtak, úgy hogy ráismertem bennük a Raaf-hegységre. Pontosan a hegyek közepe felé tartottam s a harmadik óra el sem telt még, mikor meg láttam a kettős völgyet és a magas szálfát, amely a két völgy között emelkedett a magasba.

Most nehezebb lett az út; lejtőkön kellett felkapaszkodni és sűrű bokrok között keresztül-törtetni. A magaslatra érkezve, elővettem a messzelátómat és szemügyre vettem a jelzőfát. Egy férfi támaszkodott a törzséhez és szintén messzelátón figyelt bennünket. Levettem a kalapomat és lóbálni kezdtem, hasonló jellel felelt, azután gyorsan leszállt a lejtőn. Minden biztonnyal a szakadékba sietett, hogy a búrokat értesítse.

Közelebb érve, pusztá szemmel is nyolc alakot láttam, akik részint várakoztak ránk, részint elibénk jöttek. A legelsők között volt Kees Uys, aki nagyon elbámult, mikor engem meglátott.

- Ön az, Mynheer? Hisz ez lehetetlen! Mi szél hozza önt ide és hogy került ide olyan rövid idő alatt? Csak nincs baj? - kérdezte.

- Baj volt, de jól végződött, - feleltem.

- És kit hoz itt?

- Egy foglyot, akit át kell adnom önöknek. Vezessen a többiekhez, ott elmondok majd mindent!

Mikor Uys bemutatott, a kemény, becsületes férfiak nagyon szívesen fogadtak, azután közrefogtuk az angolt és míg Quimbo ottmaradt a közelben, hogy a lovakat őrizze, leereszkedtünk a szakadékba.

Ott négy férfi ült. Oly komolyan beszélgettek egymással, hogy közeledésem híre sem zavarkodta meg őket. Az egyik magas, karcsú, de erőteljes kaffer volt; nyomban kitaláltam, hogy Szomi, Szikukuninak elűzött bátyja. Erős, zömök és igazi németalföldi alak volt Zingen és van Hoorst; a negyedik pedig, aki úgy állt ott előttem, mint egy Góliát, nem volt senki más, mint Jan van Helmers. Egy egész fejjel magasabb volt nálam és tagjainak ereje pontos arányban volt magasságával. A leopárdbőr, amely köpeny gyanánt lógott a vállán, emelte még annak a harcias erőnek a benyomását, amelyet ez az alak tett és két okos szeme mégis oly szelíden és jóságosan nézett, hogy az első pillantásra megkedvelte őt az ember.

- Neef Jan, ez a Mynheer Yeffrouw Soofjétől és Mietjétől jön, - értesítette őt Kees Uys.

- Mietjétől? Igazán? - kérdezte Jan.

- Úgy van. Én vezettem őt hozzájuk és megérdemli, hogy szívesen fogadd!

- Úgyis szívesen fogadom, minthogy ismeri ezt a helyet és közülünk való, - felelte Jan, melegen megrázva a kezemet.

- Nem közülünk való, Neef Jan. Német ember és azért jött a Fokra, hogy sétáljon itt egyet, mint ahogy a német tudósok szoktak néha. Elvezettem őt Jeffrouw Soofjéhez és ez küldte őt most hozzánk fontos üzenettel.

- Ah, akkor hát történt odahaza valami! Üljön le, Mynheer; igyék egyet és aztán mondjon el gyorsan mindent!

Benyult egy mélyedésbe és előhúzott belőle egy palack híres fokföldi bort meg egy poharat. Ittam belőle; a pohár körbe járt s azután feszülten várták mindnyájan az üzenetemet. Sir Hilbert Grey mellettem állt; ilyen férfiak közül nem menekülhetett és tisztán meglátszott rajta, hogy hajlandó belenyugodni a sorsába.

Zsebembe nyultam, kihúztam belőle a tárcát és kivettem belőle a levelet. Az angol megremült.

- Olvassa csak el ezt a levelet, Mynheer! - kértem Kees Uyst.

Eloolvasta és aztán így szólt:

- Van benne valami különös?

- Adja tovább!

Az írás kézről kézre járt, de senkinek sem tűnt fel a különös szövegezése. Visszaadtam Uysnak és így szóltam:

- Olvassa csak most az első és a harmadik, az ötödik és a hetedik sort és így tovább s azután kezdje el megint felülről a második sorral!

Igy tett és arca csakhamar feszülten figyelni kezdett, ami a többieket is nagyon kíváncsivá tette.

- Ó, ez egészen más; hisz ez olyan levél, amit pénzzel meg sem fizethetnénk önnek! - szólt Uys, miután befejezte az olvasást.

- Add ide; add ide! - kiáltották valamennyien.

- Megálljatok, ez sok időbe telik. Majd én felolvasom!

Belekezdett, s mire végigolvasta, a gyülekezeten nagy izgalom vett erőt.

- Hiszen valóságos művészet ilyen levelet megírni és még nagyobb művészet a levél titkát fölfedezni! - kiáltott van Raal. - Ki árulta el önnek, Mynheer?

- Senki; én magam találtam ki.

- És hol találta a levelet?

- Majd később! Előbb olvassák el ezt a parancsot!

Elővettem az angol messzelátóját a zsebemből és kihúztam a csövéből a papirozt. Uys olvasta föl megint s mikor arra kértek, hogy magyarázzam meg a dolgot, a fogolyhoz fordultam:

- Vegye csak le a sapkáját, Sir Hilbert Grey és adja át ennek az úrnak.

Az angol csaknem remegve engedelmeskedett. Uys átvette a sapkát és bólintott.

- Ez hát az az ember és ezért hozta őt ide hozzánk! Lássuk csak a második példányt!

Elővette a kését és felvágta a sapka bélését.

- Itt van, és szóról szóra egyezik az előbbivel! De most mondja el, Mynheer, hogy jutott hozzá a fogolyhoz?

- Szikukuninál találtam őt.

- Szikukuninál! - kiáltották mindannyian és maga Szomi is, aki eddig nyugodtan ült a helyén, meglepett mozdulatot tett. - Ez lehetetlen! Hiszen Szikukuni a zuluseregnél van, túl a hegyeken!

- Szikukuni itt van a közelben és ha el akarjátok fogni, odavezetlek benneteket.

Mind felugráltak, Szomi is, ezek a férfiak, akik egyébként nem igen veszítették el a lelki egyensúlyukat.

- Tréfál ön, Mynheer, vagy komolyan beszél? - kérdezték.

- Így van! Szikukuni ott járt az ön majorságában, Mynheer van Helmers, meg akarta ölni Jeffrouw Soofjét, Mietjét pedig el akarta rabolni. Én megakadályoztam benne és az erdőig üldöztem őt, ahová innen három óra alatt el lehet jutni lóháton.

Jan a vállamra tette súlyos öklét.

- Ha egyetlen hajszálát meggörbítette az enyéimnek, akkor vége van neki. Beszéljen, de gyorsan, gyorsan!

- Igen, beszéljen, és ne várokoztasson bennünket tovább! - kérték a többiek is.

Gyorsan elmondtam mindent, ami tegnap óta történt. Lélegzetüket visszafojtva figyeltek rám, s mikor befejeztem az elbeszélést, annyira meg voltak győződve arról, hogy a valót mondtam, hogy valamennyien fegyvert ragadtak.

- Oda kell sietnünk; nyomban rajta kell ütnünk! - kiáltott Jan.

- Úgy van! - szólt Zingen. - Ha foglyul ejtjük, akkor a zuluk zendülése véget ért, mielőtt voltaképpen megkezdődött volna!

- A lovakat! - szólt van Hoorst. - Ne vesztegessük az időt!

- Megálljatok! - kiáltottam bele az általános nyugtalanságba. - Hallgassatok meg, Mynheers, mielőtt határoztok!

- Igen, hallgassuk meg, - szólt Kees Uys. - Úgy járt el mindenben, hogy a véleménye csak hasznunkra lehet!

- Azért gyűltetek itt össze, hogy fontos dolgokról tanácskozzatok. Végeztetek már?

- Nem.

- És sokáig tartana még, amíg végezhetnétek?

- Nem. Általában megállapodtunk már és csak mellékes dolgokról kell még döntenünk.

- Ráérték erre és jobb mindjárt végezni, mint előbb innen fölkerekedni és azután előlről kezdeni.

- De akkor Szikukuni elmenekül.

- Hogy menekülhetne el, mikor itt akar benneteket megrohanni? Nyugodtan megvárhatnátok; minthogy azonban mégis lehetséges, hogy gyanút fogott, én is jobbnak tartom fölkeresni őt az erdőben; de ennek most még nincs itt az ideje.

- Hát mikor? - kérdezte Jan, aki égett a vágytól, hogy mielőbb szembekerüljön a zuluval.

- Ha a zuluk ide akarnak jönni, akkor ez csak éjszaka következik be és ha mi keressük fel őket, akkor csak éjfél után indulhatunk, hogy virradatkor érkezzünk meg hozzájuk. Mind a két esetben ráérték tanácskozni. Nem kell megint visszatérnetek ide, együtt elnyargalhattok Jan van Helmers majorságába s azután elindulhattok az Atters-hegy felé, hogy elvegyétek a szállítmányt, amelyhez talán későn érkeztek, ha itt sok időt elvesztegettek.

- Igaza van, - szólt Zingen. - Csak bizonyosak lehetnénk benne, hogy Szikukunit holnap reggel még megtaláljuk!

- Igaza van, - szólt Jan, a fogait csikorgatva. - Ha Szikukuni is rá nem jut arra a gondolatra, hogy virradatkor üssön rajtunk.

- Miért? - kérdeztem.
- Mert akkor az ellenfelek egyszerre indulnak el és elkerülhetik egymást.
- Ez a gondolat mindenesetre jogosult.
- Ezért jobb, ha mindjárt elindulunk és...
- És észrevétetjük magunkat a zuluktól, - szóltam közbe. - Bocsánat, Mynheers, ha azt mondom, hogy »magunkat«, szóval, ha az önök ügyét én is a magamévá teszem! De már belebonyolódtam ebbe a kalandba és nem szívesen távoznám a színtérről, mielőtt meg nem tudom, mi lesz a dolog vége.

Van Hoorst erre odalépett hozzám és kezét nyújtott; a többiek is követték a példáját.

- Ne szóljon, Mynheer! - szólt van Hoorst - Ön úgy cselekedett, mintha közülünk való volna, rászolgált a hálánkra s minthogy egyáltalán nem sok a puskánk, örülhetünk csak, ha ön továbbra is a mi érdekünkben fogja használni a fegyverét! Ami pedig a támadást illeti, én mindenben önnel szavazok.

- És én mégis hajlandó vagyok egy engedményre, Mynheer van Helmers úr javára. Ha a két ellenség elkerülné egymást, akkor megint itt kellene az ellenséget fölkeresnünk, amihez időre lenne szükségünk. Ezért azt indítványozom, hogy itt csak egy óráig várunk a szürkület beállta után és amint sötétedni kezd, megszállják széles vonalban a két völgy torkolatát. Ha addig nincs nyomuk a zuluknak, akkor fölkereskedünk. De én azt hiszem, hogy az egész napot arra fogják felhasználni, hogy keressék az angolt, aki az ő véleményük szerint eltévedt az erdőben; Csembáról, aki még nem érkezett meg hozzájuk, nem is beszélve.

Ezt a javaslatot elfogadták, bár Jan szeretett volna nyomban útnak indulni. Mint Achilles Trója előtt, haragosan visszavonult és távozott a szakadékból, anélkül, hogy részt vett volna a további tanácskozásban.

Először is az angolról volt szó. Amit előre láttam, bekövetkezett. Mint urának szolgáját, nem terhelte őt felelősség, s minthogy egyébként nem árult el ellenséges szándékot, elhatározták, hogy egyelőre fogva tartják és a szállítmány elkobzása után megint szabadon bocsátják.

Azután együttesen megvacsoráztunk; Jan eközben egy szót sem szólt. Azután tekintettel az éjszakai megerőltetésre, amely előtt álltunk, lepihentünk.

Pár óra hosszat pihentünk. Én ébredtem fel legelőször és kimásztam a szakadékból, hogy a fához menjek. Ott állt Quimbo és büszkén egy hatalmas puskát tartott a kezében.

- Mit csinálsz itt?

- Mit csinál Quimbo? Ó, ó, nem látod, Mynheer, hogy Quimbo őrt áll?

- Te? Azt hiszem, most Mynheer van Hoorst van az őrállás sora.

- Ó, Mynheer Raal volt az őr és utána Mynheer van Hoorst, de aludni akart mind a kettő és azt mondták, Quimbo fogja a puskát és álljon őrt a fánál.

A két férfi ezzel a megtisztelő megbízással mindenesetre a legnagyobb szivességet tette a kaffernek és minthogy ellenségtől ezidőszerint nem kellett tartanunk, nem is volt miért túlságosan helyteleníteni az eljárásukat.

- Nem történt semmi? - tudakozódtam.

- Történt? Nem, nem, semmi. Csak a hosszú nagy Mynheer elnyargalt.

- Egyikünk elnyargalt? - kérdeztem, rosszat sejtve. - Kicsoda?

- A nagy, hosszú, vastag Mynheer, vállán a leopárdbőrrel.

- Mikor?

- Mindjárt, mikor Quimbo fogta a puskát és őrt állt.

Tehát már két órája! Visszasiettem a szakadékba és felébresztettem az alvókat. Megrémültek a hír hallatára és nyomban tanácskozásra ültek. A heves van het Roer meghiusította az egész támadási tervünket, s most mennél gyorsabban utána kellett erednünk, hogy támogathassuk, ha vakmerőségében arra ragadtatná magát, hogy mutatkozzék a zuluk előtt.

Az angolt megint rákötöttük a brabantira, Quimbo a háta mögé ült, s mikor mindennel elkészültünk, lementünk a völgybe, ahol friss forrás csörgedezett, amelyről az egész helyet Klaarfonteinnek nevezték el. Odalent déli irányban folytattuk az utat. A síkra érve, vágatásnak eredtünk. A tanácskozás és a pihenés lefoglalta a nap nagy részét, úgy hogy a nap kezdett már nyugovóra hajlani.

A búrok lovai pihentek voltak, ám a mi lovaink erőltetett nyargalás után voltak, de azért az én angol lovam elől járt mindig és egy óra mulva sem látszott rajta nyoma sem a fáradtságnak. A brabantival azonban baj volt. A nehéz, bár rendkívüli erős állat nem volt hozzászokva ilyen sebességhez, kettős terhet hordott és csak nagy ügyel-bajjal bírt velünk tartani. Még egy negyedórára volt szükségünk; a nap leáldozott és kezdett már sötétedni, mikor hallottam Quimbonak a hangját.

- Mynheer, Mynheer, ó, ó! Mynheer, gyere ide Quimbohoz!

- Megálltam és megvártam őt.

- Mi baj?

- Ó, Mynheer, segíts Quimbón! A ló nem akar tovább szaladni és az angol nem akar tovább lovagolni!

- Úgy! Védekezik Sir Hilbert Grey és azt hiszi talán, hogy a sötétben elillanhat? Akkor téved. Adj a csak ide a kezeit!

- Mit akar?

- Megkötözöm a kezeit. Így jobb lesz a szolgáltnak.

- Ebbe nem nyugszom bele, Sir!

- Nem bánom! Most nem érek rá tárgyalni önnel. Ha nem engedi szépen megkötözni magát, akkor irgalom nélkül lelövöm. Ide hát a kezeivel!

Volt még egy szíj nálam és ezzel összekötöttem az angol kezeit. Azután a többiek után siettem.

Csakhamar utólértem őket és megint a csapat élére kerültem. Jelentésem közben oly pontosan leírtam a helyet, ahol a zuluk táboroztak, hogy Jan könnyen megtalálhatta. A zuluk, ha el is széledtek az angol keresése közben, most már mindenesetre visszatértek oda, így hát, mikor az erdő utolsó sarkán befordultunk, csaknem egyenesen a táborhely felé tartottam.

Körülbelül ott, ahol mult éjjel tanyáztam, megálltam és leugrottam a lóról.

- Szálljatok le, Mynheers; kössétek ki a lovakat; fogjatok fegyvert és kövessetek engem mennél csendesebben!

Igy tettek és még a lovakkal bajlódunk, mikor két lövés hangzott a kaffertábor felől.

- Előre, Mynheers; Jan veszedelemben forog!

Óvatosságról szó sem lehetett többé; keresztültörtettünk a cserjésen, én elől, a többiek utánam. A sötétségben nem láttunk meg minden akadályt, azért jó időbe telt, amíg a tisztásra

értünk. Itt olyan látvány tárult elénk, amely gyönyörűséggel tölthetett el minden igazi hadfit. A tábori tűz magasan lobogó lángjának fényében ott állt Jan az egész zulucsapat közepén. Kalapja leesett a fejről és hosszú, szőke haja, mint oroszlánysörény, hullt alá a leopárdbőrre. Magasan kiemelkedve közülök, puskája agyával védekezett a zuluk ellen és minden csapása lesújtott egy-egy ellenfelet. De azért mégis legyőzték volna, ha idejében meg nem jelenünk.

Fölemeltem a puskámat és kétszer elsütöttem; jobbra-balra tőlem villant egyet s azután a tisztásra vetettük magunkat. Csak - Jannel találoztunk, aki ránk bámult s azután így kiáltva: - El kell őt csípnem! - a cserjésbe ugrott. A tisztáson csak a holttestek heverték; a többiek, megsebezve vagy sértetlenül, lövéseink hallatára nyomban a sűrűbe rohantak.

Az első ösztönnek engedve, Jan után siettem. Oldalvást hangos szuszogás és nyerítés hallatszott; arra fordultam és még jókor érkeztem, hogy lássam, amint egy csapat kaffer az erdő széle mentén lóháton elvágat előtttem. A legelső hátrafordult közülök és néhány szót kiáltott vissza a többieknek. A szavak közül csak ezeket értettem meg: »indhlu het roer«. »Indhlu«, ezt tudtam, a zulunyelvben házat jelent és a »het roer« bizonyosan Janra vonatkozott, akit messze földön úgy ismertek, mint van het Roert, a búr. Úgy látszott tehát, hogy a megszökött főnök föltette magában, hogy nyomban visszatér a majorságba és bosszút áll a mai kudarcért.

Éppen vissza akartam térni a küzdelem színterére, mikor köztem és az erdő sarka között két hangot hallottam, amelyet nyomban megismertem.

- Csitt, angol! Egy szót se szólj Quimbohoz! Quimbonak nem kell pénz és nem kell ajándék. Quimbonak jó Mynheere van és Quimbo azt teszi, amit a Mynheer mond. Mynheer azt mondta, hogy az angol fogoly és Quimbo fogja az angolt!

- Well, hát akkor még többet adok! Adok még egy roert is, amellyel egy egész mérföldnyire el tudsz löni!

- De most már hallgass, angol! Angolnak nincs jó roerja, mert az angol még a disznót sem tudta agyonlőni a roerral! Angol akar egy mérföldnyire löni a roerral? Mi az a mérföld? A mérföld disznó vagy macska? Megeheti Quimbo a mérföldet, ha Quimbo agyonlőtte a mérföldet?

- Ha szétvágod a szíjamat és eleresztesz, akkor egész kocsira való zsírt adok neked, egész kocsira való a hajad számára, olyan jó szagút, hogy...

- Hallgass! - vágott a szavába dühösen a kaffer. - Honnan lenne az angolnak egész kocsira való zsírja, mikor az angolnak nincs egyebe, csak hosszú, vékony csontja? Az angol zsírja jószagú? Mi az a jószagú? Szagolja meg az angol Quimbót, akkor majd megtudja, ki jószagú, az angol vagy a kaffer!

A brabanti elefántlépteivel odaért most a közelembe. Szerencse, hogy a derék szolga egy perccel előbb érkezett meg! Bizonyosan dühös zuluk kezei közé került volna. A két lovas elé léptem. Quimbo nyomban lecsúszott a lóról, megragadta hátulról a kantárszárát és fölemelte a dárdáját.

- Teta ilizwi?

- Ki az? - kiáltott rám.

- Én vagyok, Quimbo!

- Ó, ó, Mynheer, Quimbo örül, hogy látja a Mynheert. Angol el akart szökni és a ló nem akart elszökni, hanem felfordult az angollal és Quimboval!

- Várj itt! - parancsoltam rá és visszasiettem a tisztásra, ahol mind együtt találtam a búrokat.

Jan is visszatért és szótlánul tűrte a többiek szemrehányását.

- Mynheers, a zuluk lovon menekültek, - szóltam. - Talán egyik itt maradt lovukat kézre keríthetjük az angol számára, aki odakünn van a szolgálammal. Megnézem, hová mennek a zuluk. Várjatok meg, amíg visszatérek!

Gyorsan fölkerestem a lovainkat, felpattantam jó angol lovamra és kivágtattam a síkra. Vagy tíz percig vágattam így; azután leszálltam és a földre nyomtam a fületem. Kitűnő lovam jó messzire elhozott, úgy hogy elég közel jutottam a menekülő kafferekhez. Tisztán hallottam lovaik dobogását és tisztába jutottam az iránnyal is, amerre vágattak: csakugyan Jan van Helmers majorsága felé vágattak.

Még vagy tizenketten lehettek és ha eljutnak a majorsághoz, akkor a szomszédoknak nehéz dolguk lesz velük. Ezt meg kellett akadályozni, ha ugyan lehetséges volt.

Visszanyargaltam. Az erdőbe érve láttam, hogy a búrok az angollal foglalkoznak, aki arra kérte őket, hogy bocsássák szabadon. Kívánságát nem teljesíthették, mert hiszen akkor elárulhatta volna még, hogy a szállítmányt el akarjuk kobozni! Sikert a zuluk három lovát elcsípniük s ezek közül az egyiket Sir Hilbert Greynek szántuk. Elmondtam nekik fölfedezésemet, mire Jan nyomban a lovához kapott.

- Én elnyargalok; jöjjetek utánam, Mynheers! - kiáltott és fel akart ugrani a lovára.

Karonragadtam és visszatartottam.

- Maradjon még egy kicsit, Mynheer, - kértem őt; - hiszen tudja, hogy a hamarkodás még a legnagyobb veszedelemben is káros. Pihentesse a lovát egy félórára és etesse meg egy kicsit. Amott folyik a patak, ahol meg is itathatja. A lovon múlik, hogy a lovas célhoz érjen!

- Igaza van, Mynheer; de csak egy félóráig, nem tovább és ennél maradunk! - felelte Jan, és a patak felé vezette a lovát.

- Vezesd te is oda a mi lovainkat, Quimbo!

- Igen, Mynheer. A lónak enni és inni kell; de Quimbo nem két lovat visz el itatni, hanem hármat!

Az én angol lovamon és a brabantin kívül magával vitte az egyik zululovat is. Nem értem rá megkérdezni tőle, mi a célja vele és megvizsgáltam a másik két zululovat. Apró, rendkívül kitartó Mozambique-fajta lovak voltak, aminőt a kafferfőnökök és kegyenceik szoktak használni, míg csapataik jórészt gyalog járnak. A nyeregre akasztva kétfelől jó nagy zsákocska kukorica lógott rajtuk. Ez a rendszabály növeli a ló kitartását, mert a kukorica tovább eláll, mint a száraz fű, amelyet a föld terem.

Még ezen tündöttem, mikor Quimbo visszatért és a másik két lovat is kantárszáron fogta.

- Hadd igitanak ezek is!

Azután elbaktatott. Valami határozott célja lehetett neki. Talán nagyon szélesnek találta a brabanti hátát és suttyomban jó cserét akart csinálni. Nem volt ellene kifogásom és ezért hallgattam; csak egy megjegyzést tettem:

- Vigyázz a zsákokra, Quimbo; kukorica van bennük és ez nagyon jó a lovaknak.

- Kukorica? Ó, ó, a kukoricát nem kapják meg a búrok, hanem Mynheer és Quimbo.

Elment és én a többiekhez csatlakoztam, hogy tanácskozzunk. Jan visszatért. A lovát rábízta Quimbora és hallani akarta, hogy mit határoztunk.

Természetes volt, hogy mennél gyorsabban követni próbáljuk a zulukat; csak az volt a kérdés, hogy kibírják-e velük a versenyt a lovaink? Az enyém az első díjat kapta és minthogy Jant

úgy sem lehetett volna visszatartani, elhatároztuk, hogy én Jannal előre nyargalok, míg a többiek követnek tőlük telhetően.

A forráshoz mentem és közöltem ezt Quimbóval.

- Quimbo Mynheerrel lovagol! - jelentette ki a kaffer.

- Nem szabad; vigyáznod kell az angolra!

Megfordult és nem felelt semmit. Mikor Jan felült a lovára, én is felültem és észrevettem, hogy mind a kettőnk lova el volt látva kukoricával. Ez derék szolgám figyelmességére vallott.

Elbúcsúztunk a búroktól, akik kora reggelig ott akartak pihenni; gondjaikba ajánlottam Quimbot, azután elindultunk.

Jan szótlánul lovagolt mellettem; volt min gondolkoznia és én nem is zavartam őt. Vagy fél óra hosszáig nyargaltunk így, amikor lódobogást hallottam a hátam mögött. Megálltam, hogy megvárjam a lovast. Vágtatva jött és alig tudott előttem megállni. Az első szónál, amelyet kiejtett, megismertem Quimbót.

- Mynheer, ó, ó. Quimbo már azt hitte, hogy Quimbo nem találja meg a Mynheert!

- Mit akarsz?

Előre gyanítottam már valami effélét és ezért nem is hangozhatott a kérdésem nagyon szigorúan.

- Quimbo nem marad a búroknál; Quimbo a jó, kedves Mynheerrel lovagol. Quimbonak zulu lova van és van kukoricája a ló számára.

- Hol hagytad a brabantit?

- A brabantin fáj Quimbonak a lába; Quimbo nem is tudja összetenni a lábát. A brabanti a búroknál maradt; hadd fájjon a búrok lába is.

Nevetnem kellett a szolgám emberbaráti szívéen.

- Gyere hát! Nem küldhetlek megint vissza.

Gyorsan tovább nyargaltunk. Quimbo jobban át tudta fogni a mozambiquejét és bárha csaknem hasra feküdt a ló hátán, mégis jobban érezte magát rajta, mint a brabantin. Egész éjszaka nyargaltunk, amíg meg nem virradt, mert akkor pihentetnünk kellett egy kicsit a lovakat. Abrakoltunk, azután megint lóra ültünk.

Megtaláltuk a zuluk nyomát; nagyon jó lovaik voltak, mert különben utólértük volna már őket. Persze gondolhatták, hogy üldözzük őket és ezért ők is valószínűleg éppúgy hajszták a lovaikat, mint mi.

Déltájban megint pihentünk és mikor estefelé újra megálltunk, közel jártunk már az erdőhöz, amelyben először találkoztam Sir Hilbert Greyvel. A lovak gőzölögtek és verejtékeztek és az oldaluk hallhatóan lihegett, úgy hogy a hátralévő utat nem tehattuk volna meg, ha legalább néhány percig nem pihenünk. De ez végzetes lehetett a majorságra nézve és ezért, mihelyt lélegzethez jutottunk, megint útra keltünk.

A két napi járó földet nem egészen egy nap alatt megtettük és ne felejtjük el azt sem, hogy a lovam oda-vissza megtette az utat, anélkül, hogy közben eleget pihent volna. Tekintettel a vidék vízben való szegénységére és a többnyire köves talajra, ez a megerőltetés megviselte volna a világ legjobb lovát is, nem csoda hát, ha csak lépésben kapaszkodtunk fölfelé a magaslatra, amelyről lefelé lejtősdött a völgy, amelyben Jan majorsága volt.

Még nem értünk fel egészen a magaslat tetejére, mikor a völgyből lövéseket hallottunk.

- Gyere, Quimbo, tartsd a lovakat! Gyalog gyorsabban leérünk! - parancsoltam rá Quimbora és leugrottam a lóról.

Jan követte példámat s most fölszaladtunk a hegyre és azután a túlsó oldalán le a völgybe.

A lövések ismétlődtek, annak bizonyosságául, hogy a szomszédok virrasztottak és a zuluk nem lephették meg őket. Lihegve érkeztünk a kerthez, a kerítéshez ugrottunk és megkerültük az udvar sarkát, mert föltételeztük, hogy mindenekelőtt a kapu ellen irányul a támadás. Tévedtünk, mert amikor a kapuhoz értünk, a lakóház hátsó oldalán dördült el egy lövés.

- Átmásztak a palánkon és bent vannak már az udvaron és a kertben. A mieink a felső ablakokból lövöldöznek. Jöjjön! - szólt Jan, miközben megint megfordult, a fal mentén tovasietett és azután átugrott a sövényen.

Én is átugrottam és alig ért földet a lábam, hallottam, hogy egy lesújtó puskatus reccsen egyet.

- Az egyik! - kiáltott Jan.

Én is egy sötét csupasz, alakot láttam felém rohanni, fölemeltem a puskámat és elsütöttem. - Kettő!

- Halló! Ki lövöldöz odalent? - kérdezte egy mély hang az ablakból.

- Én vagyok, Baas Jeremiás! - felelt Jan, miközben ő is rálőtt egy célpontra, amelyet én nem vettem észre. Hangos kiáltás bizonyította, hogy a lövés talált.

- Hol vannak a gazok?

- Csak ketten-hárman vannak az udvaron...

- Ezekkel végeztünk már!

- A többiek a kertben vannak!

- Ó, küldök majd hozzájuk valakit!

Odalépett a leopárd házához.

- Tüfel!

Sajátságos, tüsszögő hang hallatszott.

- Gyere, Tüfel; régóta nem láttál már zulut!

Láncon fogva kihúzta a hatalmas állatot a házából, azután nyakára csavarta a láncot.

- Lépjen ide mellém, Mynheer! Jól van idomítva és nem bánt senkit a házbeliék közül. Önnek sincs mitől félnie, ha mellettem áll. Baas Jeremiás!

- Halló, mi az?

- Nincs kint senki a mieink közül? Eleresztettem a Tüfelt.

- Csak rajta, Neef Jan! Mindnyájan idebent vagyunk a házban.

Jan az udvar sarkába vezette az állatot, ott a kertre mutatott és aztán eleresztette őt.

- Fogd meg, Tüfel!

A következő pillanatban eltűnt az állat és nyomban rá rémes kiáltást hallottunk, amelyet rövid, haragos morgás követett.

- Az egyik megvan már! Gyere, Mynheer. Küldök hozzájuk még valakit!

Egy alacsony fészkerhez lépett és kinyitotta az ajtaját.

- Rob!

A struc nyomban előbujt.

- Fogd meg! - parancsolta a búr, a kert felé mutatva.

A madár engedelmeskedett a parancsnak és elszáguldott.

- Nem bántja a leopárd a strucot? - kérdeztem.

- Esze ágában sincs! Egy vederből isznak együtt tejet. De most gyere, Mynheer! Meg kell találunk a kafferek lovaát, akkor végük van a gazoknak.

Átugrottunk megint a kerítésen, mialatt a kertben egyik ordítás a másik után harsant föl. A lovak mindenesetre a ház közelében voltak; ezért így szóltam:

- Valamivel távolabb a palánktól megkerüljük a házat, ön arra, én pedig errefelé, Mynheer Jan!

- Nem! Önnek mellettem kell maradnia a leopárd miatt, ha ez esetleg átvetné magát a kerítésen, bár ezt nem hiszem.

Két alak suhant el előttünk, gyorsan utánok löttem még második megmaradt golyómat. Egy harmadik is el akart suhanni, de Jan is belelötte a második golyóját és ekkor hallottuk már a lovak szuszogását és a lódobogás távolodását.

- Tehát ott voltak a lovak, - kiáltott Jan. - Ez a kettő megmenekült, ha egyiket sem találta el.

- A másodikat eltaláltam, bizonyos vagyok benne. És mégis kettő illant el, mert egy bizonyára ott állt a lovak mellett.

- De a többiek elvesztek; ismerem Tüfelt.

Még beszólt, mikor reccsent a palánk; azt hittem, egy negyedik zulu akar átugrani és ütésre emeltem a puskámat, de a leopárd volt. A földre zuhant, azután mint a villám rámrohant és lerántott a földre.

- Tüfel! - szólította őt Jan vissza tőlem, de az állat vért szagolt és megint teljesen megvadult.

Az egyik talpát belevágta mélyen a vállam húzába és a fogaival meg akarta ragadni a torkomat. Én alatta feküdtem, torkon ragadtam és a fejét erősen magamhoz szorítottam, hogy rettentő fogazatát ártalmatlanná tegyem. Lábaikat hátsó teste köré csavartam és azt is lehúztam magamhoz, úgy hogy hátsó lábainak a karmai sem árthattak. De azért Jan segítsége nélkül végem lett volna. Jan megkapta a láncot, hatalmas rándítással letépte rólam a leopárdot, és olyan dühvel vágta a palánkhöz, hogy nemcsak ez, hanem a leopárd minden tagja is recsegett belé.

A történelem regél férfiakról, akik pusztá kézzel megfojtották az oroszlanokat; eddigelé kételkedtem az efféle mesékben, de most meggyőződtem róla, hogy lehetnek emberek, akiknek testi ereje felér ilyen állatnak az erejével. Felugrottam és kihúztam a késemet.

- Meg kell őt ölnünk!

- Nem szükséges, Mynheer; már ártalmatlan!

A búr rátérdelt a leopárdra, amely a hatalmas nyomás ellen csak tompa hörgéssel tudott védekezni és rácsavarta a láncot a palánkkerítést támasztó kövek közül az egyikre, amely mélyen a földbe volt ásva.

- Itt bizton lóg, amíg nappal nem lesz, amikor a pusztá tekintettől is megfélemedik. Megsebesült?

- Egy kicsit a vállamon.

- Akkor jöjjön gyorsan, hogy bekötözzük! Megfontolatlanság volt eleresztenem az állatot, de előlünk több ellenség megszökött volna.

Átmászott a palánkon és én utána, bár megsebzett vállam fájdalmasan sajgott.

- Nyisd ki az ajtót, Baas Jeremiás!

- Nyomban, Neef Jan! - felelt fölülről a búr. - Mi van a kafferekkel?

- Kettő megmenekült; a többieket majd megvilágítjuk.

Az ajtó kinyílt és éppen be akartunk lépni, mikor a a kerítésen túlról közeledő lódobogást hallottunk, amelyet túlharsogott egy segítségért kiáltó hang.

- Au, ó, ó, Mynheer, segítség! A rossz szellem fel akarja falni Quimbot és a lovat!

Miféle rossz szellem lehetett ez? Jan a kapuhoz sietett és kinyitotta. Pár pillanat múlva Quimbo ugratott be rajta a mozambiquején; nyomában, bár nem is vezette őket, a másik két ló, és ezek mögött száguldott, a nyakát előre nyujtva, a struc.

- Ó, a szellem meg akarja fogni a szegény Quimbót, Mynheer. Üsd agyon a szellemet! - kiáltott a kaffer, aki most megállt előttem és rémülten mutogatott a háta mögé.

Baas Jeremiás nagy lámpással az ajtóban állt, úgy hogy tisztán láthattunk mindent. A struc, mint később észrevettük, a palánkajtón keresztül, amelyet a zuluk kinyitottak, kijutott a kertből és ráakadt Quimbóra, aki a ház felé közeledett és a sötétségben a madarat nem ismerte meg. Most persze látta már, miféle szellemmel volt dolga és visszatért a bátorsága. Leugorva a lóról, felkapta a hajítódárdáját és nekirontott az üldözőjének.

- Micsoda? A szellem madár, strucmadár? No, várj csak. Quimbo majd megmutatja a madárnak, hogy szellemet csinál belőle!

De Quimbo elszámította magát. A struc, amely szabadon oly félénk és riadós állat, szelidített állapotban gyakran igen bátor őrzője a háznak, ha egyszer ereje tudatára ébredt és olyan harcos, akivel nem jó összekapni. Quimbo keservesen tapasztalta ezt most. A struc egy hatalmas nekirohanással ledöntötte Quimbot a földre, néhányszor jó erősen megrúgta s azután csőrével a fejére vágott, miközben, szerencsétlenségünkre, Quimbo hajdíszára célzott, amely nyomban elveszítette művészi papucsformáját. A földön heverő Quimbo nagyot sikoltott.

- Segítség, Mynheer! Ó, szegény Quimbo, ó, szegény Quimbo szép haja! Mynheer, üsd agyon, szúrd le, lödd le a strucot!

- Rob, vissza! - kiáltott Jan, és megragadta a madarat az egyik kurta, csapkodó szárnyán.

A struc engedelmeskedett és a búr bevezette őt a nyitvahagyott fészerbe. Quimbo feltápáskodott és üstökét szorongatva, tovább akart jajveszékelni, amikor észrevette szétmarcangolt vállamat, amelyből elég dúsan csurgott alá a vér. Nyomban odaugrott hozzám és aggódva így kiáltott:

- Mynheer megsebesült? Mynheert csaknem agyonütötték! Quimbo be fogja kötni a kedves Mynheer sebé!

Odagyültek a szomszédok és Mietje is. Quimbo szavaira megfélekedtek a kérdésekről, amelyek már az ajkukon lebegtek mindenesetre, bevezettek a házba és aztán a szobába, ahol megvizsgálták a sebesülésemet. A seb fájdalmasnak bizonyult, de nem veszedelmesnek. A kötözés közben megindult a kérdezősködés és a válaszolás, azután lámpásokkal ellátva és jól felfegyverkezve kimentünk, hogy megnézzük a zulukat.

Az udvaron három holttest volt. A ház mögött még dúsabb aratása volt a halálnak, mert ott öt borzalmasan összemarcangolt holttestet találtunk, amelyek közül kettő nyilván a struc csapásai alatt rogyott össze, mielőtt a leopárd zsákmányává lett.

Most abban az irányban kutattunk tovább, amerre a lovak álltak. A mi két lövésünk itt is halálos volt, de Jan nagy bosszúságára Szikukuni nem volt a halottak között. Megint megmenekült.

Előtte való nap a szomszédok elföldelték az erdőben elesett zulukat és eldugott ingóságait a házba hozatták. Másnap reggel jelentősebb temetésre készültünk, amellyel meg akartuk várni a visszatérő búrokat is. Azután ítéletet fognak mondani Csemba fölött és határoznak majd, hogy miképpen üldözzék tovább Szikukunit és miképpen kobozzák el a fegyverszállítmányt.

4.

Másnap már korán reggel talpon voltam, s mikor az udvarra léptem, már Mietjét is ébren találtam. Hiszen sok előkelő vendégről kellett gondoskodnia és így nem ért rá sokáig pihenni.

Az a gondolat, hogy a zulufőnök megmenekült, a szabad mezőre űzött. A leopárd ott lógott még a kövön, és sóváran pislogott az agyonlőtt zuluk nem messze heverő holtteste felé. Oldalvást egészen világosan láttam a lovak nyomait, amelyek itt álltak meg; a csapásuk, amelyet egy darabkán követtem, lefelé vezetett a völgyben, azután keletnek fordult. Előnyünkre vált, ha megtudjuk, hogy merre halad tovább; visszatértem hát a majorságba és felébresztettem Quimbot, hogy nyergeljen meg számomra egy lovat.

Bár meg voltam sebesülve, lóra ültem és visszatértem a nyomhoz, amelyet addig követtem, amíg határozottan ki nem alakult a véleményem. A majorságtól körülbelül egy angol mérföldnyire megálltam egy magaslaton; keleten a határhegység napvilágította ormait láttam már tornyosodni, míg a hegység tövét közel ahhoz a helyhez, ahol álltam, még gomolygó köd borította. Ott vezetett át a Kershágó a hegységen és amott, még magasabban, a Klei-szoros útja vezetett lefelé az országba. Közhit szerint csak ez a két átjárója volt a hegységnek. A nyomok egyenesen a Klei-szoros felé vezettek, úgy hogy meggyőződtem róla, hogy most már nem érhetjük többé utól Szikukunit. Bár a lovai a megfeszített nyargalás után rendkívül kimerültek, a főnöknek volt elég lova, hogy váltogathassa őket és mi, hogyha pihent lovakon üldözhattük volna is, akkor sem érhettük volna már utól, annyira megelőzött bennünket.

Visszatértem és a majorságtól nem messzire egy lovascapatot vettem észre, amely oldalról jött és úgy láttam, szintén a majorság felé igyekszik. Ők is észrevettek. Megálltak és megvártak. Harmincnál több erős búr lovas volt, széles kalappal, napbarnította arccal és erős vállakra akasztott nehéz puskákkal.

Barátságosan viszonozták a köszönésemet.

- Honnan jön, idegen? - kérdezte a csapat vezetője.

- Sétáról.

- Sétáról? Hát itt lakik valahol a közelben?

- Jan van Helmers vendége vagyok.

- Van het Roernak, a búrnak? Akkor kétszeresen hozta Isten!

Másodszor is kezét nyújtott és melegen megszorongatta a kezemet.

- Ön hollandus?

- Nem, mint bizonyára észreveszik a kiejtésen. Német vagyok, de arra kérem önöket, tekintsenek teljesen hollandusnak.

- Ha kívánja, kész örömet, Mynheer! Itthon van Neef Jan?

- Itthon. Sok vendége van.

- Kicsoda?

- Először is Zelmzt szomszéd, a két fiatal Hoblyn és Baas Jeremiás. Megjön még ma Zingen, Velmar, van Raal, van Hoorst és még egy páran.

- Lehetséges? Hiszen akkor együtt vannak összes híres embereink! Közölték önnel német létére az összejövétel célját?

- Igen.

- Akkor ön biztos bajtárs és megmondhatja azt is, vajjon Szomi megjelent-e Klaarfonteinban?

- Ott volt.

- Bizonyos benne?

- Én magam beszéltem vele.

- Önnek is szabad volt megjelennie a Raaf-hegységben? - kérdezte álmélkodva.

Észrevettem, hogy ez a körülmény nagyon növelte a tekintélyemet és röviden így feleltem:

- Ott voltam. Gyerünk, Mynheers; Jan elmondja majd a többit.

Előrelövagoltam; a többiek a nyomomban. Csak most vehettek jobban szemügyre. A vezető mellettem vágatott.

- Megsebesült, Mynheer?

- Meg.

- Lövés érte?

- Nem. Jan leopárdja rántott le.

- Ó, igazán? Akkor vigyázatlan volt, mert az állat oly szelid és oly jól él, hogy a ház barátjait sohasem bántja. Tudja ön, hogy jutott hozzá Neef Jan ehhez a veszedelmes macskaféléhez?

- Nem.

- Öt esztendeje történt és Jan akkor tizenhét éves volt, mikor kiment észak felé a hegyekbe, hogy palát keressen a háza tetejéhez. Az eső bekergette őt az egyik sziklahasadékba, amely fölfelé szűken és barlangszerűen húzódott belül a kőségben. Éppen elhelyezkedett, mikor messzebb hátul macskaszerű tüsszögést és olyan hangot hallott, amely csak vadállattól eredhetett. Hátrafordult és egy fiatal leopárdot talált, amely már elég nagy volt s karmaival, fogaival és bömbölésével védekezett minden érintés ellen. Jan még is tarkón ragadta őt és ki akarta éppen cipelni a napvilágra, mikor kívül dühös szuszogás hallatszott és a hasadék nyílása elsötétült. Az öreg leopárdanya volt, amely hangosan ordítva nyomban rávetette magát Janra. Jan nem ért rá fegyvert ragadni vagy kést rántani; a kezeivel kellett védekeznie és ebben előnyére volt a hasadék szűk volta. Hogyan végzett a leopárddal, nem tudom: de öklével megfojtotta a fenevadat, és még ma is annak a bőrét hordja köpönyegül. A fiatal leopárdot pedig hazavitte magával és megszelídítette; ugyanaz ez, amely önt megsebesítette.

- Úgy látszik, házörzőül és a majorság alkalmi védőjéül használja fel.

- Ez már kétszer megtörtént, még pedig nagy eredménnyel; de nem tanácsolnám neki, hogy szabadon eressze éjjel az állatot, mert akkor nehezen lehetne megint megfékezni.

- Pedig tegnap este éppen ez történt.

- Tegnap este? - Hát megtámadták a majorságot?

- Még pedig nagyon komolyan.

- Kicsoda, Mynheer? Igazán megrémít bennünket.

- Szikukuni.

- Nem lehetséges.

- Pedig csakugyan igaz!

- Hiszen Szikukuni a hegyeken túl a zuluk között van!

- Itt volt és ez a nyom itt előttünk az ő nyoma. Éppen őt üldöztem, mert tudni akartam, merre menekült. De odalenn van a majorság, ahol majd mindent elmondanak részletesen!

Jobban megeresztettem a lovamat. Észrevettek bennünket és amikor az udvarba rugtattunk, elibénk jöttek.

- Halló, Cumpeer Huyler, - kiáltott Jeremiás - hisz ez nagyszerű meglepetés! Mi hoz benneteket hozzánk lóháton?

- A zuluk, ki más hozna? Fogjatok puskát és jöjjetek velünk; a hegyek mögül üzenetet kaptunk, hogy a kafferek a Klei-szoros felé vonulnak és fölkerekedtünk, hogy a szomszédok segítségére siessünk.

- Ez nagyon szép dolog, Cumpeer, de tegyék meg a kedvemért, hogy addig ne rohanjátok le a zulukat, amíg nem beszéltek Neef Jannal és még egy pár férfival, akik még ma ideérkeznek. Van lovunk és puskánk mindannyiunknak és bizonyára ott leszünk mi is, ahol szükség lesz ránk. Szálljatok le és jöjjetek be!

A lovakat rábízták a hottentottákra és a férfiak beléptek a tágas szobába. Utánuk akartam menni, de Quimbo, aki a kertből jött, visszatartott.

- Mynheer, jönnek a búrok és Szomi is jön le a hegyről!

- Láttad őket?

- Quimbo látta a búrokat és látta Szomit; Quimbo vastag lova is velük van!

Kinyitottam a kaput, amelyet már megint becsuktak és kiléptem az udvar kerítése elé. Csakugyan jöttek lefelé a hegyről és kalapjukat lengetve, már messziről üdvözöltek. Minthogy engem láttak, tudták, hogy a majorságban nem lehet baj.

Megérkezésük kétszeres életet öntött a majorságba; a korábban érkezett búrok, minthogy a szobában nem volt elég hely, maguk is segítettek asztalokat kihordani az udvarra és csakhamar együtt ült az udvaron az egész társaság s össze-vissza folyt a kérdezősködés és a felelgetés, hogy mindenki értesüljön a történetekről.

A klaarfonteini gyülekezetnek nem volt útközben semmi különösebb élménye. Csak miattunk és a majorság miatt aggódtak s ezért tőlük telhetően siettették az útjukat. Quimbo, akit gondjukba ajánltam, elveszett, de nem akarták sokáig keresni. Most szemrehányásokkal halmozták el és Quimbo nagy lelkinyugalommal tűrte a szidást. A fogoly angolt természetesen elhozta magukkal; bedugtuk Csembához, az ál-makololohoz, hogy ott várja be a sorsát.

Szomi azonban nem ült közénk. Alig szállt le a lóról, kiment a kapun. Most visszatért, kezében nagy csomó fűvel. Polygaleafajta volt, Erythrina Corallodendron leveleivel keverve. Odalépett hozzám.

- A jó német megsebesült; Szominak jó füve van a sebre, hogy ne jöjjön a láz és gyorsan gyógyuljon a seb. Derék jó német, mutassa meg a sebet, hogy Szomi beköthesse!

Gyakran meggyőződtem róla, hogy vad néptörzsek olyan növényeket használnak kitűnő eredménnyel gyógyításra, amelyeknek rendkívüli gyógyítóerejéről a mi tudósainknak sejtelmük sincs. Szívesen fogadtam tehát a felajánlott segítséget és félrevonultam Szomival, hogy újra bekötözzön.

Mikor megnézte a sebet, aggodalmas arcot vágott.

- A seb gonosz, nem szúrták, nem vágták, nem lötték, hanem vadállat karmolta; rosszul gyógyul. Szominak nem szabad csak a fűvet használni, hanem a fű nedvét kell venni. De német erős; németnek fájni fog, de nem lesz láza!

Szétnyomkodta a füveket és a nedvet a sebbe csepegtette; azután rárakta a füveket is és újra bekötözte a sebet.

- Szomi minden nap tesz új fűvet a jó német sebére, - szólt, miután elkészült.

Nem csúf vonásaiból hozzám való világos vonzódást olvastam ki. De egyszerre csak olyan kifejezést öltött az arca, amelyet csaknem dermedtségnek nevezhettem volna. Kezeinek gyors mozdulata fölfelé a legnagyobb meglepetést fejezte ki, amely elképzelhető.

- Csarga! - kiáltott aztán és az ajtóhoz rohant, amelyben Mietje megjelent, hogy a vendégei után nézzen. - Csarga! - kiáltott újra, mikor, karját kitérve, megállt Mietje előtt.

Valamennyi jelenlévő figyelme természetesen erre a jelenetre irányult. A leányka csodálkozva nézett Szomira, aki látható elragadtatással állt előtte, mintha drága kincset szemlélne, amelynek birtoka ránézve a legfőbb boldogságot foglalja magában. De aztán lassan lehorgasztotta a karját és így panaszkodott:

- Óh, nem, nem Csarga! Csarga most már öreg, ha még él, és nem ilyen fiatal és szép. De miért olyan, mint Csarga és miért van Csarga lánc a nyakán?

- Szomi? - kérdezte Mietje.

- Igen, Szomi vagyok.

Mietje látható izgalommal csusztatta keresztül a kígyófogakat kis ujjai között és így felelt:

- A lánc az anyámé volt.

- Ki az anyja? Mi a neve az anyjának?

- Nem tudom. A búr van Helmers talált meg mellette a Kalaháriban; az anyám halott volt; a forrás, amely mellett ránk akadt, ki volt száradva és az anyámnak szomjan kellett halnia.

- A forrásnál? A kútnál? Mi a kút neve? - kérdezte Szomi gyorsan egymásután.

- Ulvimi-forrás.

- Ulvimi, ó, ó! Mikor volt ez? Ó, gyorsan mondd, gyorsan! Szomi szíve dobog és még meg-reped!

- Forró nyáron volt, és most tizenhat esztendeje.

- Hány? Ishumi és tantatu év, tíz és hat év? Ó, ó, Szominak menekülni kellett Szikukuni elől; Szomi a szép, kedves Csargát az Ulvimi-forráshoz küldte és mikor Szomi odaért, sírt talált Szomi, felnyitotta a sírt és látta a halott Csargát, de a leányát nem. Csarga jó felesége volt Szominak, és te Csargának és Szominak a leánya vagy!

Túláradó öröm izgatottságával beszélt, oly gyorsan, hogy alig lehetett megérteni, azután átölelte Mietjét és tízszer-hússzor a keblére szorította, miközben újra meg újra a leány lobogó arcába tekintett és újra meg újra boldogan felkiáltott:

- Gyermekem, leányom, jó, szép gyermekem! Akarsz a leányom lenni és szereted Szomi apádat?

Mietje könnyezve intett a fejével és forrón átölelte Szomit, nem törődve a jelenlévőkkel, akik a legmelegebb részvétellel voltak e jelenetnek szemtanúi.

- Mi a leányom neve? Ó, mondd, mondd gyorsan, hogy az apa nevéen szólíthassa a leányát!

- Mietje.

- Mietje? Mit jelent Mietje? Szomi nem érti és nem tudja jól kimondani sem. Mietjét mondjon a hollandus és a búr, de Szomi Csargát mond, mert a leánynak is az a neve, ami az anyjéé!

Most odafordult Janhoz, aki sajátságos érzésekkel állt a helyén és hallott minden szót.

- Jan apja találta meg Csargát és Csarga Jannak a testvére?

- Mietjét feleségül akartam venni! - felelte Jan egy kissé zavartan. Fájának és nemzetiségének teljes tudatában is önkénytelenül arra kellett gondolnia, hogy Szomi a kafferek királya lesz.

- Jan felesége? - kérdezte Szomi meglepetten. - Ó, ó, hát Jan szerette az apátlan szegény gyermeket?

- Igen.

- Akkor vegye el Jan Csargát! De Csarga már nem szegény gyermek; Csarga apja király, és Szominak van sok... sok...

Elhallgatott és a köpeny alá nyult, amely felső testét takarta. Egy kis tárgyat húzott elő és megmutatta Jannak.

- Jan, nézze meg, mi ez!

A búr nagyot kiáltott ámulatában.

- Gyémánt, fekete fokgyémánt, testvérek között is megér ötezer forintot! Baas Uys, te értesz hozzá; nézd meg és mondd meg, igazam van-e!

Kees Uys elvette a követ, amely aztán kézről-kézre járt és a legélénkebb csodálkozást keltette.

- Úgy van, Neef Jan; az értéke inkább nagyobb, mint kisebb!

- A kő fekete gyémánt, - mondta Szomi büszkén, - és Szominak még sok fekete gyémántja van, sok kisebb és sok nagyobb ennél. Szomi menekülés közben találta a gyémántot a hegyekben és sok gyémántot eldugott a földbe, ahol más nem találhatja meg. De Szomi elhozza a gyémántot és Jannak adja, mert Jan szerette a szegény apátlan kaffer leányt!

Ez valóban csodálatos esemény volt és jó időbe telt, mielőtt a csoport megint feloszlott, és az előbbi tárgyra terelődött a beszélgetés. Szomi Jannal és Mietjével együtt eltűnt a ház belsejében, hogy értesítsék Jan beteg édesanyját a történetekről, a többiek pedig megbeszélték a fegyverszállítmány megrohanását.

Valószínű volt, hogy a fegyvereket kellő fedezettel szállítják, s ezért örült mindenki Huyler és társai megérkezésének, minthogy ennyien már bizonyára egyenlő erejűek voltunk az angolokkal. Az Atters hegy egy napnál távolabb volt lóháton, s minthogy a levélben megjelölt nap a holnapután volt, elhatároztuk, hogy már ma este fölkerekedünk. A lovaink természetesen nagyon megviselt állapotban voltak; új lovakat kellett tehát szereznünk a szomszédos majorságokból. E végből Huyler néhány kísérője rögtön útnak indult.

Visszatérésükig, ami egy pár óra múlva történt meg, eltüntettük a tegnapi harc nyomait, s azután elvezettették a búrok Csembát, hogy ítéljenek fölötte.

A kaffer bizonyára nagyon elcsodálkozott a sok búr láttára és nagyon csüggedt arcot vágott, mikor meghallotta, miről van szó. Ismételte azt, amit már énnekem elmondott; Szikukuni további terveiről nem tudott felvilágosítást adni, s minthogy bűnösségéhez nem fért kétség, a legtöbb búr azt akarta, hogy az árulót nyomban végezzék ki. De Jan a legerélyesebben ellenezte ezt, és én is csatlakoztam Jan vétójához. Csemba királyának a megbízásában járt el, akivel - különösen ha tekintetbe vettük Szikukuni kegyetlen jellemét - semmiképp sem ellenkezhetett; továbbá, mikor én vallatni kezdtem, nyomban mindent elmondott, s a királyát vérszomjasnak nevezte, míg Szomival szemben baráti érzületének mutatkozott. Végül csatlakozott hozzánk Mietje is, és atyjával együtt a zulu életéért könyörgött, úgy hogy a búrok végül engedtek, azzal a kikötéssel, hogy Csemba az ő visszatérésükig fogoly marad. Miután közölték ezt vele, megint elvezették.

Azután a készülődéshez láttunk, mert ezúttal hosszabb ideig kellett távolmaradnunk. Az Atters hegytől nem térhettünk vissza ide, hanem elhatároztuk, hogy a szállítmányt, ha a kezünkbe kerül, amit határozottan reméltünk, rögtön átszállítjuk a hegyeken, ahol módunkban lesz vele az ott gyülekező búr sereg fölszerelését kiegészíteni, s azután késedelem nélkül rajtacsapunk a zulukon.

A majorság elég gazdag volt, hogy ellásson mindannyiunkat bőven eleséggel és amikor elindultunk, oly sok teherhordó lovunk volt, mintha fölfedező útra indultunk volna az afrikai világűr belsejébe.

Természetesen intézkedtünk a majorság kellő védelméről is, bár bizonyosak lehettünk benne, hogy további veszedelem nem fenyegeti a majorságot. Szikukuninak az a szándéka, hogy a klaarfonteini összejövetelt szétugrassa, meghiusult, s támadását a van Helters-család ellen ismételten és diadalmasan visszavertük; nem volt vele több embere, és hogyha már egyszer átkelt a hegyeken, ott bizonyára annyi dolga akadt, hogy nem ért rá újból visszatérni ide.

Szominak mindenképpen neheze esett ily gyorsan elválni megint megtalált leányától és Jan is csak nehezen vált meg Mietjétől és az édesanyjától, akinek számára otthagytam a szükséges orvosszereket. Szomi és Jan még egy ideig a majorságban maradt s csak akkor ért utol bennünket, mikor az éjszakának már jórésze eltelt.

Utunk minden nevezetesebb esemény nélkül telt el, s másnap estére célhoz értünk.

Az Atters hegy a határhegységtől messze keletre elnyújtotta hosszú gerincét, ahol lassan beleolvadt a fensíkba. Keleti részét sűrű erdő borítja, míg nyugati része kopáran és üresen ereszkedik le a magasból több ezer lábnyi mélységbe. Számos szakadék és hasadék metszi keresztül délről észak felé, s hatalmas kőtömbök és sziklacsúcsok emelkednek ki a sivár lejtőkről, vagy hevernek a sötét erdőségben rothadó fahullák között, amelyeket magas moh vont be és kúszónövények indázata font körül. Az ilyen területen könnyen elbujhat nagyobb karaván is, és ha a szállítmány már előttünk ideérkezett, ami elvégre lehetséges volt, akkor nem egykönnyen lehetett rábukkanni. De a levél nem jelölte meg azt a helyet, ahol Mac Klintok hadnagy ráakadhat a szállítmányra, s ezért azt remélhettük, hogy túlságosan nem igen rejtőztek el semmi esetre sem a szállítmánnyal. Ha ellenben nem érkeztek még ide az

angolok, akkor könnyen észrevehetjük a közeledésüket, ha a hegygerincen úgy helyezkedünk el, hogy áttekinthessük a nyugati hegylejtőket és a távolabbi fensíkot.

Megálltunk a hatalmas magaslat előtt és összegyűltünk tanakodni a helyről, ahol tábornok verünk. Alkonyodott már, s minthogy közel voltunk az újholdhoz, a hold fényére nem számíthattunk, úgy hogy gyorsan kellett határozniuk.

- Hová? - kérdezte van Horst.

- Bevonulunk az első szakadékba, ahol láttatlanul tüzet gyújthatunk és kényelmesen letelepedhetünk, - felelt Huyler.

- Tüzet nem gyújthatunk, - szólt Uys. - Az angolok minden óvatosságunk mellett is észrevehetnének.

- Mi az ön véleménye, Mynheer? - kérdezte Veelmar, hozzám fordulva.

Igy feleltem:

- A nappalok forrók, de az éjszakák hidegek, és a tűz nem volna kellemetlen ránk nézve, azt hiszem. Minden bizonnyal találhatunk olyan helyet, ahol tüzet rakhatunk, anélkül, hogy észrevegyék. Föl kellene azonban másznunk az erdőbe. Minthogy lovaink ebben akadályoznának, azt indítványozom, helyezük el őket egy szakadékba, s hagyjunk őrszemet mellettük, a kinek mindenestre le kell mondania a tűzről. Ha odafönt tanyázunk az erdőben s előbb gondosan kiválasztjuk a helyet, akkor melegedhetünk, anélkül, hogy fölfedeztetéstől kellene tartanunk. Holnap kora reggel másod vagy harmad magammal kinyargalok majd a síkságba, hogy kifürkészem, megérkezett-e már a szállítmány.

- Igaza van. De a szakadék?

- Meg is van már, ha elég széles és hosszú, hogy a lovak kényelmesen legelhessenek benne. Nézzétek, amott balra húzódik befelé a hegybe!

Odalovagoltunk és láttuk, hogy a szakadék teljesen megfelel a célunknak. A lovakat bevezettük és két őrszemet hagytunk mellettük. Azután fölkapaszkodtunk az erdőbe. Az alsó része nagyon ritka volt, úgy hogy jó magasra fel kellett hágnunk, amíg oly sűrű lett, hogy ágbogaival elfödhetette a tüzünket. Alkalmas helyet kerestünk, megvizsgáltuk a környékét, azután tábornok ültünk, minthogy nem találtunk semmi gyanusát. Megvacsoráztunk; néhány őrszem gondoskodott a biztonságunkról és végül lepihentünk.

Vagy egy óra hosszáig alhattam már, mikor egy kéz érintését éreztem. Nyomban fölébredtem. Szomi állt előttem.

- Német, kelj fel és gyere Szomival!

Felálltam, egy kissé csodálkozva e különös háborgatáson. Janhoz vezetett, aki már várt reánk, s azután kettőnk előtt befelé indult az erdőbe.

- Mit akarhat? - kérdeztem Jantól.

- Nem tudom, Mynheer, - felelt Jan. - Szomi felébresztett engem is úgy, mint önt; egyebet nem tudok.

Egy szó felvilágosítás nélkül egyre föllebb vezetett bennünket a főnök, s azután nyugat felé fordult, úgy hogy átjutottunk a kopár hegyre, s az erdő a hátunk mögött maradt. Biztos léptekkel haladt előttünk, s úgy tetszett, jobban tájékozódik errefelé, mint eleinte sejtettük.

- Jan, hallgass, és német, hallgass! Jan Szomi fia és német Mynheer nagyon vitéz és nagyon óvatos. Jan és a német tudja meg Szomi titkát. Szomi menekült Szikukuni elől és az Atters

hegységbe jött; itt fekete gyémántot talált, amit tegnap mondott a búroknak is, és elrejtette a gyémántot. Most a gyémántért megy, és Jan és a német vele jön!

Erről volt hát szó! A hallgatag főnök egyikünkkel sem sejtette, hogy lovaglásunk célja egyúttal az ő kincseinek a rejtékhelye is, és az a tény, hogy Janon kívül engem kért meg kísérőül, újabb nagy bizonyítéka volt hozzám való hajlandóságának, amelyet már tegnap is észrevettem. Élvezte álmélkodásunkat, azután tovább beszélt:

- Szomi csak kevés gyémántot vitt magával; a hegyben még sokkal több nagy gyémánt van; ezért ne tudják a búrok, mert Szomi Jannak ajándékozza a titkot, Jan hozza el a gyémántot mind!

Csaknem a magaslat tetejére vezetett bennünket, s azután megállt egy nagy sziklatömb előtt, amely mintha mélyen belesüppedt volna a földbe.

- Jan erős; Jan emelje föl a követ! - szólt a búrnak.

Ez nekidőlt a sziklának és az egyik oldalát megemelte. Szomi a kő alá nyúlt.

- Ereszd le megint a követ! - parancsolta aztán. - Szomi megtalálta a gyémántot.

Fölegyenesedett s fiatal leguánbőrből való zacskót mutatott, amelyet széthúzott, hogy belenyúlhassunk, mert nem volt elég világos, hogy a kincsét láthassuk.

- Itt gyémánt, ishumi, ilinci, mboxo kő, kétszer tíz és nyolc gyémánt. És most vezetlek benneteket a Kloofhoz is, ahol szintén van gyémánt!

Már meg is fordult, hogy megint előre menjen; de aztán visszafordult és belenyúlt a zacskóba.

- Német megvédelmezte Csargát; Szomi szereti németet, ezt a gyémántot németnek ajándékozza!

Hátráltam és tiltakoztam. Még ha a legkisebb drágakövet ragadta volna is meg, ez is oly dús ajándék volt, hogy vonakodtam elfogadni. A kaffer tudta ugyan, hogy ezek a gyémántok értékesek; de az igazi értékükről semmi esetre sem volt fogalma.

- Miért nem akarsz követ Szomitól? Szomi még sok követ tud, és ha német nem fogadja el, akkor Szomi eldobja a követ, hogy elveszen. Amit Szomi ajándékozni akar, azt nem veszi vissza!

Erre a fenyegetésre, amelyet bizonyára beváltott volna, kénytelen voltam az ajándékot elfogadni.

Hogy a köszönetemet megelőzze, megint megfordult, a hegy teteje felé indult, azután a hegy túlsó oldalán lassan lefelé haladt. Nagyon mélyre lementünk, de a kaffer annyira tájékozott volt, hogy könnyedén legyőztünk minden akadályt.

Egyszerre csak mintha kozmás szagot éreztem volna. Megálltam és vizsgálódva beszívtam a levegőt. Nem csalódtam.

- Megállj! - parancsoltam. - Alattunk tűz ég.

A másik kettő is helyesnek találta az észrevételemet; ennél fogva a legnagyobb óvatossággal kellett lefelé haladnunk. Nem kellett már messzire mennünk, hogy észrevegyük a tűz fényét is, amely a Kloofból világított fölfelé, ahová Szomi is törekedett. A főnök megállt.

- Ez a Kloof, ahol a követ találtam! Ki van a Kloofban? Elszedik a gyémántot mind!

- Majd meglátjuk, ki az, - feleltem. - Jertek a szakadék széléig és kerüljetek minden neszt!

Leereszkedtünk egészen, s egy szűk és nem igen mély szakadék szélére jutottunk, amely néhány száz lépésnyire befelé húzódott a hegybe, s azután egy meredek sziklafalban végződött.

Lefeküdtem a földre és kinyújtottam fejemet a szakadék széle fölé, hogy lenézhessek a Kloofba. Jan és Szomi utánozta a példámat.

Odalenn a tűz körül tizenhat zulu és három fehér ült, akik közül az egyik éppen úgy volt öltözve, mint Sir Gilbert Grey, míg a másik két fehér ruhája angol tisztre vallott. Alig húsz lépésnyire voltak alattunk, úgy hogy a három fehér beszélgetését tisztán megérthettem.

- Ez a Grey, úgy látszik, nem megbízható ember, - hallottam. - Már három nappal ezelőtt a táborban kellett volna lennie.

- Tudjuk, - felelte a rinocérusbőr sipkás. - De a levelünket két példányban kellett elküldelnünk, és más nem állt a rendelkezésünkre, csak ez a Sir Gilbert, akinek egész életében sohasem volt egy okos pillanata. Az én utam volt a rövidebb, de a veszedelmesebb is, és gondoskodni kellett róla, hogy ha én a búrok kezébe kerülök, ön akkor is megkapja az értesítést, hadnagy úr. Greyt különben nem avatták be mindenbe, s ez lehet az oka annak, hogy nem sietett eléggé.

Elcsodálkoztam a leleplezésen, amely e pár szóban lappangott. Tehát a kereskedőcég, amely a fegyvert szállította, óvatosságból két követet küldött, akik közül csak az egyik került a kezünkbe. Ennélfogva Klinton hadnagy mégis értesült a szállítmányról és itt volt a Kloofban, hogy tizenhat kafferjével egyetemben átvegye a küldeményt.

Szomi, aki mellettem feküdt, a fülembe súgta:

- Zuluk és angolok itt táborozni csak, de semmit sem tudni a gyémántról!

Előbbi aggodalma mindenképpen alaptalannak bizonyult ugyan, de annál veszedelmesebb volt ezeknek az embereknek a jelenléte közös vállalkozásunkra nézve. Ha azt akartuk, hogy a tervünk sikerüljön, a Kloofban levő csapatot ártalmatlanná kellett tennünk. De mint ahogy minden balesetnél szokott akadni szerencsés körülmény is, ezúttal is csakhamar olyasmit hallottam, ami rendkívül hasznára lehetett további terveinknek.

- Tehát a Kershágón keresztül visszük a fegyvereket? - kérdezte a követ.

- Úgy van, - felelte Mac Klinton hadnagy. - Ott nagyobb biztosság okából jelentékeny kaffer-csapat vár reánk, minthogy föltehető, hogy ezek a hollandus parasztok megpróbálják elfoglalni a szorost.

- És a Kleihágó?

- Ezt már megszálltuk, de nem oly erősen, mint a Kershágót. Az előbbi szűkebb, kanyargósabb és könnyebben védelmezhető. Ott különben sincs szó ilyen rendkívül fontos szállítmányról, hanem legfőleg apróbb dolgokról, amiket innen oda küldünk át.

- Azt hiszem, - szólt a másik angol, - hogy máris elhibázott dologba keveredtünk.

- Hogy-hogy?

- Igaz ugyan, hogy csaknem tizenkétezer zulu áll szemben legfőleg háromezer főnyi búr sereggel; de ezek a búrok olyan ellenfelek, akiket nem szabad lebecsülni. A taktikájuk mindig kiváló volt, s ami a harcot illeti, pompásan tudják a puskáikat használni, szemtől-szemben pedig minden egyes hollandus négy-öt kafferrel fölér.

- Pshaw!

- Pshaw? Kérlek, pajtás, gondolj csak arra a Van het Roer nevű búrra, aki az utolsó ütközetben egészen egyedül állt egy sziklán, amelyet az ellenséges fegyverek el nem értek, a golyóival egyik ellenfelét a másik után leterítette, azután leugrott az ellenség legsűrűbb

tömkelegébe és úgy dühöngött köztük, mint egy őrző Loránt. Hány ellenséget számítasz például ő reá?

- Egypárral többet, mint bárki másra, az igaz; csak velem vagy veled ne kerüljön szembe, mert akkor nem sokat teketóriáznánk vele! Különben is a mi tervünk oly kitűnő, hogy a búrok elvesztek, mielőtt az első lövés eldördül!

- A kelepcét gondolod a Groote-Kloofban?

- Azt! Tudod, hogy át kellett kutatnom és eközben fölfedeztem, hogy nincs hely, amely oly alkalmas volna óriási kelepcéül, mint ez a Groote-Kloof, amely voltaképpen jogtalanul viseli a nevét, mert nem szakadék, hanem hatalmas völgykatlan, amelyet körös-körül magas, meredek sziklafalak szegélyeznek, s amelynek - úgy látszik - csak egyetlen bejárása van. De én addig vizsgáltam, amíg rá nem akadtam egy hágóra a magaslat felé; ez a hágó roppant nehezen vehető észre és nagyon könnyen védelmezhető. A katlan hátsó részét fel a magaslatig sűrű, fanövésű páfrány borítja, amely megmászhatatlannak láttatja a falat, holott, ha benyomulunk a sűrűségbe, azt vesszük észre, hogy a szikla fokozatosan emelkedik és bár nem nagyon könnyen, de megmászható. Túl a magaslaton könnyű már a leereszkedés. A zulusok a Kershágónál vannak, és a Groote-Kloof a Kleihágó közelében van. Mihelyt a hollandusok megtámadnak bennünket, látszólag meghátrálunk és a Kershágó felé húzódunk vissza. Mialatt főhaderőnk elrejtőzik mögöttünk a Zwarten-erdőségben, egy csapat, amelyet az ellenség a teljes hadseregnek fog tartani, bevonul a Groote-Kloofba, hátul kimászik a Kloofból és megszállja a hágót. Az ellenség követi és odalenn lesz a völgykatlanban, amelynek bejárását nyomban elfoglalja az odasiető zulu sereg. Így aztán a búrok kénytelenek lesznek megadni magukat egyetlen lövés nélkül, ha nem akarnak éhen-szomjan veszni.

- A terv bonyolult és kalandos. Megvalósítása közben könnyen támadhat oly körülmény, amely veszítünket okozza. Ha a búrok észreveszik szándékunkat és a Zwarten erdőségben bekerítenek bennünket, akkor végünk van.

- Nem fognak semmit észrevenni, mert a tervről csak mi tudunk és Szikukuni; senki más nem tud róla.

- És ha a hollandusok nem tételezik fel rólunk azt az esztelenséget, hogy körülzáratjuk magunkat a Kloofban, és ennél fogva kelepcét fognak szimatolni?

- Lehetetlenség! Tudják, hogy stratégiai tudatlan ellenféllel van dolguk.

- De azt is tudják, hogy Szikukunit a kafferek már nem szeretik. Sőt, úgy halljuk, hogy a búrok Szomit is keresik, hogy királlyá tegyék. Félek, hogy a zulusok szívesen cserben hagyják a zsarnok Szikukunit, ha kevésbbé vérszomjas királyt kaphatnak!

- Ezt a híresztelést azért találta ki az ellenség, hogy egyenetlenséget és fegyelmetlenséget szítson a seregünkben. De hiába! Mert Szomi oly bizonyosan eltűnt, mint ahogy ez a darab hús el fog tűnni.

Levette a tüzön sülő ürücombot, levágott belőle egy darabot és elkezdte falatozni. Eleget hallottam és felálltam.

- Gyertek; mennél gyorsabban vissza kell sietnünk a táborunkba! - suttogtam.

- Megértettél mindent, Mynheer? - kérdezte Jan, akit épp úgy meglepett az, amit hallottunk, mint engemet.

- Mindent! - bólintottam, és intettem Szominak, hogy vezessen megint bennünket.

A hír fontossága, amelyet a többiekkel közölnünk kellett, oly gyorsan hajszott bennünket előre, ahogy a terület megengedte. Hamar visszaérkeztünk a táborba, s hangos kiáltásainkra

felriadt mindenki, hogy érdeklődjék a háborgatás oka iránt. Nyomban fegyvert ragadtak. Szomival az élünkön, hosszú, néma sorban visszamentünk a szakadékhoz. A hír oly fontos volt a búrokra nézve, hogy senkinek sem jutott eszébe arról kérdezősködni, hogy eredetileg miért távoztunk el a tábori tűz mellől.

A célhoz érve, a búrok elhelyezkedtek a szakadéknak mindkét oldalán, mialatt én Jannal és Szomival a szakadék bejárásához lopóztam. Három ló legelt ott; bizonyára az angolok lovai voltak, mert a kafferek gyalog tették meg az utat. Nyomban megrohanhattuk volna őket, de egyrészt nem lett volna inyünk szerint való, hogy alvó ellenséget öldössünk le, másrészt pedig szerettük volna egy kicsit megleckéztetni a magateelt brit hadnagyot.

Az angolok úgy, mint a kafferek, lepihentek és oly biztosságban érezték magukat, hogy őrszemet sem állítottak. A szakadék fenekén a tűz felé siettünk. Az egyik zulu felugrott és nagyot kiáltott, mire a többiek is nyomban talpon voltak és fegyvert ragadtak. Az angolok egy kissé távolabb tanyáztak a kafferektől. Hozzájuk léptem és üdvözöltem őket.

- Good evening, Klintok hadnagy! Szabad egy kissé háborgatnunk önt?

Ő is puskát ragadott, s úgy állt ott előttem, mint aki nem tudja, barátokul vagy ellenségekül nézzen-e bennünket.

- Ismer engem? Ki ön? Honnan jön és mit akar itt?

- Ez talán sok kérdés is egyszerre, Sir! Azért jövök, hogy Sir Gilbert Grey nevében üdvözljem.

- Grey nevében? - kérdezte gyorsan. - Hol van Grey?

- A búrok foglya és jó kezekben van.

- Fogoly? És ön tőle jön? Hát ön a hollandusokhoz tartozik?

- Egy kissé, Sir; hiszen énnekem magamnak volt szerencsém foglyul ejteni őt.

Klintok hadnagy két társával együtt nyomban úgy állt fel, hogy elvágta az utunkat visszafelé.

- Akkor önök a foglyaim!

- Ez ellen nincs kifogásunk, mert így legkönnyebben meggyőződhetünk róla, mikép állják önök azt a szerződést, hogy a kaffereket nem támogatják fegyverrel.

Figyelni kezdett.

- Félre beszél, - szólt aztán. - Tegyétek le a fegyvereiket!

- Megtehetjük, ha úgy kívánja!

Letettem a földre a puskámat, amelyet sebesülésem következtében úgylis csak nehezen használhattam. Jan és Szomi ugyanezt tette.

- Talán ennek fejében lesz szíves megengedni, hogy elkísérjük önt a Groote-Kloofba és lássuk, hogy a búrok miként esnek bele a csapdába!

- Hallgatóztak! - kiáltott fenyegető hangon és közelebb lépett hozzánk.

- Természetesen! Hiszen tudnunk kellett, kik azok az emberek, akiket meg akartunk látogatni. Át kellett adnom önnek valamit és nem akartam összecserélni a címzettet.

- Mit?

- Ezt a három írást, amelyet Sir Gilbert Greynél találtunk.

A zsebembe nyultam és átadtam neki a három iratot.

- Elolvasta őket?

- Természetesen. A levél fogalmazása nem nagyon szellemes. Talán szabadalmaztatni szándékozik a szerző a találmányát?

- Hallgasson! Kést és pisztolyt is látok önöknél; rakják le ezeket is!

- Talán ezt is megteesszük; de előbb engedje meg, hogy bemutassam a kísérőimet! Ezt a fiatal Mynheert, aki csaknem kétszer akkora, mint ön, a búr Van het Roernak nevezzük és...

- Jan van Helmers! - kiáltott álmélkodva.

- Úgy van! Az, akivel nem sokat akar ön teketóriázni. És ez az ember nem tűnt el oly bizonyosan, mint ahogy eltűnt az ön ürücombdarabja. A neve Szomi.

- Szomi!

- Igen, az új zulukirály, ha megengedi!

A hadnagyon látszott, hogy teljességgel el van képedve. Sehogy sem értette meg, hogy miképp jelenhettünk meg ilyen gondtalanul ennyi ellenség közepette. De csakhamar összeszedte magát és rászólt a zulukra:

- Kötözzétek meg őket!

- Ohó, Sir Mac Klinton! Ön még bizonyára nagyon tapasztalatlan fiatalember, máskülönben gondolhatná, hogy a kellő védelem híján nem jelentünk volna meg az ön tüze mellett!

Meg akartam ragadni őt, bár csak az egyik karomat használhattam fájdalom nélkül; de elkéstem. Jan még előttem mellen ragadta mind a két hadnagyot, ellenállhatatlan erővel lenyomta őket egymás mellé a földre és hatalmas ökleivel úgy összeszorította a tüdejüket, hogy moccanni sem bírtak. Ebben a pillanatban leteperzte Szomi is a harmadikat, fölülről pedig sortűz dördült el, amelyet mennydörögve visszhangoztak a szomszédos magaslatok. A következő pillanatban újabb sortűz hangzott el, s most már anélkül, hogy meg kellett volna fordulnom, tudtam, hogy a zuluk közül egyetlen sincs már életben.

Egy perc sem kellett hozzá, hogy a helyzet gyökeresen átalakuljon. A szakadék megtelt búrokkal, s az angolokkal az történt, amit ők terveztek velünk: megkötözték őket minden hiábavaló védekezésük ellenére. Az éjszaka hátralévő részére mi telepedtünk le a tábori tüzük mellé.

Minthogy most már bizonyosan tudtuk, hogy a szállítmány még nem érkezett meg, a kémjárat szükségtelen volt. Virradatkor egy helyre raktuk a halottakat, letakartuk őket cserjével és kövekkel, s minthogy a szakadék bejárásából áttekinthettük az egész nyugati szemhatárt, elhatároztuk, hogy itt maradunk és idehozattuk a lovainkat is a hegy túlsó oldaláról.

Szomin meglátszott, hogy ezzel az intézkedéssel elégedetlen; talán attól félt, hogy fölfedezik a titkát. De a búrokat annyira elfoglalta a háboruszkodás, hogy nem értek rá különösebb geológiai vizsgálódásokra. A főnök arra használta fel az ideiglenes pihenőt, hogy füveket keresett a sebemre, és valóban lázmentes is maradtam, és a leopárd körmeinek a mély nyomai várakozás ellenére gyorsan és jól begyógyultak.

Quimbo már menetelésünk közben magára vonta figyelmemet nyomott szótlanásával. Mikor most ott ült csöndesen a közelemben, megkérdeztem tőle, mi lelte.

- Quimbo szomorú, - felelte. - Quimbo nem fog soha nevetni és énekelni.

- Miért nem?

- Quimbo haragszik Janra, nagy bosszút és haragot érez!

- Mit csinált neked a jó Jan?

- Jan jó? Ó, ó, Mynheer, Jan rossz, nagyon rossz! Jan elveszi Quimbotól Mietjét; Quimbo mindent hallott, mit beszélt Szomi és mit beszélt Jan. Mietje Szominak a leánya és nem lesz Quimbonak a felesége, hanem a rossz, gonosz Jannak a felesége. Ó, ó!

Mind a tíz ujjával dühösen belekapott a hajdíszébe. De mikor érezte hajának a ziláltságát, gondolatai új irányba terelődtek.

- Mietje nem akar lenni Quimbo felesége, mert Quimbo már nem szép! A struc elvette Quimbo szép haját, de Jannak még ilyen szép haja sincsen. Ó, ó, Quimbo haja megint megnől és akkor majd sír Mietje, hogy nem lett Quimbonak a felesége. És Quimbo majd kineveti Mietjét és más jó szép feleséget keres!

Át kellett engednem őt tragikomikus bosszugondolatainak, minthogy a figyelmemet egy sötét pont vonta magára, amely künn a síkon kezdett feltűnni. Valamivel magasabbra kapaszkodtam fel és elővettem a messzelátómat. Ennek a segítségével lovasok és szekerek hosszú sorát vettem észre, amely a hegy felé közeledett. A búrok, akiket figyelmeztettem, kézről-kézre adták a messzelátót és megismerték a várt szállítmányt. Rövid tanácskozás után elhatároztuk, hogy addig nem mutatkozunk, amíg a karaván valahol meg nem pihen.

Visszatértünk a szakadékba és innen figyeltük titokban a menetet. Nagyon lassan közeledett, minthogy a nehézkes szekerekbe ökrök voltak fogva, amelyeket a hosszú és bajos utazás, úgy látszik, egyébként is nagyon megviselt.

Csak déltájban érkezett meg a várva-várt menet a hegy tövéhez és ott anélkül, hogy különös földőzetet kerestek volna, körbe állították a szekereket, s a körön belül letelepedtek úgy a lovasok, mint az ökörhajcsárok.

- Itt az ideje! - szólt Jan. - Lenyargalunk, betörünk a szekérvárba és lepuffantunk mindenkit!

Ez ellen tiltakoztam.

- Akkor az a veszély fenyegetne bennünket, hogy a levegőbe repülünk; milyen könnyen felrobbanthatná a löport a küzdelem közben egy lövés! Ezek az emberek nagyon elővigyázatlanok, hogy ilyen közel telepedtek le a veszedelmes szekerekhez. Hogy ezt megtehessék, bizonyosan tilos közöttük mindenféle tűz, természetesen még a dohányzás is. Aztán meg lóháton aligha hatolhatnánk be a szekérvárba, és csak a késeinket volna szabad használnunk.

Egyszerre csak a búrokon keresztül hozzám tolakodott Quimbo.

- Mynheer nem tudja, mit kell csinálni; de Quimbo tudja!

- Nos?

- Quimbo odamegy a lovasokhoz és azt mondja, Quimbo zulu; azután elhossa a lovasokat a búrokhoz!

- Így nem lehet, mert...

- De lehet, Mynheer; Quimbo mindjárt megmutatja!

Mielőtt megakadályozhattuk volna, keresztülurrant közöttünk és lefelé rohant a hegyről. Természetesen megijedtünk a kaffer makacskodása miatt, aki ügyet sem vetett a kiáltozásunkra és csakhamar annyira eltávolodott tőlünk, hogy nem is hallhatott már bennünket. Vállalkozása csak akkor biztatott sikerrel, ha Quimbonak van annyi esze, hogy őrszemnek adja ki magát és azt állítja, hogy az övéi még nem vették észre a menetet. Még javában azon tanakodtunk, hogyan hárítsuk el a legrosszabb eshetőségeket, mikor Quimbo oda is ért már a szekérvárhoz, mielőtt mi elszántuk magunkat valamire.

Most már nem tehattunk egyebet, mint hogy nyugodtan megvárjuk, mi történik. Hogy a szekérsáncon belül mi történt, azt nem láthattuk; de csakhamar megnyílt a sánc, s nagy örömünkre azt láttuk, hogy valamennyi lovas elhagyta a szekérvárat, hogy kövesse a vakmerő kaffert, aki - úgy látszott - egyenesen hozzánk vezeti őket. Kisvártatva azonban azt láttuk, hogy nem jön velük fölfelé a hegyre, hanem a hegy tövében halad tovább. A lovasok így módon elhaladtak alattunk és eltűntek a hegyoldal bokrai mögött.

Fellélegzettem.

- Quimbo okosabb, mint gondoltam, - szólt van Hoorst, - és ezeknek az embereknek a vezetője ostobább, mint a mi kafferünk. Eszes tiszt azt kívánta volna, hogy akiket vár, jöjjenek le hozzá, vagy legalább is nem követte volna összes emberével az idegen kaffert. Most itt hagyjuk a lovakat s utánok megyünk a bokrok mögött, amíg egy részünk elébök nem kerül. Akkor két tűz közé fogjuk őket, és szeretném látni azt, aki megmenekül közülök. Maradjon itt a lovaknál, Mynheer, - szólt, hozzám fordulva. - Ön az egyetlen közöttünk, aki megsebesült, és jobb kezekre nem bízhatnók a három foglyunkat sem!

Tiltakoztam ez ellen a határozat ellen; minthogy azonban valamennyien ezt kívánták, végül engednem kellett. A búrok csakhamar eltűntek a bokrok mögött és én egyedül maradtam az angolokkal. Ezek természetesen mindent megfigyeltek, mióta a foglyaink voltak és rám szögezett tekintetük tisztán elárulta, mi megy végbe bennök; de egyikök sem szólt, mert föl kellett tételezniök, hogy hiába próbálnák bármi módon akadályozni a tervünket.

Csak egy negyedóra múlva hallottam egy távoli, mennydörgésszerű hangot, amelyet csakhamar újabb ropogás követett. A támadás megkezdődött. Nem győzhettem le teljesen a nyugtalanságomat, mialatt várakoztam. A búrok győzelméhez kétség sem férhetett; az idegen lovasok angol vezetőjük alatt a lovasított hottentotta vadászrezdek valamelyikéhez tartoztak, amelyeket Cape mounted rifles-nek neveztek, és nem voltak veszedelmesek. Nyugtalanságom csak Quimbora vonatkozott, aki mindenesetre veszedelmes helyzetben volt, mert könnyen áldozatául eshetett a pillanatnyi bosszunak. De sokáig nem kellett aggódnom miatta sem, mert ő volt az első, aki a visszatérők közül gyorsan kirohant a bokrok közül és felszaladt hozzám.

- Ó, Mynheer itt? - kiáltott már messziről. - Quimbo kereste Mynheert és nem találta; azt hitte Quimbo, hogy Mynheert agyon lőtték, de Uys megmondta, hol van Mynheer!

- Nos, mi történt?

- Ó, ó, csupa jó! Hottentotta halott, mind halott. Mikor búrok lőttek, Quimbo gyorsan bokorba ugrott, mert különben angol agyonlővi Quimbot... Most mondd meg, Mynheer, ostoba-e Quimbo, vagy jól végezte-e a dolgot Quimbo?

- Egészen okos fickó vagy, Quimbo, és mihelyt eljutunk az első városba, csaknem akkora karikát kapsz jutalmul az orrodra, mint a kalapom karimája!

- Karikát az orromba? Ó, ó, Mynheer nagyon jó Mynheer. Quimbo a karikával a legszebb Quimbo lesz az egész világon!

Még e beszélgetés közben láttam, hogy a búrok egy része a zsákmányolt lovakon visszatér és vágdatva a szekérvár felé rugtat, míg a többiek gyalog követik őket. Csak a hátramaradt ökorhajcsárokat kellett még elintézni, s ezekkel gyorsan és könnyen végeztek.

Azután elküldtek értem és a foglyokért, és hozzáláttunk a szekerek megvizsgálásához. Tizenöt szekér volt; mindegyiket nyolc erős ökor húzta. Elavult fegyvereken kívül nagy rakás ólom, lőpor és töltény volt a szekereken.

Pihentetnünk kellett a fáradt ígásbarmokat; megittattuk és meglegeltettük őket, s közben arról tanácskoztunk, hogy most mitévők legyünk. Amit az angoloktól hallottunk volt, abból azt

következtettük, hogy nem lesz tanácsos a Kers-hágón átkelni; a szállítmánynak a Klei-hágón kellett keresztülvonulnia a hegyen. Továbbá szükségesnek látszott, hogy a hegységen túl lévő búr sereget mennél gyorsabban értesítsük az ellenség ravasz tervéről. Elhatároztuk hát, hogy közülünk egypáran evégből előrenyargalnak. Jant, Uyst és engem választottak ki; a két előbbit azért, mert Uysnak a hadsegédével együtt át kellett vennie a búrok vezetését, engem pedig azért, mert őszintén kijelentettem, hogy semmit sem gyűlölök jobban, mint az ökörlépésben való lassú lovaglást.

Nyomban fölkerelkedtünk. Quimbo természetesen velem maradt. Bátorsága és óvatossága jutalmául puskát kapott, s most oly büszkén nyargalt mögöttünk, mint valami középkori apród, akit vitézségeért lovaggá ütöttek.

Ismertem már az északamerikai Sziklahegység és a Cordillerák szorosait; a Klei-hágó teljességgel mérkőzhetett velök a szín vadsága dolgában. Meredek, égbetörő szirtek között lovgoltunk hegynek föl, majd meredeken hegynek le, és nem tagadhattam, hogy ez a nehéz lovaglás sebesülésem következtében jobban megviselt, mint máskülönben történt volna.

Eljutottunk a magaslat tetejére, anélkül, hogy ellenséget láttunk volna; de azért minden kanyarodónál készen vártuk a támadást.

- Lesz elég erőnk hatalmunkba keríteni az esetleges előørsöt? - kérdeztem.

- Az a körülményektől függ - felelt Uys. - Nemcsak az ellenség számát, hanem a sereget is tekintetbe kell itt vennünk.

- Ellenség! - szólt Jan halkán, miközben megállította a lovát és egy sötét tárgyra mutatott, amely egy sziklasarkon, ahol hirtelen fordult az út, a földön hevert. - Álljatok meg! Majd én kémlelődom.

Leszállt a lóról s a sziklasarokhoz ment, hogy szemügyre vegye a tárgyat. Azután előre-nyújtotta a fejét, hogy a sziklaék mögé tekintsen. Meglepett mozdulatából láttam, hogy valami feltűnőt vett észre; azután odaintett bennünket is. Mikor közeledtünk, a tárgyban egy köpönyegre ismertünk. Bizonyára őrszem állt itt és a hőségben levetette köpönyegét.

A sziklaék mögött a szűk ösvény kiszélesedett, s jobbról a meredek kőfal és balról a feketén tátongó mélység között körbástyafélét alkotott, amelynek közepén tizenkét zulu üldögélt. Bizonyára rájuk bízták e fontos pontnak az őrzését, amelyet igen csekély számú őrség is könnyen megvédelmezhetett egész hadsereg ellen, mert az ösvény mind a két oldalon hirtelen forduló sziklaék mentén vezetett a körbástyára és az ösvényeken csak egy-egy embernek volt helye. Állt is bizonyára mind a két fordulónál egy-egy őrszem, mint az otthagyt köpönyeg bizonyította; de a két őr valószínűleg elunta magát s a többiekhez csatlakozott, hogy beszélgessenek.

Jan megint felült a lovára.

- Én majd előreugratok, - szólt, - s keresztülvágtatok közöttük a túlsó sarokig; ön itt marad, hogy senki se menekülhessen, Mynheer, Uys és Quimbo pedig utánam nyargal!

Rábólintottam, leszálltam a lóról és kezembe fogtam a puskámat, amellyel a sebem ellenére is tudtam bánni, mert letérdelve rátehettem a csövét a sziklaélnek egy kis kiugró kövére. Alig helyezkedtem el ekképpen, három társam előreugratott: Jan be a kafferek közé, miközben néhányukat mindjárt harcképtelenné is tette. Uys megállt előttük és kétszer tüzelt; a vitéz Quimbo ugyanezt tette; eldőrdült az én két lövésem is és utánam Jan lőtt kétszer; néhány puskatuscsapással be is fejeztük a munkánkat: a körbástya urai voltunk.

A holttesteket ledobtuk a mélységbe, azután folytattuk az utunkat. Alig haladtunk előre egy óra hosszáig, Quimbo kiáltása, aki előrenyargalt, figyelmeztetett bennünket valamire.

- Ó, ó, ki jön! Látja, Mynheer, ott a sok embert?

Csakugyan egy csapat lovas bukkant fel előttünk, akik láttunkra óvatosan megálltak. A legelső messzelátót vett elő, azután hangos örömkriáltást hallatott, és a többiekkel együtt elénk vágtatott.

- Baas Uys! - kiáltott már messziről. - Isten hozott, Isten hozott! Sóvárogva várnak már odalenn!

- Neef Welten, te itt? Mit csinálsz itt a magaslaton?

- Ide küldtek, hogy elfoglaljam a zuluktól ezt a hágót, hogy ti a többiekkel átjöhessetek rajta. De egyedül jöttök? Hol vannak a többiek? És a magaslat nincs megszállva?

- Meg volt; egy tucat zuluval végeztünk az előbb. A többiek utánunk jönnek; egész szállítmány fegyvert és lövészert hoznak, amelyet elvettünk az angoloktól.

- Nagy szerencse! Lőporra van szükségünk és nincsen. Egyébként távolabb lent ráakadtam egy erős zulu őrségre; de a zuluk aludtak és mi egy-kettőre végeztünk velök. Meglátjátok majd a küzdelem nyomait.

- Mi van a sereggel?

- Csupa bátorság és jó szándék minden, csak a vezérünk hiányzik. Siess le közéjük. A kafferek körülbelül tizenkétezeren vannak és a Kers-hágó közelében táboroznak.

- Ott várják a szállítmányt, amelyet elvettünk az angoloktól. Hol vannak a búrok?

- Egy félnapi járóra tőlük.

- És itt a Klei-hágónál?

- Egy pár száz zulu van csak, akiket megkerültünk. Balra vannak a szoros torkolatától a hegyekben, és nem fognak benneteket észrevenni, ha elkerülitek őket.

- Rendben van. Szálljátok meg a magaslatot! Elkergettetem majd odalent a zulukat; aztán nemsokára jó újságot hallotok majd.

Röviden búcsúztunk és folytattuk utunkat lefelé. Estére elértük a szoros bejáráját, ellenséget nem láttunk, nem hallottunk, és egész éjjel tovább nyargaltunk, amíg - útközben folyton újabb csapatokkal erősödve - a főszereghöz nem értünk.

Itt rögtön észrevettem, milyen tekintélyük volt a társaimnak; közujjongással fogadták őket s rám is hullt a tiszteletnek egy része, amelynek visszfénye ott ragyogott derék Quimbomnak a széles ábrázatán is.

Uys nyomban átvette a sereg vezetését s először is kiküldött egy csapat búr, hogy üzzék el a zulukat a Klei-szoros bejárája mellől. Azután előzetes haditanácsot tartottak. Ebben én nem vettem részt, de a tanácskozás egyik eredménye rám vonatkozott. Elhatározták, hogy kétszáz főnyi búr különítményt elküldenek gyalog a Groote-Kloofba, hogy még a zuluk megérkezése előtt megszállják a Kloofot, és ennek a különítménynek a vezetését rám akarták bízni. Uys megkérdezte, hajlandó vagyok-e elvállalni a vezényletet és én örömmel fogadtam az ajánlatot. Pár nap alatt annyira beleéltem magamat a búrok érdekeibe, hogy csaknem életszükséglettemmé vált, hogy a küzdelem végéig ott maradjak közöttük.

Uys még elindulásom előtt beavatott engem a tervébe. Az elfoglalt karaván megérkezése után rögtön szétesztatja a hadiszert, azután megtámadja a zulukat, anélkül, hogy megvárná, míg ők támadnak. Előbb azonban meg kell szállni a Zwarten-erdőséget. A többi könnyű volt kiegészítenem abból, amit már tudtam. Azt tanácsoltam még neki, juttassa el a zulukhoz azt a hírt, hogy Szomi ott van a búr seregben és meg fog kegyelmezni mindenkinek, aki átpártol hozzá Szikukunitól; azután elindultam a kétszáz emberemmel.

A derék Quimbo most már nem is szólított másként, csak ezredes Mynheernekné és én szívesen eltűrtém ezt tőle. A Groote-Kloofot csakugyan olyannak találtuk, amilyennek Mac Klintok hadnagy leírta, és ráakadtunk a hágóra is, amelyre pár emberrel rögtön felkapaszkodtam, hogy meggyőződjem a járhatóságáról. A magaslatról, ahol mindenkinek kijelöltem előre a helyét, két óra alatt el lehetett jutni a Zwarten-erdőség völgyébe. Ez a körülmény később nagy hasznunkra vált.

Most az volt a dolgunk, hogy várakozzunk. Természetesen érintkeztünk a főszereggel, s egy hét múlva végül értesültünk róla, hogy a támadás küszöbön áll. A karaván a kíséretével együtt szerencsésen megérkezett.

Két nap múlva visszatértek kiküldött előőrseim és jelentették, hogy a kafferek indulóban vannak. Azonnal eltűntettük utolsó nyomait is, és a páfrányfűben felkapaszkodtunk a magaslatra, ahol a katlan széléről a páfrány közül a katlan minden részét és oldalát elérhettük golyóinkkal.

Nemsokára, a kilesett terv értelmében, a kafferek benyomultak a völgykatlanba és nyomban a völgy hátsó része felé törtettek, ahol puskáink fogadták őket. Annyira lövésre kaptuk őket, hogy a kétszáz puska kétszeres sortűze bizonyára négyszáz kaffert eltalált. Nem álltak meg, hanem annyira megrémültek, hogy hanyatt-homlok a völgykatlan bejárása felé rohantak, ahol ugyancsak sortűz fogadta őket. Eközben ráértünk újra tölteni. A szegény sereg, amelyet az angolok uszítottak föl, s amely körülbelül két ezred volt, egyenkint ezeröttszáz főnyi, a halál fia volt. Az angol tisztek, akik vezették a zulukat, tudták, hogyha fogságba kerülnek, kémekül fogjuk tekinteni őket; ennél fogva nem is kértek kegyelmet, hanem arra nógatták a szétzilált csapatokat, hogy foglalják el ostrommal a magaslatot. Nem egészen egy óra alatt véget ért a szörnyű munka, amelyről a Groote-Kloofot még ma is kaffersírnak nevezik.

A főszereg csak színleg fordult a Kloof felé; valójában csak megfelelő számú búrta küldtek a Kloof bejárájához, s a sereg zöme a zuluk serege után a Zwarten-erdőség felé nyomult, amelynek völgyét a zuluk megszállták, nem is sejtve, hogy a búrok már előzőleg elhelyezkedtek ott. Így váratlanul két tűz közé kerültek s úgy látszott már, hogy ugyanaz a sors vár rájuk, mint társaikra a Kloofban.

De Szikukuni ott volt köztük; s ez elegendő volt ahhoz, hogy ezredei megóvják legalább is a látszatát annak, hogy fegyelmezett csapatok. Túlnyomó számuk dacára is szörnyű aratást végzett soraikban a halál; vissza nem vonulhattak; győzniök kellett, vagy megadni magukat, és a dühöngő Szikukuni, aki mindenkit sajátkezűleg leszúrt, aki ellenkezett, éppen ezért újra meg újra a vágóhídra vezette csapatait.

Mikor a Kloofban befejeztük a munkánkat, embereimmel, akik közül a hajaszála sem görbült meg egyetlennek sem, leereszkedtem a síkságra, s ott Jannal találkoztam, aki azt a csapatot vezényelte, amely a kafferek után a Kloof bejárásaig nyomult. Csatlakoztam hozzá és gyors meneteléssel megindultunk a Zwarten-erdőség völgyébe, ahol javában dühöngött még a harc.

Nyomban résztvettünk benne mi is; nem volt egyéb a harc, mint az ellenünk hajszott csapatok fáradságos és fárasztó lemeszárolása, és késő éjszakáig eltartott volna, ha nem történik közben valami, ami Szikukunira nézve a legszomorúbb következményekkel járt.

Egy zulu ezred éppen az ellen a csapat ellen vonult, amelynek Jan meg én voltunk a parancsnokai. Mikor egyszerre csak onnan, ahol Uys állt a táborkarával, egy lovas ugratott lengő sörénnyel a támadó zuluk elé. Szomi volt, aki igazán királyhoz méltó bátorsággal egyedül szállt szembe az ellenséggel. Intésére megállt a zulu ezred. Szomi egészen elébe lovagolt és beszélni kezdett az emberekkel. Merészségét siker koronázta. Hangosan felujjongva, pajzsait és dárdáikat lengetve, Szomi vezérlete alatt, a zuluk az övéik ellen fordultak. A következő ezred ezt látva, meghökkent.

- Gyorsan előre! - parancsolta Jan. - Sortüzet nekik, hogy észretérjenek!

Golyóink behatoltak a soraikba. Szikukuni mellett a biztos halál, Szomi mellett az élet és a menekülés - lándzsáikat és pajzsukat lengetve, ők is átpártoltak Szomihoz.

Szikukuni észrevette, mi történt. Dühöngve otthagya a helyét, a következő ezred élére állt és rohamra vezényelte. Jan erre az egyik visszatérő hadsegédet lerántotta a lóról és maga pattant a lóra.

- Most az enyém lesz! - kiáltott és elrohant, egyenesen a támadó ezred elébe.

Az ezred csak lándzsával és buzogánnyal volt fegyverezve. Süvöltöttek a lándzsák Jan körül; de Jan ezzel nem törődött, hanem egyenesen Szikukuni felé rohant. Hőstett volt ez: egyedül ezer-ötszáz emberrel szemben! Szabad volt vajjon elhagynom a helyet, amelyet Uys kijelölt a számomra? Nem kérdeztem, hanem indulást vezényeltem, hogy Jannak legalább a holttestét megmentsük. A roham közben folyton Janra néztem. Odaért Szikukunihoz és lesujtott rá a puska-tussal; Szikukuni kivédte a csapást a buzogányával, amelyet Jan nyomban kiűtött a kezéből. A következő pillanatban Jan üstökön ragadta Szikukunit, visszafordult a lovával és mikor mi éppen odaértünk az ezredhez és puskáinkat megfordítva benyomultunk az ezred soraiba, Jan, Szikukunit maga után vonszolva, elvágtatott Kees Uys táborkarához. Szikukuni fogoly volt.

Ennek híre egy pillanat alatt elterjedt az egész zulu seregben, amely most immár pásztor nélküli nyájhoz hasonlított. Egyik ezred a másik után átpártolt Szomihoz és lerakta a fegyvert, s még a sötétség beállta előtt diadalmasan álltunk a völgyben, amely oly sok vért ivott, hogy valósággal gázoltunk a vérben. Egy nagy európai államnak a gyarmatpolitikája megint sok ezer főny emberáldozatot követelt.

Késő este mindnyájan együtt ültünk, akik a hegyeken túl összeismerkedtünk, a magasan lobogó tábori tűz körül. A búr van het Roer volt a nap hőse; egy merész lépéssel megfosztotta Szikukunit a szabadságától és a királyságától, de ennek fejében ő maga is három lándzsasebből vérzett, és sebeit maga Szomi kötözte be...

Hogy a búrok később még számos kudarcba ugratták bele az angolokat, az ismeretes; az ily módon megmentett államot »Délafrikai Köztársaság«-nak nevezték el.

Később valóban »Bataviai-afrikai Maatsappij«-já szervezkedtek a búrok, akik természetesen nem állhatták hosszú ideig az angolok titkos és nyílt támadásait. A becsületes, erős búr el fog tűnni a Fokföldről, mint Uys első találkozásunkkor megjövendölte...

Aki ma Zeelandba vetődik és meglátogatja Storkenbeekben a van Helmers-családot, az a nappaliban a tükörtől jobbra és balra egy-egy ceruzarajzot lát lógni a falon; és ha megkérdezi, kit ábrázol ez a két fej, meg fogja tudni, hogy van Helmers Jant és Mietjét, akikből egy pár lett s akik oly mérhetetlenül gazdagok, hogy egy ízben hat darab drága fekete fokgyémántot küldtek egy tokban Storkenbeekbe, hogy szegény rokonaik helyzetén lendítsenek a dús ajándékkal. És ha tovább kérdezősködik, megtudja, hogy a két vázlatot egy német Mynheer készítette, aki egészségügyi tiszt volt és Jannal együtt résztvett egy hatalmas csatában a búrok ellen.

Ez a német Mynheer később eladta a Fokvárosban az ajándékba kapott gyémántját s az árát további utazásokra használta fel. Íróasztalán egyéb ritkaságok között ma is ott van egy burnótszelence, amelyet valaha Quimbo hordott a füle cimpájában, aki búcsuzáskor e szavakkal nyújtotta át neki drága kincsét:

- Kedves jó Mynheer haza akar menni; Quimbo sok nagy könnyet potyogtat, mert Quimbonak nem szabad menni Mynheerrel; de Quimbo ezt a szelencét Mynheernek adja, hogy Mynheer sokat gondoljon a szegény szép vitéz Quimbora!...

ER RAML EL HELAHK.

ELSŐ FEJEZET.

A khabir.

A nap csaknem befejezte már útját az égen; ennél fogva a mai izzó meleg után, a kúttól egy kissé távolabb, teljesen hátastevémnek az árnyékában hevertem, míg a karaván többi tagja az ihatatlan, rosszízű víz körül telepedett le és Kamil szolgám szájaskodását hallgatta. Megérthettem minden szót, amit beszéltek, és titkos gyönyörűséggel hallottam, mennyire töri magát, hogy számtalan jó tulajdonságomat a kellő világításba helyezze.

- Nemde, te Aram Ben Sakir vagy és gazdag ember vagy? - kérdezte a mellette ülő murzuki kalmártól. - Mennyit fizetsz egy-egy kísérodnek erre az utazásra naponkint?

- Kétszáz kaurit, - felelt a kérdezett készségesen. - Nem elég ez?

- A te vagyondhoz képest elég; de az én sihim⁶⁰ sokkal gazdagabb nálad. A neve Hadsi Kara Ben Nemszi és hazája oázisain 1000 lova, 5000 tevéje, 10.000 kecskéje és 20.000 kövér farkú juha legel. Naponkint egy Abu-Noqtah-t⁶¹ ad nekem, úgy hogy én gazdagabb leszek, mint te vagy, mikor visszatérek tőle a duár⁶²-omba. Mondd hát, mi vagy te mellette?

A szájaskodó nagyokat hazudozott, mert én bizony nem naponkint, hanem hetenkint adtam neki egy Mária Terézia tallért, úgy hogy a napibére körülbelül 60 fillér volt. A nagyon gazdag kalmár így felelt:

- Allah ad mindent és Allah el is vesz mindent; az emberek nem lehetnek mind egyforma gazdagok.

- Igazad van, - bólintott Kamil, - és mert az én sihim Allah kedvence, azért kapott sokat tőle. Sejted talán, milyen híres a Hadsi Kara Ben Nemszi név a föld minden országában és minden népénél? Beszéli az emberi nyelvnek mind a négyezerötven változatát, ismeri mind a nyolcvanezer állat és növény nevét, meggyógyítja mind a tízezer betegséget és agyonlövi az oroszánt egyetlen golyóval. Anyja a világ legszebb asszonya volt; apjának anyját az erények foglalatának nevezték, és harminchat felesége mind engedelmes, kedves és ámbraillatú, mint a paradicsom virágai. Legyőzte az összes hősök seregeit; hangjára remeg a fekete párduc, és ha most megtámadnának bennünket a rabló tuaregek, akiknek, sajnos, a vidékén járunk, akkor pusztán a kis puskájával megfutamítaná őket. Nézz csak oda rá! Látnod, hogy két fegyvere van: egy nagy és egy kicsi? A naggyal halomra lő egy egész khala-t⁶³ és a kicsivel százezerszer löhet, anélkül, hogy újra töltene; ezért Bundukije et tikrar⁶⁴ a puskája neve. Szinte szeretném is, ha ezek a bitangok megjelenének; akkor majd meglátnátok...

- Hallgass, Allahra kérek! - vágott a szavába a sech el dsemali⁶⁵ gyorsan. Ha idekívánod ezeket a gyilkosokat, a Saitannak⁶⁶ könnyen eszébe juthat, hogy csakugyan ide vezérelje őket, és akkor végünk van!

---

⁶⁰ Sihdi = úr.

⁶¹ Abu Noqtah, szószerint «csepp atyja» a = Mária Terézia tallér.

⁶² Duár = sátorfalu.

⁶³ Khala = erőd.

⁶⁴ Ismétlő fegyver

⁶⁵ A karaván vezetője.

- Végünk? Mikor itt az én sihim és én is itt vagyok veletek?

Bizonyára még tovább is folytatta volna; de a sech el dsemali a napra mutatott és így szólt:

- Férfiak, a nap a szemhatárt érinti! Itt az esti ima órája. Dicsérjük Allaht!

Mindnyájan felugrottak, kezeiket a vízbe merítették, azután arccal Mekka felé fordulva, letérdeltek s az előírt hajlongások és kézmozdulatok közepett a vén sech nyomán elimádkozták a szent Fatchát.

Ezalatt én is letérdeltem a porba és elmondtam keresztény esti imámat, természetesen nem utánözva mozdulataikat, mert nem titkoltam el előttük, hogy nem vagyok mohammedán. Tegnap, miután Kamillal együtt csatlakoztam a karavánjukhoz, nyomban őszintén megmondtam ezt nekik s ők ennek ellenére is meg engedték, hogy csatlakozhassam hozzájuk.

Mikor elvégeztük imánkat és térdünkről fölemelkedtünk, észak felől egy magános tevelovast láttunk közeledni. A hedsihnje⁶⁷ kitűnő gyorsfutó volt, s a fegyverzete hosszú arab puska és két kés volt, amely karkötőre akasztva a két csuklóján lógott. A késnek ily módon való viselése nagyon veszedelemes az ellenfélre nézve: átölelik és hátulról mind a két pengét beleszúrják a hátába.

- Sallam! - köszöntött bennünket, mikor hozzánk ért, miközben, le sem térdeltetve a tevéjét, leugrott a nyeregből. - Engedjétek meg, hogy megittassam a hedsihnemet és figyelmeztesselek benneteket az ellenségre, amellyel szembe haladtok!

Hosszú, fehér burnuszba volt burkolózva, amelynek csuklyája alól aláomlott erősen bezsírozott, sötét haja. Nagy, erős termetű férfi volt; tojásdad telt arca belapult a pofacsontok tájékán; rövid, csaknem tömpe orra volt, kis szeme és kerek álla. Ha lithamot, arcfátyolt, viselt volna, amely csak a két szemet hagyja szabadon, akkor meg lettem volna győződve róla, hogy egy targi áll előtttem.

- Üdvözlég, - felelt az öreg sech, mikor a jövevény tevéje magától a vízhez futott, hogy igyék. - De kit értesz, mikor ellenségről beszélsz?

- Az imosarhrokat, - felelte a kérdező.

Ez a szó egyértelmű a tuareggal. Az utóbbi kifejezést csak az arabok használják, míg az illető rablónéptörzs tagjai magukat mindig imosarhoknak nevezik.

- A tuaregeket gondolod? Egypáran az utunkban vannak talán?

- Nemcsak egypáran, hanem igen sokan, még pedig a Seghedem oázisban.

- Allah! Oda akartunk nyargalni ma éjszaka!

- Ezt ne tegyétek. Én több mint harminc főnyi karavánból való vagyok, nyolcvan tevével. Bir Ishayából jöttünk és biztosságban éreztük magunkat; de alig értünk Seghedembe, megrohantak bennünket az imosarhok, akik ott voltak elbujva és bár vitézen ellenálltunk, valamennyiünket lemészároltak, rajtam kívül, aki egymagam menekültem meg.

- Ja vaili! - kiáltott az öreg meghökkenve.

- Ezeket a kutyákat a Saitán vezette az utunkba! Ott fognak táborozni Seghedemben. Mitévők legyünk? Várjunk itt, amíg távoznak, itt a Bir⁶⁸ Ikarnál, amelynek vize ember számára alig iható, s állataink számára is alig elég még egy napra?

---

⁶⁶ Sátán.

⁶⁷ Hátasteve.

⁶⁸ Kút.

Tanácsstalanul nézett körül. Abram Ben Sakir, a kalmár, aggódó arcot vágott és ezt kérdezte:

- Nem kerülhetjük meg a Seghedem oázist?

- Nem, - felelt a sech. - Kelet felé nem, mert a legközelebbi kút arrafelé három teljes napra van innen a Tibbri vidékén, nyugat felé pedig azért nem, mert arra a Magarat esz szuchur⁶⁹ hegyeibe kerülnénk és arra nem ismerem az utat.

- De én ismerem, - szólt a jövevény.

- Te? - kérdezte a sech csodálkozva. - Hiszen akkor olyan khabir⁷⁰ volnál, aki jobban ismered ezt a vidéket nálam is, pedig én kétszer oly idős vagyok, mint te.

- Úgy van; khabir vagyok. Nem a koron mulik ez; ismerem ezt a vidéket, mert többször bejártam. Annak a karavánnak is én voltam a khabirja, amelyet az imosarhok megrohantak, és nem menekülhettem volna én sem, ha nem ismerem az utat a sivatagban. A Beni Riahk harcosa vagyok és Omar Ibn Amarah a nevem.

A Beni Riahk arab törzse csakugyan Fezzanban lakik, de azért bajosan tarthattam ezt a khabirt arabnak, főként, mert a tuaregeket mindig imosarhoknak nevezte, amit arab ember nem tett volna. De a sech nem osztozott ebben a kételyemben, mert így szólt:

- Tudom, hogy a Beni Riahk olyan emberek, akik jól ismerik az utat Murzukból Bilmába, és elhiszem, hogy jártál a Magarat esz szuchurban. Ismered tehát a sziklabarlang hegyeit? És azt hiszed, hogy ezen az úton megkerülhetjük a Seghedem oázist és a tuaregeket?

- Meg; könnyebben, mint gondolod. Ha innen ívben nyargalva elkerüljük az oázist, akkor a veszedelem jobbra marad tőlünk, s mi szerencsésen megérkezünk a Bir Ishayához. Majd én vezetek benneteket, mert azt hiszem, hogy nemcsak teneked, hanem összes társaidnak is ez a kívánsága.

- Úgy van! Ülj le hozzánk és légy a vendégünk! Most együnk és az esti ima után fölkerekedünk.

- Szívesen leszek a vezetőtok és a vendégeitek, de mondd meg immár, kik a férfiak, akiknek - úgy látom - te vagy a sech el dsemalijuk.

- Ezt persze tudnod kell. Itt látod Abram Ben Sakirt, a murzuki kalmárt, az övéi mind a szolgák és a teherhordó tevék; Bilmából Murzukba kell vezetnem őt. És amott áll két idegen, aki csak tegnap csatlakozott hozzánk. Hadsi Kara Ben Nemszi a Nyugatról, Kamil Ben Sufakahval, aki a szolgája.

A khabir éles, szűrő szemmel végigmért bennünket, azután haragosan ezt kérdezte Kamiltól:

- Kamil Ben Sufakah a neved? Melyik néphez tartozol?

- Beni Dserar vagyok az Iselli Ferkahból,⁷¹ - felelt a kérdezt.

- És mozlem létedre egy gyaurnak, egy hitetlennek a szolgája lettél? Szégyen gyalázat! Nyeljen el a gyehenna!

Lepökte, amit az én Kamilom nyugodtan túrt, mert a derék vitéz csak szájhős volt, valójában azonban párját ritkította a gyávasága. Csak annyit merészelt, hogy szemrehányó hangon ezt kérdezte tőlem:

---

⁶⁹ Sziklabarlang.

⁷⁰ Vezető.

⁷¹ Ferkah egy törzs alosztálya.

- Sihdi, eltűrheted, hogy hú szolgádat így megsértsék? Te, a hősök hőse, akinek két puskád van?

- A hősök hőse? - nevetett a khabir megvetően. - Hogyan lehet hős egy gyaur! Mindjárt megmutatom, hogyan kell beszélni az ilyen bűzös kutyával!

Felém jött, megállt előttem három lépésnyire, szikrázó szemmel rám nézett és így szólt:

- Te hát keresztény vagy, igazán keresztény?

- Az vagyok, - feleltem nyugodtan.

- És azt hiszed, hogy csakugyan elvezetlek téged is Murzukba?

- Nem!

- Nem? - kérdezte álmélkodva. - Eltaláltad. A próféta igazhívő fia sohasem alacsonyodik le annyira, hogy khabirjává legyen egy kereszténynek, akinek lelkét a pokol fogja elnyelni.

- Tévedsz. Nem úgy értettem, ahogy gondolod. Csak azt akartam mondani, hogy eszed ágában sincs senkit sem Murzukba vezetni.

- Masallah! Mi gátol abban, hogy ezért a sértésért le ne üsselek?

- Ne nevettesd ki magadat! Az olyan tárgyi, mint te vagy, nem üthet le engem.

Ütésre emelte már az öklét, de ámulatában megint leeresztette és így szólt:

- Micsoda? Targinak tartasz engem, az imosarhok harcosának? Miért?

- Erről nem tartozom neked számadással; de miért nem akarsz most Bilma felé tovább nyargalni, és miért akarsz visszafordulni Murzukba? Miért nem fordultál vissza mindjárt, mikor a karavánodat megrohanták a Seghedem oázisban? Miért nyargaltál tovább egy egész napig errefelé?

- Mert... mert... mert...

Elakadt. A kérdésem annyira zavarba hozta, hogy csak jó idő múlva folytathatta:

- Mert az imosarhok elállták az utamat visszafelé.

- Ezért nem volt okod egy egész napig tovább nyargalni. Egy szavadat sem hiszem. Hogy a tuaregek itt bujkálnak valahol, abban nem kételkedem; de Seghedemben valószínűleg nincsenek. Inkább azt hiszem, hogy te hozzájuk akarsz bennünket vezetni. A mirzáljuk⁷² vagy, a gazuhsjuk,⁷³ és a kezükre akarsz játszani bennünket. Valószínűleg ott rejtőznek a Szikla-barlang vidékén, mert oda akarsz vezetni bennünket.

Oly határozott meggyőződéssel mondtam mindezt, hogy jó időre volt szüksége, amíg úrrá lett az elképedésén; de aztán kifakadt:

- Ó, Allah! Hát lehetséges ez? Gazuhsnak neveztek, gazuhsnak, hálául azért, mert meg akarom menteni ezeket az embereket! Gyaur kutya, bűzös vagy, mint a dög, amelyben férgek nyüzsögnek! Majd...

- Megállj! - vágtam a szavába. - Egy ilyen szót se ejts ki többé! Keresztény létemre nyugodtan tűrtem eddig a sértéseidet; továbbra is nyugodt leszek, de lesz gondom rá, hogy ha még egy ilyen szót kiejtesz, te is nyugodt légy! Ha eddig nem ismertél még egy keresztényt sem, most

---

⁷² Küldött.

⁷³ Kém.

majd megismeresz egyet, és nincs próféta, aki meggátolhatna abban, hogy bebizonyítsam, hogy velem szemben gyöngé fickó vagy!

- Fickó! - kiáltott dühösen. - Ezt megkeserülöd! Kutya, nesze mind a két késem!

Rám ugrott, karjait széttárva, hogy átöleljen és hátamba szúrja a késeit; de az öklöm megelőzte: alulról fölfelé az álla alá sujtottam, úgy hogy hátrarepült és elvágódott a homokba. A következő pillanatban megint talpon volt és rám emelte a puskáját, amelyet esés közben sem eresztett el; csattant éppen a kakasa, mikor nekiugrottam, kitéptem kezéből a puskát, két lépésnyire hátráltam, s fenyegetően ráemeltem a saját puskáját:

- Ne moccanj, fickó, mert különben belédfűrődik a saját golyód! Eredj vissza a tiedhez és kérj az anyádtól játékszert, mert ez jobban illik a kezedbe, mint ez a puska!

Kilőttem a puskát, azután az agyát ferdén odavágtam a földhöz, úgy hogy letört. A kis reccsenésre a khabir vad ordítást hallatott és megint nekemugrott; nem ügyelt arra, hogy én föleltem az egyik lábamat és olyan rúgást kapott a gyomra tájékára, hogy leroskadott bele. Nyomban rátértem, és öklömmel halántékon sujtottam. Ez az öklöcsapás olyan nyugodttá tette, mint ahogy megfenyegettem; meg sem moccant. A sech haragja most teljesen ellenem fordult.

- Mit tettél! - förmedt rám. - Befogadtunk magunk közé és megengedtük, hogy velünk jöhess; és te azzal hálálsz meg vendégbarátságunkat, hogy megölsz azt az embert, aki meg akar bennünket menteni?

- Nem megmenteni, hanem romlásba dönteni akar benneteket. Különben csak elkábult. Vizsgáld csak meg!

Letérdelt a khabir mellé és meggyőződött róla, hogy igazam van; de ez nem csökkentette a haragját. Megint felállt és így szólt:

- Nem halott ugyan, de te megütötted és a puskáját eltörted; ez a sivatag törvénye szerint a véreket kívánja. Törvényt kell majd ülnünk fölötted!

- Inkább ő fölötted üljek törvényt! Azt állítom, hogy ez az ember tárgyi, aki tönkre akar tenni benneteket; ha nem hiszitek, talán már a holnapi nap bebizonyítja, hogy nem tévedtem. És magam miatt nem aggódom; a döntésektől nem félek. Ki gátolhat meg abban, hogy felüljek a hedsihnemre és elnyargaljak, amikor a kedvem tartja? Ti mindössze tizenketten vagytok. Ebben a két kis revolverben kétszer hat lövés van; már ezzel is távol tartlak benneteket magamtól, anélkül, hogy a puskáimhoz nyulnék. És ha jól sejtem, te vagy az egyetlen, aki csakugyan ellenséges érzülettel van hozzám. Abram Ben Sakirnak nem lehet az a szándéka, hogy életét és tevéi rakományát a tuaregek kezére juttassa, és az emberei sem fognak ebbe belenyugodni!

- Beszélj, amit akarsz! A következményeket el nem háríthatod. Fogjátok meg, emberek! Vigyük a khabirt a kúthoz és mossuk meg vízzel az arcát, hogy lelke visszatérjen az életbe.

Elvitték. Én egyelőre nem törődtem vele; leültem megint a hedsihnem mellé, s hogy mindenre készüljek, kezembe vettem az egyik revolveremet. Kamil kíváncsian a többiekkel ment és nézte, mi lesz fáradozásuknak az eredménye. Egy csomóba olvadtak össze, amelyben, mint-hogy már sötét volt, az egyes mozdulatokat nem lehetett megkülönböztetni. Majd észrevettem, hogy a khabir eszméletre tért, s a többiek tanakodva körülülték. Ketten távolabb álltak és halkán beszélgettek. Kamil volt az egyik, aki a kalmárral beszélt, s mint később megtudtam, azt mondta neki, hogy én okosabb vagyok, mint a többiek együttevén és hogy éppen ezért ne a többiekre, hanem én rám hallgasson, mert ha én egyszer targinak mondtam a khabirt, akkor kétségtelen, hogy csakugyan tárgyi.

Szavainak megvolt az eredménye, mert Abram Ben Sakir odajött hozzám és így szólt:

- Sihdi, a szolgád azt mondja, hogy ne a sech el dsemalira, hanem terád bízom magamat. Igazán a rablók kémének tartod ezt az embert?

- Annak. Több okom van erre; de okaimat hiába közölném veled, meg nem értenéd. Csak annyit mondok, hogy nem most vagyok először az es Saharban⁷⁴ és gyakran volt már dolgom efféle emberekkel. Semmi kedvem a Sziklabarlang hegyeibe nyargalni, hogy ott a tuaregek kezébe jussak.

- Allah, wallah, tallah! Mitévő legyek? Megígértem, hogy a sech el dsemali rendelkezéseinek alávetem magamat; ebben megállapodtunk, mikor szerződtettem őt, és az embereim jobban megbíznak őbenne, mint a te szavaidban. Le fognak szavazni és énnekem is hozzá kell járulnom ahhoz, hogy a khabir vezessen bennünket. Nem tennél meg, sihdi, nekem egy szívességet? Ne hagyj el, ha a sziklabarlang felé kell haladnom a többiekkel!

- De hiszen nincs szükséged a segítségemre; egyszerűen jelentsd ki, hogy nem mégy oda, hanem föltétlenül Seghedembe akarsz menni!

- Le fognak szavazni. Hiszen ezek az emberek voltaképpen nem szolgák, hanem csak erre az utazásra szegődtettem őket, és talán te is tudod, hogy a sivatag szokása szerint az alárendelt szavának veszedelem idején éppen annyi súlya van, mint a parancsolóénak. Tehát ne hagyj el engem!

- Majd meggondolom a dolgot.

- Igen, gondold meg és azután közöld velem, szóval vagy cselekedettel, hogy mit határoztál! A te gyanud ellenére is szeretnék megbízni még mindig a khabirban, mert lehetetlennek tartom, hogy egy igazhitű mozlem ilyen borzalmas esküszegést követhessen el.

- De nem igazhitű mohammedán, ezt bebizonyíthatom. Imádkoztunk, mikor a nap lemerült a homoktengerbe; de a khabir nem imádkozott, hanem úton volt az ima ideje alatt. Nem szállt le a tevéjéről, hogy letérdeljen, mert akkor érkezett hozzánk, mikor éppen befejeztük az imánkat. Aki az előírt imát elmulasztja, az nem igaz híve a prófétának, és aki nem az, arról föltehető, hogy hamisan esküszik. Nem gondold?

- Sihdi, te okosabb vagy, mint én!

- És miért nem vett részt a harcban, mikor - amint állítja - megrohanták a karavánját? Miért ül most ott nyugodtan a víz mellett, s miért beszél csak ellenem, ahelyett, hogy cselekedni merne? A haragjában megtámadott az imént; de most, amikor a dühe elpárolgott, lemond arról, hogy bosszut álljon rajtam, mert tudja, hogy könnyen és veszély nélkül bosszut állhat majd, ha követjük őt a Sziklabarlang hegyeibe. Ott majd megrohannak bennünket, s ha foglyul ejtenek, megölhet, anélkül, hogy a maga tuareg-bőrét kockáztatná. Így gondolkozik s ezért hagy okosan egyelőre békességben.

- Mikor így beszélsz, sihdi, föltétlenül azt kell hinnem, hogy igazad van. Az volna a legokosabb, ha harmadszor is arra kérnélek, hogy fogadj a védőszárnyaid alá.

- Ha ezt teszem, akkor valószínűen olyan helyzetbe kerülök, amelyben magam is védelemre fogok szorulni. Arra kérsz tehát voltaképpen, hogy a te kedvedért veszedelemnek tegyem ki magamat...

Félbeszakítottak, mert e pillanatban felharsant a sech el dsemali kiáltása:

---

⁷⁴ A Szahara.

- Fel, hívők, az éjjeli imára, mert besötétedett, és a nap utolsó fénysugara eltűnt teljesen a föld határa mögött!

A férfiak, arccal Mekka felé fordulva, megint letérdeltek, behintették kezüket, mellüket és homlokukat vízzel és imádkozni kezdtek a sech szavai nyomán...

MÁSODIK FEJEZET. A Magarat esz szuchurban.

Mikor az ima, aznap az utolsó, véget ért, a sech el dsemali felállt és ráparancsolt az emberekre, hogy rakják meg a tevéket, mert tovább indulnak.

- Hová? - kérdezte a kalmár.

- Természetesen a Sziklabarlang hegyei felé, - volt a válasz.

- Nem jobb volna, ha egyenesen a Seghedem oázis felé nyargalnánk?

- Azért mondd ezt, mert Kara Ben Nemsi, ez a keresztény is, inkább oda szeretne menni?

- Azért.

- Ha többre becsüled egy gyaurnak a véleményét, mint egy igazhitű mozlemnek a szavát, akkor csak nyargalj oda; senki sem fog visszatartani. Mi azonban elkerülünk a Szikla-hegységen túl, mert drágább az életünk, mint egy hitetlennek az ostobasága.

- A szolgálimnak velem kell jönniök!

- Kell? Nem rabszolgák ők, hanem szabad emberek és te megígérted nekem, hogy az én utasításaimat követed. Szavazunk és akkor majd meglátod, vajjon rád és a keresztényre, vagy a saját eszükre akarnak-e hallgatni.

Szavaztak és kitünt, hogy a kalmáron, rajtam és a szolgálmon kívül a többiek mind hajlandók voltak a khabirt követni. Abram Ben Sakir odajött hozzám, hogy mentegetőzzék, és negyedszer is arra kért, hogy ne hagyjam el őt.

Éppen távozott tőlem, mikor nyugat felől közeledő neszt hallottunk. Tevék léptei voltak és nemsokára láttuk a sötétségben is, hogy egy lovascsapat bukkan fel előttünk. Bennünket is megláttak, mert valaki hangosan így kiáltott:

- Vakkif - megállj! Emberek vannak már a kútnál. Fogjatok fegyvert!

De a mi öreg sech el dsemalink így felelt:

- Béke legyen. Mi nem vagyunk sem harcosok, sem rablók. Jertek ide, üdüljete a tevéitekkel a víznél.

- Kaffilah⁷⁵ tagjai vagytok?

- Igen.

- Honnan és hová?

- Bilmából Murzukba.

- Hányan vagytok?

---

⁷⁵ Kereskedelmi karaván.

- Tizennégyen.

- Helyet hát! De ha hazudtál, akkor lehull a fejed a nyakadról!

Óvatosan egészen hozzánk vonultak. Az, aki beszélt, néhány tevehosszal a többiek előtt nyargalt, végigtekintett a forrás körüli táborhelyen s azután hátraszólt az embereinek:

- Igaz; csak tizennégyen vannak; nyugodtak lehetünk hát. Jöjjetek ide!

Arabul beszélt, de olyan módon, mintha tedetu lett volna, vagyis a tibbu törzs egy tagja. Mikor a jövevények leszálltak tevéikről, megszámláltam őket; éppen huszan voltak. Egy asszony vagy egy nő is volt velük valószínűen, mert az egyik tevéjükön egy tachtirván⁷⁶ volt, afféle lefüggönyözött, könnyű bambuszalkotmány, amelynek hosszú, szalagos és lobogós rúdjai különösen éjszaka rendkívül fantasztikus látványul szolgálnak.

Az új karaván vezetője nagyon harcias embernek látszott, mert úgy helyezte el az embereit, hogy ha mi ellenséges szándékkal viseltetnénk velök szemben, ők legyenek előnyben. A fegyverzete egy hosszú puska, két hajítódárda, szablya és valószínűleg több kés vagy pisztoly volt. Nem láttam tisztán, mi lóg övének a zsinegein. A sech el dsemali sallammal üdvözölte őt s azután így szólt:

- Látod, hogy köztünk nincs mitől félned, és megbocsátod, ha tudni szeretnők, hogy kik vagytok.

A kérdezett büszke hangon így felelt:

- Tibbuk vagyunk a resade törzsből és Abóba igyekszünk.

- A resade törzsből? Akkor hát halálos ellenségei vagytok az asbeni tuaregeknek?

- Azok vagyunk. Allah kárhoztassa el őket!

- És nyugatról jöttök, ahol ők laknak!

- Igen, onnan jövünk.

- Akkor nagyon bátor férfiaknak kell lennetek. Ha ilyen kis számú harcos bemerészkedik a halálos ellenség földjére, akkor...

Elakadt, mert a tachtirvánból kiáltás hangzott ki. Három-négy szó volt mindössze, de én nem értettem. Azt hiszem, berber nyelven volt; minthogy azonban én csak a beni-mezab-berberek tájszólását ismertem, azt gyanítottam, hogy az a három-négy szó a tuareg nyelv szava volt. És sajátságos módon, alig hangzott el az a pár szó, a khabir, akiben bizalmatlankodtam, gyors léptekkel ott termett a tachtirván mellett és kérdezett valamit, amit szintén nem értettem meg. Egy női hang, amely azonban kis fiúnak a hangja is lehetett, felelt a függönyök mögül; de ekkor már odaugrott a tibbuk vezetője is a tachtirván mellé, karon ragadta a khabirt, elrántotta onnan és haragosan rárivalt:

- Mi dolgod itt az Omm Bentem hintója mellett? Nem tudod, hogy tilos idetolakodnod? Hordd el magad innen!

Omm Bent szó szerint ennyit jelent: a leányom anyja, és a feleséget jelölik meg vele, mert a mohammedán sohasem használja a feleség szót. A khabir egy ideig mozdulatlanul állt a helyén, mintha valami belső felindulását küzdené le; az arcát a sötétségben nem lehetett látni; azután nyugodtnak tetsző hangon, amelyből azonban én kihallottam az erőlködést, így felelt:

- Omm Bent? Azt hittem, egy kis fiúnak a hangját hallom.

---

⁷⁶ Női gyaloghintó.

- Nem fiu, és ha az volna, azt hitted, hogy akkor téged hítt volna? Ki és mi is vagy te tulajdonképpen?

- Omar Iba Amarah vagyok, ennek a karavánnak a khabirja.

- Milyen törzsből való vagy?

- A beni riahk törzséből, s minthogy ennek a kaffilahnak a khabirja, vagyis a szolgája vagyok, azt hittem, hogy szolgálatára lehetek valakinek; ezért mentem oda csak a tachtirvánhoz.

- Meglehet; de nekünk nincs szükségünk a szolgálataidra. Mikor nyargaltok tovább innen?

- Éppen indulóban voltunk.

- Mi sem időzünk itt sokáig, mert sietünk Abóba. Minthogy békés emberek vagytok, az oázisig együtt haladhatunk, mert addig egy az utunk.

- Mi nem megyünk Seghedembe, mert a tuaregek megszállták ezt az oázist és keletre tőle az egész vidéket.

A tedetu mintha megrettent volna, mert egy pár lépést hátrálva, így kiáltott fel:

- A tuaregek, ezek a kutyák? Bizonyos vagy ebben?

- Bizonyos, mert Seghedemből jövök; egy kaffilahnak a khabirja voltam, amelyet ott meg-rohantak, és én vagyok az egyetlen, aki megmenekültem. Elkerüljük Seghedemet és ívet írva le nyugat felé, így jutunk el az Ishaya-kúthoz. Kelet felé nem térhetnénk ki, mert az imosarhok kószálnak arra is.

Megint imosarhot mondott tuareg helyett. Felötlött, hogy az utolsó mondatot erősen megnyomta. A tibbuk útja kelet felé vitt. Miért óvta vajjon őket ettől az iránytól? Hiszen az előbb azt nem mondta, hogy a tuaregek megszállták ezt a vidéket is! Talán az volt a szándéka, hogy a tibbukat rávegye arra, hogy velünk együtt ők is a Magarat esz szuchurba nyargaljanak? És ha így volt, vajjon mi oka lehetett erre? Megértette talán a tachtirvánból kihallatszott kiáltást? Akkor föltétlenül az volt, aminek tartottam őt, vagyis targi. Ez a khabir egyre gyanusabbá lett előttem.

A tedetu tovább faggatta őt és megtudta tőle ugyanazt, amit nekünk elmesélt; azután össze-intette az embereit, halkan tanácskozott velök egy ideig, úgy hogy semmit sem érthettünk meg a szavaikból és azután megint odafordult a khabirhoz:

- Tudod talán, melyik törzsből valók a tuaregek, akikről beszélsz?

- Nem tudom. Egy szót sem értek ezeknek az imosarhoknak a nyelvéből. De mikor ránk rontottak, két szót hallottam kiáltani és hallottam azt is, hogy támadás alkalmával mindig a törzs és a vezető nevét kiáltják: Kelovi és Rhagata.

- Allah, Allah, ez egybevág! Rhagatának hívják a keleti kelovi tuaregek amgharját⁷⁷ és azt én is tudom, hogy Rhagata harcosaival együtt rablásra vonult ki. Hála Allahnak, hogy meg-engedte, hogy veled találkozzam, mert különben valamennyiünket megöltek volna a tuaregek, akármilyen vitézek vagyunk is! Ti tehát a Magarat esz szuchuron akartok keresztülvonulni? Ez rossz út! Azt hiszed, hogy szerencsésen és háborgatás nélkül eljuthatunk az Ishaya forráshoz?

- Meg vagyok győződve róla, hogy egyetlen targival sem találkozunk ezen az úton.

---

⁷⁷ Legfőbb sejk.

- Ishayától aztán keletnek fordulhatnak, s így menekülnek a bennünket fenyegető veszedelem elől. De mielőtt rászánom magamat arra, hogy veletek nyargaljak, előbb pontosabban tudnom kell, hogy kik vagytok.

- Engem már ismersz. A kaffiláhnk ezé a murzuki kalmaré, akinek Abram Ben Sakir a neve; akik vele vannak, azok békés tevehajcsárok, akiket szegődtetett. És amott ül egy férfi, aki csak tegnap csatlakozott hozzájuk a szolgájával. Keresztény gyaur és Kara Ben Nemsinek hívják.

- Fúj! Egy keresztény van köztetek? Hogyan nyargaljunk akkor veletek? Aki megtűr maga mellett ilyen ebet, Allah haragját zúdítja a fejére! Megnézem majd ezt a bűzös bakkut!⁷⁸

Odalépett elém, lehajolt hozzám és a szemem közé bámult. Én ülve maradtam és meg sem moccantam. Azután megint hátrált, kipökött és így szólt:

- Az arca férfiu arca, de a lelke gyáva lélek, máskülönben nem tűrte volna, hogy megvetően végigmérjem. Az oroslán eltűri, hogy a sakál a nyomában járjon és sokkal büszkébb, semhogy hátraforduljon miatta. Velünk lovagolhat hát ez a gyaur is, de járjon mindig hátul, ha azt nem akarja, hogy mint a férget széttapossam a lábammal!

Nyugodtan eltűrtem a sértést, mert nem tartottam szükségesnek neki is bebizonyítani, hogy nem az vagyok, akinek tartott.

Abram Ben Sakir megrakatta most a tevéit. Eközben ő maga odament a khabirhoz. Láttam, hogy egymással beszélnek; azután hozzám jött és így szólt:

- Sihdi, ismeri a hausza nyelvet; több választ adott nekem ezen a nyelven.

- Akkor tárgyi.

- Mégsem akarom elhinni. A tibbuk vezére keresztüllátja rajta. Hiszen ezen meglátszik, hogy nagy harcos.

- Ne tévedj! Ez a tedetu maga is örülhet, ha nem látnak rajta keresztül.

- Hogy érted ezt?

- Rablók és rablók; halálos ellenségei egymásnak és egy az értékük.

- Nem értelek.

- Nem is szükséges. Nem változtathatnál te sem a dolgon.

- Velünk fogsz nyargalni, bárha csak a nyomunkban haladhatsz?

- Ki mondja ezt?

- A tedetu.

- Énnekem nem parancsol; én szabad ember vagyok és ott fogok lovagolni, ahol a kedvem tartja.

Fejcsóválva ment odébb; én pedig a vízhez vezettem a hedsihnemet, hogy még egyszer jól megitassam. A tibbuk, akik ott voltak a forrás körül, kitértek előlem, mintha bélpoklos volnék.

A felrakodás a teherhordó tevék csúf kiáltozása közben ment végbe; azután felültek a lovasok tevéikre és a menet megindult, amennyiben egyik teve a másik nyomában távozott a kút mellől. A teherhordó állatokat úgy rendezték el egy sorba, hogy minden következőnek a

---

⁷⁸ Poloska.

kötőfékét hozzákötötték az előtte haladónak a farkához. Elöl nyargalt a khabir; utána a sech el dsemali s ez után a tedetu, aki a tachtirván mellett tartózkodott. Mögötte következett a többi tibbu, s ezek után Abram Ben Sakir, a kalmár, hosszú kaffiláhjának az élén. Én vártam, amíg egy darabra eltávolodtak, azután lassan utánok nyargaltam Kamillal. A csillagok most úgy tündököltek, hogy a karavánt nem veszthettem szem elől.

- Most kénytelenek vagyunk ezek mögött az emberek mögött nyargalni! - panaszkodott vitéz szolgám. - Miért túrted ezt a parancsot, sihdi? Hát nem beni dserar vagyok-e én az Iselli Ferkáhból és nem a menet élén kellene-e voltaképpen büszkén lovagolnom?

- Ki gátol ebben? Nyargalj előre, ha a kedved tartja!

- Tenélküled nem. Tudom, hogy szívembe zártalak és nem hagylak egyedül a megvetésben, amely részedül jutott. De, mondd, azt hiszed talán, hogy dolgunk lesz azokkal az emberekkel?

- Azt, még pedig hamarosan, legelőször a khabirral.

- Meggyőződésed csakugyan, hogy a khabir tárgyi?

- Az. Az a szándéka, hogy a kaffiláht romlásba vezesse. Meggyőződésem, hogy a tuaregek a Magarat esz szuchurban lappanganak és a kaffiláht meg akarják rohanni. Ezek az emberek vakon a vesztükbe rohannak; de lehetséges, hogy az utolsó pillanatban mégis csak megszívlelik majd a figyelmeztetésemet.

- De ha nem szívlelik meg?

- Akkor igyekszem majd legalább Abram Ben Sakirt megmenteni. A veszedelem, amelynek kiteszem magamat, igen nagy, mert a khabir alig várja, hogy bosszút állhasson rajtam; de nemcsak a khabirról és a tuaregekről van szó, hanem a tibbukról is. Valószínűleg ezek révén menekülhetünk a tuaregek kezéből.

- Azt hiszed? A tibbuk fognak megmenteni téged, a keresztényt? Hiszen ők is meg fognak támadni inkább téged, azt hiszed!

- Igen, csak hogy van velök valami, ami segítségünkre lehet, ha felhasználjuk, és ez a tachtirván.

- Ez a hintó hasznunkra lehetne?

- A hintó nem annyira, mint inkább a tartalma. Valószínűleg egy fiu ül benne.

- Allah! Mi jut eszedbe, sihdi! Ebben a tachtirvánban egy fiu volna?

- Az ám, még pedig egy tuareg fiu, akit a tibbuk elraboltak.

Szólni akart valamit, de a csodálkozás elfojtotta a szavát; csak kisvártatva nyögte ki:

- Egy tuareg fiu! Ó, sihdi, te sza'ir⁷⁹ vagy, aki lehetetlenségeket gondolsz ki!

- Csak te hiszed ezt. A tibbuk halálos ellenségei a tuaregeknek. Ha húsz tibbu lopva a tuaregek területére merészkedik, s ilyen gondosan és ridegen elfüggönyözött tachtirvánal tér vissza, akkor ennek csak egy magyarázata lehet. Vagy azt hiszed, hogy ez a tedetu erre a veszélyes útra az ellenség területére csakugyan az omm bentjét, a feleségét, hozta magával?

- Ezt semmi esetre sem.

- Elrabolta a tuaregek valamelyik sejkjének a fiát; ez a legnagyobb csapás, amellyel az ellenségünket sujthatjuk, és a khabir is rájött a titokra.

---

⁷⁹ Költő.

- Micsoda eset, micsoda kaland! Meg akarod szabadítani a fiut?

- Mit fogok tenni, most még nem tudom; az alkalmas pillanat majd eldönti. Baj nélkül Murzukba akarom juttatni Abram Ben Sakirt és ha bajba jut, ki akarom menteni őt. Várjuk meg, hogyan végződik mostani lovaglásunk! Ha félsz, elválhatsz tőlem és Seghedembe nyargalhatsz.

- Félek? Mit gondolsz rólam, sihdi? Ha a tuaregek és a tibbuk itt sem volnának, akkor is el kellene ismerned, hogy sokat kockáztatok a kedvedért, mert nincs a világon veszedelmesebb vidék, mint a Magarat esz szuchur. A sivatag közepén van az Er Raml el Helahk, a »Romlás homokja«, egy tó, amely víz helyett oly könnyű homokkal van tele, hogy aki belekerül, sok száz lábnyira belesüpped és mint a tengerben megfullad.

- Igazán? - kérdeztem meglepetten. Elhittem, amit mondott, mert Wrede Adolf utazó Bahr esz Szafyban az el Ahgaf sivatagban hasonló homoktóra bukkant, amelyben egy kilogrammnyi súly, amely hatvan öl hosszú zsinegre volt kötve, nyomtalanul eltűnt. A Kamil szolgám beszélt aztán még sok emberről és tevéről, akik mind belevesztek ebbe a Raml el Helakhba, és szellemekről, akik ott kísértének a Magarat esz szuchurban. Telt az idő és éjfél lett, mikor a csillagok fénye a legerősebb. Szándékosan rövidebbre fogtam ekkor a távolságot, amely eddig elválasztott bennünket a kaffiláhtól. Meg akartam mutatni, hogy eszem ágában sincs állandóan a karaván után nyargalni. Meghajtottuk állatainkat és csakhamar elértük a leghátul baktató tevéket, amelyeknek hosszú sora mellett elnyargalva, megelőztük a tibbukot is, akik haragos kiáltásokat szórtak felénk. A tedetu meghallotta tevéink gyors vágatását és megfordult. Mikor meglátott bennünket, parancsoló hangon ránk kiáltott:

- Hátra takarodjatok!

Nem engedelmeskedtünk.

- Hátra, hátra, - ismételte, - mert különben megmutatom nektek, hol a helyetek!

Ki sem mondta még egészen a fenyegetését, mikor mi már elvágattunk mellette és megelőztük a khabirt és a sech el dsemalit is. Pár pillanat múlva lövés dördült el a hátunk mögött s éreztem egy golyónak, amely a fejem mellett röpült el, a légnyomását. Nyomban megállítottam a hedsihnemet és Kamil is megállította a tevéjét. Vártunk, amíg a menet éle utólért bennünket.

- Ki lőtt rám? - kérdeztem.

- Én, - felelt a tedetu. - Ha nyomban hátra nem kotródtok, megkapod a második golyómat!

- Amely épp oly kevésbé fog eltalálni, mint az első. Te nem tudsz löni; majd én megmutatom, hogyan kell löni. Kamil, szállj le a tevédről!

Kamil leugrott. A tedetu egy lépésre közeledett hozzám tevéjén, amelynek nyergén ott lógott a két hajítódárda. Kinyújtottam a karomat és a dárdák után nyultam.

- Kutya, mit akarsz a dárdáimmal? - ordított rám.

- Meg akarom mutatni neked, hogyan kell löni... Ide figyelj!

Az egyik dárdát átadtam Kamilnak; addig kellett távolodnia neki, amíg rá nem kiáltottam, hogy álljon meg, s azután a magasba emeltem vele a dárdát. Elővettem mind a két revolveremet és rásütöttem tizenkétszer a dárdára, amelyet Kamil odahozott azután a tedetunak.

- Nézd meg! - szóltam ennek. - Tizenkét lövés és tizenkét lyuk.

Megnézte a dárda nyelét és elképedésében egy szót sem bírt szólni. A menet természetesen megállt. Most aztán a másik dárdát oly messzire tüzettem le Kamiltól a homokba, hogy a

csillagok fényében éppen láthattam még. A tevém meg sem moccan; megszokta már a lövöldözést, úgy hogy nem kellett leszállnom róla.

- Számláld a lövéseket! - parancsoltam a tedetunak és felkaptam a Henry-puskát, amelyben huszonöt golyó volt. Gondosan céloztam és minden lövést valamivel magasabbra irányítottam, mint az előbbit.

- Hány lövés? - kérdeztem.

- Tizenöt, - felelt a tedetu, aki sehogy sem értette meg, miként lőhettem ennyiszor töltés nélkül.

- Nézd meg a dárdát!

Odahozták neki. Ujjjaival megtapogatta a lyukakat és megszámlálta.

- Masallah! Tizenöt lyuk! - kiáltott fel valósággal rémülten. - Ez a keresztény szahir⁸⁰ és a puskája bundukije el mogiza⁸¹. Számtalan golyó van a csövében!

- Úgy van, - hagytam rá. - És ahányszor lőhetek és amilyen biztosan találok, olyan messzire hordanak is a golyóim. Mik a ti összes fegyvereitek az enyéimhez képest! Te az életemre törtél és rám lőttél; most az egyszer megbocsátok neked, mert keresztény vagyok, aki még az ellenségével is jót tesz; de ha még egyszer fondorkodni mersz ellenem, akkor úgy előttem, mint a tied előtt két-három pillanat alatt megnyitom a halál hídjára vezető kaput, és nincs próféta vagy kalifa, aki az életeteket megmentheti. Én Kara Ben Nemsi vagyok, egy keresztény, és azt akarom, hogy ismerj meg!

Egy szóval sem felelt; mélyen hallgattak a többiek is. Intésemre Kamil újra felült a tevéjére és jó messzire előre lovagoltunk, anélkül, hogy bárki is gátolni mert volna ebben bennünket. Természetesen nyomban megtöltöttem újra a revolvereimet és pótoltam az ismétlőfegyver tizenöt töltényét is.

Ezentúl hol elől, hol oldalt, hol hátul nyargaltunk, ahogy a kedvünk tartotta, de mindig úgy, hogy lesből a hátunkba ne lőhessenek. A reggeli imáig homokos sivatagon vonultunk előre; azután megálltunk. Mikor két órai pihenő után tovább indultunk, a terület megváltozott. A sivatag balra elmaradt tőlünk; jobbra ellenben egyre magasodó, furcsa sziklaképződmények emelkedtek, amelyek hol öblösen, hol hegyfokszerűen csatlakoztak egymáshoz. Minthogy nem közeledtünk hozzájuk eléggé, nem állapíthattam meg, vajjon teljesen a természet művei-e, vagy részben emberi kezeknek is köszönhetik-e az alakjukat. Voltak ott falak, oszlopok, oromzatok és erkélyek, ablaknyílások, nagy ívelt kapubejárások, mintha mesterséges folyosókba és csarnokokba vezetnének. A látvány lekötötte minden érdeklődésemet. Szívesen tovább nyargaltam volna; de a karavántól nem akartam sokáig és messzire eltávolodni, mert sejtettem, hogy nemsokára ott leszünk, ahová a khabir akart csalni bennünket.

Órák hosszat nyargaltunk és a furcsa sziklák szakadatlanul kísérték bennünket jobbkéz felől; nem akart végük szakadni. Déli tizenegy óra tájban oly nagy volt már a hőség, hogy emberek és állatok egyaránt nyugalom után epedtek. A sziklák végül annyira előre tolódtak, hogy a legszélső nyulványaikat érintettük. A végük öblös volt és patkóformájú görbületet alkotott, amelyet rajtam kívül a karaván minden tagja rendkívül alkalmasnak ítélt a táborozásra. A lovasok leszálltak és lerakták a teherhordó tevékről a terhet. Én természetesen nem bízhattam meg ebben a helyben, mert ha itt terveztek ellenünk támadást, csak a patkó nyílását kellett a

---

⁸⁰ Varázsló.

⁸¹ Bűvös puska.

támadóknak elzárniok és akkor mindazok, akik a sziklaöböl belsejében voltak, a kezükbe kerültek. De semmit sem szóltam, mert tudtam, hogy úgy sem hallgatna rám senki sem.

Mikor letelepedtek mindannyian, az óvatosság egy darabra kiűzött a sivatagba, ahonnan hátrafordulva végigtekinthettem a táborhely egész sziklakörnyezetét. Nyomban a szemembe is ötlött valami. Északra tőlünk, talán egy jó negyedórányi gyaloglásra, több nuzara es zahra⁸² lebegett a sziklák fölött, amelyek hol alacsonyodtak, hol emelkedtek, de sehol sem távolodtak. Gyorsan visszatértem a táborba és a khabirhoz léptem, aki mellett éppen ott állt a tedetu is.

- Távoznunk kell innen, - szóltam. - A tuaregek közel vannak itt hozzánk, hogy rajtunk üssenek.

- Kitől tudod ezt?

- A keselyűktől, amelyek fölöttünk lebegnek.

- Hát a keselyűk beszélni is tudnak? - kérdezte gúnyosan.

- Az én számomra igen, mert én értem a nyelvöket.

- Majd megnyugtatlak. Én vagyok a khabir, és nekem kell gondoskodnom a kaffilah biztonságáról; elmegyek és kikémlelem az ellenséget, amelyről képzelődöl. Gyere velem!

Ez elég ravasz fordulat volt, mert ha vele megyek, akkor még a többiek előtt a tuaregek kezébe kerülök. A cselre csellel válaszoltam, és így szóltam:

- Ez a vezetők dolga. Kísérjen el a tedetu; ő híres pusztai harcos, de én idegen vagyok itt; az ő éles szemében hihetünk és megbízhatunk, és ha visszatértek, majd ő megmondja, igazam volt-e vagy sem.

Elértem céloimat; a tedetu hajlandónak nyilatkozott erre, és a khabirnak, úgy látszik, mindegy volt, hogy ki jut először a tuaregek kezei közé, a tibbuk vezetője-e vagy én. Együtt távoztak a kémszemlére. Az eredményt előre tudtam: a tedetut elfogták, s azután jöttek a tuaregek, hogy megrohanják a tábort.

Odamentem Abram Ben Sakirhoz, hogy figyelmeztessem és felszólítsam, hogy hagyja el velem együtt a veszedelemes helyet. Hiába; nem hitt nekem, hanem nevetett csak az aggodalmamon. Nem pazaroltam hát tovább rá a drága időt, ott hagytam ülni a helyén, s nem gondoltam csak magammal, Kamillal és egy harmadikkal, tudniillik a tachtirván utasával, mert ha sejtelmem nem csalt, a fiunak, ha ugyan fiu volt, szerepe lesz majd a kalmár kiszabadításában.

HARMADIK FEJEZET.

Iza Ben Marryam akbar.

A tibbuk levették a tachtirvánt a tevéről és a sziklára helyezték, ahol egy mély hasadék, amely a földig leért, vágódott be véletlenül a kőségbe. Az első pillantásra állatnyomokat vettem észre, amelyek arra vallottak, hogy ez a hasadék járható. Nem volt szabad a gyaloghintóhoz közelednem; szigoruan őrizték; amit tenni akartam, azt titkon kellett megtennem. Elhagytam tehát a tábort, a szikla külső oldala felé fordultam és tovább lopóztam a szikla mentén, amíg egy hasadékhoz nem értem, és ebbe benyomultam. Meglehetősen egyenes iránya volt, és oly széles volt, hogy könnyen járhattam benne. Csakhamar észrevettem, hogy nem tévedtem;

---

⁸² Dögkeselyű.

ugyanaz a hasadék volt, amelyben a patkón belül a tachtirván állt. Senki sem vette ezt észre, s én tisztán láthattam a gyaloghintót egy sziklasarok mögött kuporogva.

Visszatértem megint a táborba és Kamillal együtt kivezettem a tevéinket, a sarok mögé, úgy hogy a tuaregek, ha csakugyan megjelennek, tevéinket ne láthassák. A mellső lábaikat összekötöttük, hogy le ne heverhessenek, de csak könnyedén, hogy a hurkokat gyorsan feloldozhassuk, mert egy percet sem volt szabad veszítenünk, ha elkövetkezik az, amire számítottam.

- Mi a szándékod, sihdi? - kérdezte tőlem Kamil.

- Megszökünk, - feleltem. - De magammal akarom vinni a fiut, aki fogoly a tachtirvánban és valószínűleg meg is van kötözve. Ide figyelj hát arra, amit mondok! Azt hiszem, nemsokára itt lesznek már a tuaregek; előbb nem keríthetem meg a gyereket. Látod amott azt a hasadékot? A sziklán keresztül a gyaloghintóig vezet, s én most oda bujok el. Te pedig megkerülöd megint a sarkot s kimégy egy darabra a táborból a sivatagba. Onnan meglátod majd a tuaregek közeledését. Nyugodtan viselkedel, nem beszélsz senkivel, és egy szóval sem árulod el, kire vársz. De mihelyt meglátod az ellenséget, lármát csapsz és ide szaladsz, hogy megvárj itt engem. A tuaregek megjelenése nagy zűrzavart fog okozni, amelyet arra használok fel majd, hogy a fiút elhozzam ide a gyaloghintóból. Mire ideérek vele, te már feloldoztad a tevék lábait, és nem a te tevéd mellett vársz rám, hanem az enyém mellett, mert a fiuval, aki valószínűleg kapálódzni fog, egyedül nem kapaszkodhatom fel a magas nyeregbe. Odaadom majd neked, és te erősen fogod, amíg a nyeregben nem leszek és azután felnyujtod nekem a fiut. Ha ez rendben van, akkor te is felülsz a tevédre és elnyargalunk. Ha valaki megkérdezi tőled, hogy hol vagyok, azt fogod mondani, hogy...

- Tudom már, mit mondok, sihdi, - vágott a szavamba Kamil. - Bízzál a lélekjelenlétemben! Csak te ne kövess el hibát, hogy vakmerőségünk dacára bennünket is el ne fogjanak a tuaregek!

Elment, én pedig megint bemásztam a hasadékba, s addig haladtam benne, amíg a sziklasarok mögé bújva magam előtt nem láttam ismét a tachtirvánt. A kést már most a kezembe vettem, hogy a fiu sejtett köteleit nyomban szétmessem.

Véletlenül belekerült Kamil igen szűk látókörömbe; láttam, hogy lassan baktatva kifelé megy a sivatagba, és ott, északnak fordulva, megáll. Éppen azon tünődtem, vajjon meddig kell még várakoznom, mikor Kamil hátrafordult, nagyokat ugorva visszaroht és így kiáltott:

- Lovasok jönnek, sok lovas jön! Siessetek ide, emberek és nézzétek meg, kik lehetnek! Csak nem a tuaregek, akikről az én sihdim beszélt!

A táborból minden élő ember kiroht a tábor elé; senki sem maradt ott, és a tachtirván teljesen őrizetlen volt. A következő pillanatban ott termettem mellette és mással nem törődve, széthúztam a függönyöket. Sejtelmem valónak bizonyult; egy sötétbőrű, feketehajú, mintegy ötesztendősi fiucska ült a hintóban megkötözve. Egy pár gyors metszéssel kiszabadítottam; azután megragadtam őt, kihúztam a hintóból és visszasiettem a hasadékba, miközben a hátam mögött felharsant a kiáltás:

- A tuaregek, a tuaregek! Gyorsan fel a tevékre! Meneküljünk!

- Maradj csendesen és ne félj; megmentlek! - súgtam arabul a fiunak, mert a tuaregek nyelvét nem beszéltem. Vagy megértett mégis, vagy félt, de nem akadékoskodott.

Gyorsan végigrosogtam a hasadékon. Kamil odakünn ott állt már a tevéim mellett. Odaadtam neki a fiut és felkapaszkodtam a nyeregbe. Ekkor dördültek el az első lövések. Kamil föladata nekem a fiut, odaugrott a tevéjéhez, majomügyesen fönt termett a hátán, azután elnyargaltunk észrevétlenül, mialatt a hátunk mögött tombolt és dühöngött a küzdelem.

Nem arra menekültünk, amerről jöttünk, mert akkor megláttak volna bennünket, hanem az előrenyúló szikla mentén nyargaltunk a hegyek felé, s ezek tövében kanyarogtunk előre két óra hosszáig, míg végül olyan helyre értünk, amelyet céломhoz alkalmasnak gondoltam. Természetes bástyát találtam itt, amely bár keskeny volt, de oly lassan emelkedett föl a magasba, hogy a tevéink járhattak rajta. Odafönt egy sziklaoromra jutottunk, amelyet gyorsan megvizsgáltam. Nagy örömömre más magaslat nem emelkedett föléje a közelben és más úton nem is volt megközelíthető, csak a bástya felől. Itt biztosságban voltunk, mert könnyen védekezhattunk volna egész csapat ellenség ellen, attól eltekintve, hogy a fiuban olyan túsunk is volt, akinek a révén mindent kiereszokolhattunk, amit akartunk. Gyér növényzet is volt az ormon tevéink számára, amelyek nyomban hozzá is láttak a legeléshez.

Szemügyre vettem a fiut, aki egy kövön ülve, félig aggódva, félig bizakodva nézett rám. Csinos, sötét gyerkőc volt, de izzó szemének a fényét egy kissé elhomályosította az éhség és a szomjúság, a rettegés és a szenvedés.

- Beszélsz arabul? - kérdeztem tőle.

- Targi nyelven és arab nyelven, - felelt nagy örömömre, és nem is csodálkoztam rajta, hogy bárha gyermeki módon, de két nyelven beszélt, mert azokon a déli tájakon sokkal gyorsabban kifejlődik az ember, mint nálunk.

- Mi a neved? - kérdeztem tovább.

- Khaloba.

- Ki az apád?

- Rhagata, a kelovik fősejke.

Sejtelmem tehát nem csalt; a tuaregek főnökének a fia volt, akik rajtunkütöttek. Megtudtam tőle, hogyan jutott a tibbuk kezébe. Mikor atyja elnyargalt a harcosaival, egy állítólagos hausza állított be hozzájuk és vendégbarátságukat kérte; megadták neki; de éjjel, mikor mindenki aludt, elragadta a fiut és elvitte magával messzire, olyan helyre, ahol tizenkilenc más férfi várt rájuk egy tachtirvánnal. Ez a gyermekrabló a tibbuk vezetője volt, aki nemcsak halálos ellensége volt a kelovi-tuaregeknek, hanem vérbosszut is forralt a sejkjük ellen, és azért vállalkozott erre a veszedelmes szerepre, hogy ellenségét - fia elrablásával - a legfájdalmasabban sujhassa. A kicsike azt kérdezte tőlem, hogy visszaviszem-e őt az atyjához, és én erre azt feleltem, hogy nagyon szívesen visszaviszem őt. Tervem a következő volt: Bizonyos voltam benne, hogy a tuaregek ott maradtak a táborunkban, és este oda akartam menni, hogy megmondjam a vezetőjüknek, hogy fia a hatalmamban van, de hajlandó vagyok őt Abram Ben Sakir kalmár, az emberei és minden dolga ellenében elcserélni. Meg voltam győződve róla, hogy ebbe bele fog egyezni, ha eleinte vonakodik is. Kamil addig itt őrizi majd a fiut, akit addig nem akartam kiadni, amíg föltételeim nem teljesülnek és azonkívül arról nem biztosítanak, hogy engem Kamillal együtt szabad embereknek és a törzs barátainak tekintenek és eszerint bánnak is velünk.

Miután megebédeltünk, lefeküdtem. Kamil virrasztott és amint meghagytam neki, alkonyat táján felkeltett. A tevéimre ültem és elnyargaltam, miután nyomatékosan lelkére kötöttem a gyáva fickónak, hogy tartson ki merészen és vakmerően a bűvőhelyén.

Minden baj nélkül elértem céloamat. A tűz körül ott ültek a győztesek, mintegy nyolcvan tuareg, s a közelben ott heverték a megkötözött foglyok, akik között ott volt, mint később örömmel láttam, Abram Ben Sakir, a murzuki kalmár is sértetlenül. Félelem nélkül közeltem a tűz felé, ügyet sem vetve a nagy izgalomra, amelyet váratlan és önkéntes megjelenésem okozott. A foglyok álmélkodva kiáltottak egymásnak. A tűz mellől valaki felugrott és így kiáltott:

- Ez Kara Ben Nems, a keresztény kutya, aki engem megütött! Fogjátok meg és kötözzétek össze! A gyehenna kínyaival bűnhődje meg sértéseit!

A khabir volt, aki ezt mondta. A tuaregek elképedésükben nem teljesítették ezt a felszólítást. Erre ő maga akart megragadni; de én olyat löktem rajta, hogy hátratántorodott, azután így szóltam:

- Hol van Rhagata, ezeknek a tuaregeknek a vezetője?

- Én vagyok - szólt egy sötét tekintetű, merész férfi, aki ott ült a khabir mellett, aki ennél fogva szintén targin volt. - Ha te vagy csakugyan a keresztény kutya, akiről ez a követem beszélt, akkor örülnék kell lenned, hogy ide visszatértél. A bosszuálló meg fog ragadni és ezer kín között megöl majd!

- Ne ítéld gyorsan! Keresztény ember nem fél a mozlem bosszujától, mert Iza Ben Marryam⁸³ hatalmasabb, mint Mohammed.

E szavakra dühösen morogni kezdtek a tuaregek és Rhagata rám ordított:

- A prófétát mered káromolni, akihez képest a ti Izátok nem más, mint lehellet, amely semmit sem számít? Meg fogunk...

- Hallgass! - vágtam a szavába hangosabban, mint ahogy ő beszélt. - Hallgasd meg előbb, amit mondani akarok! Van egy fiad, akinek Khaloba a neve?

- Van, - felelt álmélkodva.

- Ezt a fiadat elrabolták és senki sem adhatja vissza neked, csak én, a keresztény. Sem Mohammed nem hozhatja őt vissza, sem semmiféle kalifa rá nem akadhat. Most öld meg a keresztényt, ha úgy tetszik. Itt vagyok!

A tuaregek gyűrijén keresztüllépdeltam és leültem a vezetőjük mellé. Képzhető, milyen hatása volt a viselkedésemnek és a szavaimnak! Természetesen nem akartak hinni nekem; de elmondtam nekik mindent, s azután megmutattam egy réz suvart,⁸⁴ amelyet lehúztam a fiuról és bizonyítékul magammal hoztam. Most végül hittek a szavaimnak és dühük a tibbuk ellen fordult, akik azonban mindent tagadtak és semmiféle targin fiuról sem akartak tudni. Hosszú tárgyalás kezdődött ezután, amelynek során minden erőmet meg kellett feszítenem, hogy célhoz érjek. Végül azonban mégis sikerült célhoz érnem. Az én személyem és Kamil személye, valamint minden holmink szent és sérthetetlen lesz; Abram Ben Sakir és az emberei visszakapják a szabadságukat és mindenüket, amit elvettek tőlük; de a tibbuk érdekében semmit sem érhettem el. Mind ennek ellenében azonban most néhány tuareg kíséretében el kellett nyargalnom a fiuért. Ezt a megegyezést minden elképzelhető módon megerősítettük és a tuaregek oly szent esküvel megesküdték rá, hogy cselről nem is álmodhattam. Csupán a khabir miatt gyanakodtam egy kissé, aki szintén készségesen hozzájárult mindenhez, bár az imént még szörnyű bosszuálló kedve volt.

Elnyargaltunk és négy óra múlva elhoztuk a fiut az apjához; velem volt most már természetesen Kamil is. Rhagata öröme fiának viszontlátásán oly nagy volt, hogy a bizalmam megnövekedett és az óvatosságom csökkent. Megesküdtek, hogy a tibbukon véres bosszút állnak, nekem pedig nem győztek hálálkodni. Ügyet sem vettem többé a tuaregekre, akik néha a hátam mögött jártak-keltek, s egyszerre csak puskatussal úgy fejbe vágott valaki hátulról, hogy elvesztettem az eszméletemet.

---

⁸³ Jézus, Mária fia.

⁸⁴ Karkötő.

Mikor megint föleszméltem, Kamillal együtt megkötözve és kifosztva ott feküdtem a többi fogoly mellett s ott állt előttem a khabir, aki, látván, hogy kinyitom a szemem, gúnyosan rámkiáltott:

- Most megkaptad a magadét, átkozott keresztény kutya! Az enyém vagy és meg fogsz halni, úgy, ahogy ezer ördög sem kínozhatja halálra!

A sejk hallotta ezt; szintén odajött hozzám és épp oly gúnyosan így szólt:

- Most állítsd még egyszer, hogy az Izád hatalmasabb, mint Mohammed. Folyamodjál hozzá, hogy szabadítson meg és mentsen meg a haláltól!

A fejem borzasztóan fáj; de azért összeszedtem magamat és így feleltem:

- Ne mondd ki együtt ezt a két nevet! Iza Ben Marryum Istennek a fia, a világ megváltója s az igazság és igazságosság isteni királya. De gyalázat arra a prófétára, akinek nevében szent esküket esküdtök, hogy aztán esküiteket megszegjétek!

Lehúnytam a szememet és nem törődtem sem a rúgásokkal, amiket újra kaptam, sem a fenyegetésekkel, amikkel elhalmoztak. Végül is magamra hagytak. Így feküdtem nagyon sokáig, mikor egyszerre csak valami puhaság simogatta végig az arcomat s egy halk hang ezt súgta a fülembe:

- En' tajib - te jó vagy!

Kinyitottam a szememet s láttam, hogy ott térdel mellettem a kis fiu és kezével az arcomat simogatja. Ezt nem volt szabad senkinek meglátnia, s a fiu gyorsan és nesztelenül el is surrant megint tőlem. En' tajib; milyen jól esett nekem a gyermekszájnak ez a kijelentése! De nemsokára átkozni fogja ez a száj is a kereszténységet!

Vitéz Kamilom telejajgatta a fületem; mellettem hevert; nem törődtem a jajgatásával, így aztán elcsendesült és végül elaludt, csak úgy, mint én. De a reggeli imára csakhamar felébredtünk és láttuk, hogy felkészültek a továbbnyargalásra. Hátsó tevékre emeltek bennünket is és rákötözték a tevékre; azután megindultunk lassan, mert teherhordó tevék is voltak velünk, amelyek nem jó futók.

Délnyugat felé haladtunk be a sivatagba; szellő se lendült; az ég derült volt és rendes Szahara- napot várhattunk; de nem így történt. Még délben sem sejtette senki, milyen veszély szakad ránk hátulról. Megálltunk, hogy kivárjuk a legforróbb órák eltelését; egyszerre csak odajött hozzám a sejk, szemtelenül az arcomba nézett, kezével balra mutatott a távolba és így szólt:

- Ott terül el er Raml el Helahk, a szörnyű homoktenger, amely nem ad vissza senkit, akinek a lába belesüpped. Elhatároztuk, hogy téged ebbe merítünk bele és kíváncsiak vagyunk rá, vajjon a te Iza Ben Marryamod megmenti-e az imádóját.

Komoly szándéka volt-e ez a szörnyű halál a számomra, vagy csak meg akart ijeszteni? Egy szóra sem méltattam őt s a főnök csalódottan és átkozódva otthagyt.

Mikor a nap kezdett leáldozni, tovább indultunk. Egy félóra hosszáig sem haladtunk még, mikor észrevettem, hogy a tevék, még a teherhordók is, maguktól gyorsabban kezdenek lépdelni. Úgy látszik, ezt csak én vettem észre. Minthogy megszoktam, hogy semmi se kerülje el a figyelmemet, még a legcsekélyebb apróság sem, láttam csakhamar, hogy az állatok egytől-egyig délibb irányba akartak fordulni, mint amerre hajtották őket; volt tehát valami a hátunk mögött északon, ami befolyásolta az állatokat. Megfordultam, amennyire megkötözötten telt tőlem, s a jelzett irányban egy könnyű, kis, pókhálószerű felleget vettem észre. Nyomban tudtam, mi fenyeget bennünket, mert pontosan ismertem a különböző sivatagszelek ismertető jeleit.

- Rajta, emberek! - kiáltottam hangosan előre. - Siessetek, hogy védett helyre érhessünk, mert a homokfergeteg közeledik a hátunk mögött!

Figyelmeztetésemet eleinte kinevették; de két-három perc múlva már elkomolyodtak. A felhőcske nagyobb és sötétebb lett, és a tevék egyre jobban siettek. Mindenki ostort ragadott, és a karaván oly gyorsan rohant előre, ahogy csak telt a tevéktől. A felhő egyre nagyobb és sötétebb lett; nemsokára elfoglalta mögöttünk az egész égboltot. Szent Isten, mi rá voltunk kötözve az állatokra! Mi lesz velünk, ha a tevék a földre vetik le magukat!

- Oldozzatok el bennünket, oldozzatok el! - kiáltottam torkom szakadtából.

- Szó sincs róla! - ordított a sejk - Pusztuljanak el mindnyájan a homokban és nyelje el őket a gyehe! -

Erre oly düh fogott el, amely erőmet megsokszorozta; megfeszítettem az izmaimat s az egyik kötél elszakadt s nyomban rá a másik is; valószínűleg itt-ott foszlottak voltak; nem voltam többé megkötözve, és a legnagyobb erőfeszítésre sarkaltam a tevémet. Elöttem nyargalt a khabir; kést kellett szereznem. Utolértem; tevéink csaknem egymáshoz értek; megragadtam balkezemmel a khabirt, áthúztam magamhoz, jobbkezemmel kirántottam övéből a kését, s azután lelöktem őt a tevéjéről, amely nélküle száguldott tovább. Egy perc múlva Kamil mellett termettem, akit vágatás közben szabadítottam meg a köteleitől, azután Abram Ben Sakirt, akit két metszés szintén szabaddá tett; nem értem rá még másokkal is törődni, mert mögöttünk recsegő harsongás hallatszott, s mikor hátranéztem, a földről látszólag az égig érő sötét falat láttam, amely csakhamar utolér bennünket. A felkavart homok volt ez, amely készült bennünket eltemetni.

Kezdett már előttünk is elsötétedni. Most utolért a fürgeteg; belémkapott, mintha le akarna rántani a tevémről; belekapaszkodtam a nyeregbe. A tevémet csaknem gyorsabban sodorta előre a vihar, mint ahogy az állat futni bírt. A homok még nem volt itt; csak a vihar; talán még megmenekülhettünk. És előttünk láttam, hogy a menekülő lovasok szétszóródnak; elérték a Warr szélét. Itt nagy kövek és szikladarabok voltak, amelyek mögött elbujhatott és lélegzetet szedhetett az ember. A tevémet nem kellett irányítanom: az ösztön vezette. Egy szikla mögé rohant és ott oly gyorsan levetette magát a földre, hogy alig értem rá előbb leugrani a nyeregből. Befurakodtam a teve és a kő közé, szájamba gyömöszöltem zubbonyom csücskét és fejemre csavartam a turbánkendőt. Ekkorára utol is ért már a homok; rázuhan, mint a leomló fal; nem éreztem, nem kívántam mást, csak azt a szükségletet, hogy lélegzetet vehessek.

Hallottam-e valamit? Nem tudom. Annyit mindenesetre, hogy nem hallok semmit. És meddig tartott ez? Azt sem tudom. De egyszerre csak kínos nyugalom támadt körülöttem, s a tevéim mozogni kezdett. Megpróbáltam felállni; nehezen ment, de valahogyan mégis feltápászkodtam. Csak ekkor láttam, mekkora homoktömeg hevert rajtam. Hát még azokon, akik nem bujhattak el sziklák mögé! Belefurakodott a homok a test minden nyílásába, az orrba, a fülekbe, sőt a szájba is, noha be volt tömve, és finom volt a homok, mint a rizspor. A turbánkendő alatt erősen lehúnytam volt a szememet, s ez a por mégis beférkőzött a pilláim alá; jó időbe telt, amíg legalább annyit kidörgölhettem a szememből, hogy ne fájjon. Azután körülnéztem.

Mindenütt kövek, és ezek mögött tevék és emberek, akik kifelé ásták magukat a homokból. A tevéim is felállt. Legveszedelmesebb volt a foglyok helyzete, akik meg voltak kötözve. A tevéikkel együtt rogytak le a földre, s most, mikor feltápászkodtak, karjaik a legkülönbözőbb nyaktörő helyzetekben lógtak a tevéik testén. Keresztülgázoltam a homokon, hogy egyenkint megszabadítsam őket, amennyiben szétvagdaltam a köteleiket. A tuaregek nem zavartak; elég dolguk volt saját magukkal. És ha valaki akadályozni próbált volna, hiába fárad. Nem voltam többé megkötözve és késém is volt; védekezhettem. Persze, ha a fegyvereim is meglették volna, akkor... ah, a fegyvereim! Ezek a sejknél voltak. Hol volt a sejk? Kerestem a szemem-

mel és láttam, hogy előlép egy szikla mögül; nem volt nála fegyver, s csak e pillanatban vágta ki magát a homokból. Otthagyta a sziklát, amely mögött feküdt, s egyik emberétől a másikhoz ment. Sejtettem, hogy a fia után tudakozódik, akit sehol sem láttam és felhasználtam ezt az alkalmat. Mennél jobban eltávolodott a sejk, én annál inkább közeledtem oda, ahol feküdt volt, amíg végül odaértem és a hedsihnje mellett álltam. Egy perc múlva hatalmamban volt megint mindenem, csak a haik hiányzott, de most már ezt is vissza kellett kapnom.

A homokfergeteg szerencsére nem volt egészen veszedelmes és csak rövid ideig tartott. Voltaképpen a testén senki sem sebesült meg, s csakhamar mozgó sort láttunk közeledni északkeletről magunk felé; a teherhordó tevék voltak és a hajcsárok, akik szintén tűrhetően állták a vihart.

Csak egy ember félt és aggódott: a sejk, aki a fiát nem találta. Kérdezgette mindenhol, jajgatott utána, de sehol sem lelte a nyomát. A fiu eltűnt. A homok semmi esetre sem temette el a hosszú póznás tachtirvánt; tehát látni kellett volna.

Összeakadtam Abram Ben Sakirral és az embereivel, valamint Kamillal is. Mindenki borzalmas részleteket tudott jelteni, de mégis hálásak lehettünk a homokfergeteg iránt, mert a khabir kése révén ő volt a megmentőnk. Föltettük magunkban természetesen, hogy semmi esetre sem adjuk meg újra magunkat, bár egyelőre én voltam az egyetlen, aki visszakaptam a fegyvereimet.

Éppen megérkeztek a megrakott tevék, mikor a sejk közeledett hozzánk.

- Szabadok vagytok és te visszaszerezted a fegyvereidet? - kérdezte megütődve. - Mindjárt újra megkötöztetek benneteket, kutyák!

Megfordult, hogy odaszólítsa a tuaregeit; de én nem vártam meg ezt, hanem hátulról megragadtam és lerántottam őt, rátérdeltem, az övemből kihúzott kést gyorsan a mellének szegeztem és fenyegető hangon ráparancsoltam:

- Hallgass, gazfickó! Ha mukkanni mersz, szívedbe fúródik a pengém! És meg ne mozdulj, ha kedves az életed! Most megismered majd azokat, akiket kutyáknak nevezel!

Mindez annyira meglepte őt, s oly világosan látta és érezte fenyegetésemnek a komolyságát, hogy meg se moccant és egy szót sem szólt.

- Ha menekülni akartok és nem akartok újra a tuaregek hatalmába kerülni, akkor nyomban engedelmessédjétek nekem! - parancsoltam rá a kalmár körülöttünk álldogáló embereire. - Én majd fogom; kötözzétek össze a kezét, lábát!

Megtették. Azután ezt kérdeztem a sejktől:

- Megmondta neked a kémed, aki a khabirunk akart lenni, hogy csupa bűvös fegyverem van?

- Meg, - szólt dühösen, de nem minden félelem nélkül.

- Akkor hát tudod, hogy elvesztetek, ha ellenkezni mersz most velem. Nem akarom sem az élteteket, sem semmiteket; csak azt kívánom, hogy álljátok az ígéretet, amelyet tegnap este tettetek nekem. Ha hajlandó vagy erre, akkor szabadon bocsátlak és a tuaregeidnek egy hajszálát sem görbítem meg; de ha vonakodol, akkor téged nyomban agyonszúrlak és azután lelövök minden targit, aki ötszáz lépésnél közelebb merészkedik hozzánk. Határozd el gyorsan magadat! Tízíg számolok; tízre letelt a határidő és leszúrlak.

Feltártam a mellét, a kés hegyét nagyon érezhetően rányomtam csupasz bőrére, balkezemmel átfogtam a nyakát és számolni kezdtem:

- Vahid... itnehn... telaht... arba... chams...

- Megállj, megállj! - kiáltott a főnök. - Te nem vagy mozlem, de keresztény sem vagy, hanem ördög, igazi ördög és énnekem engedelmeskednem kell.

- Szabadok vagyunk hát és visszakapunk mindent, de mindent, ami a miénk?

- Vissza.

- De azt ne hidd, hogy majd most is olyasmit ígérsz, amit később nem kell beváltanod! Először is parancsot adsz, hogy embereid legalább ezer lépésnyire visszavonuljanak tőlünk. De tizen egyenkint és egymásután idejöhetnek, hogy elhozzák a tevéinket és minden holminkat. Csak ha ez megtörténik és ha nem hiányzik semmink, akkor eresztelek szabadon és ti folytatjátok az utatokat, míg mi visszatérünk. Beleegyezel ebbe vagy nem? Gondold meg, hogy csak ötig számoltam! Most tovább számolok.

A kés hegyét keményebben a mellére nyomtam; de nem várta meg a tizet, hanem így szólt:

- Tedd félre a kést! Megteszem, amit kívánsz.

- A kés marad, ahogy van, a melleden, amíg azt nem látom, hogy föltételeim teljesültek és a legkisebb kételynél, amelyre okot adsz, a szívedbe fog fúródni. Óvakodjál tehát minden cseltől!

A tuaregek túlnyomó része a megérkezett teherhordó tevék körül gyülekezett. Az egyikük felénk szaladt és már messziről így kiáltott:

- Hol a sejk? Hiszen...

Elakadt és rémülten megállt, mert egy intésemre szétnyílt a kör, amelyet alkottunk, s a tuareg meglátta a sejket összekötözve a földön, s engem rajta térdelve kezemben a késsel.

- Faz' allah! - kiáltott fel. - Nem vagytok már megkötözve, és itt fekszik...

- A sejketek, amint látod, - vágtam a szavába. - Ha meg akarod menteni úgy az ő, mint a magatok életét, akkor jer ide és hallgasd meg a parancsát!

Lassan és tétovázva közel jött és rendkívül érdekes volt, amint az egyik, belső dühében remegve, parancsait osztogatta, és a másik, bizonyára épp úgy dühöngve, a parancsokat tudomásul vette s azután távozott, hogy a parancsokat végrehajtsa. Láttuk, hogy a tuaregek együtt állnak és hangosan kiáltozva és élénken gesztikulálva tanácskoznak. Azután hosszúra nyúlt sorban tizen közülük megindultak felénk, hogy elhozzák a dolgainkat, köztük természetesen a tevéket is, míg a többiek sokkal távolabbra visszavonultak, mint kívántam. Különböző holmi hiányzott még, köztük az én haikom is; de én ragaszkodtam hozzá, hogy visszakapjunk mindent, még a legértéktelebb dolgot is, és engedniök kellett. Mikor végül mindenünk együtt volt, a sejk így szólt:

- Most már semmit sem követelhettek tőlünk, s majd meglátom, megtartod-e a szavadat vagy sem. Bocsáss szabadon!

- Keresztény ember mindig a szavának áll, - feleltem neki, - de a mohammedán prófétájának és kalifáinak a szakállát hazugságokkal és hamis eskükkal szennyezi be. Látod, hogy ezek az emberek visszakapták és meg is töltötték már a fegyvereiket; ha arra kényszerítéd őket, hogy lőjenek, minden golyó eltalál egyet közületek. Hordjátok hát el magatokat mielőbb a szemünk elől!

- Itt kell még maradnunk, mert a fiam hiányzik.

- Akkor keresd gyorsan, mert mi semmi esetre sem hagyjuk el ezt a Warrt addig, amíg meg nem győződünk róla, hogy ti nem szándékoztok újra visszatérni.

Igy szólván, eloldoztam a kötelékeit. Felállt a földről, hogy eltávozzék, de már néhány lépés múlva megállt, visszafordult felém, jobb kezét, mintegy esküre, fölemelte és engesztelhetetlen gyűlölettel így szólt:

- Te vagy az egyetlen hitetlen, aki engem legyőzött, s te leszel is az egyetlen. Menekülj ebből az országból, menekülj innen, mert mihelyt újra meglát a szemem, ez a pillanat a halált jelenti számodra. Allah verjen meg!

Eltávozott. Mikor a tuaregekhez ért, ezek - úgy láttuk - szemrehányással fogadták, amin különben nem is lehetett csodálkozni. Azután elszéledtek, hogy keressék a kis Khalobát. Örültünk kalandunk ilyen szerencsés megoldásának s tevéinkkel a kövek között táborozva, elnéztük, hogy a tuaregek milyen eredménytelenül keresik az eltűnt gyermeket. Szívesen segitettem volna nekik, mert fülemben csengett még mindig a kis fiu »En' tajib«-ja; de nem volt szabad odamerészkednem a bosszuszomjas tuaregek közé. Végül, úgy látszik, mégis nyomra akadtak, mert a tevéikhez rohantak, felültek rájuk és dél felé tovavágtattak. Hallottuk eközben a kiáltásukat, de a távolság miatt egy szavukat sem értettük, bár énnekem mégis úgy rémlett, hogy kiáltásuk nem örömet, hanem rémületet jelentett.

Mihelyt eltűntek, még egy félóráig várakoztunk; azután föltételeztük, hogy nem térnek vissza és készülődtünk, hogy elinduljunk. Éppen fel akartam ülni a tevéimre, mikor Kamil, dél felé mutatva a kezével, így kiáltott:

- Várj még, sihdi, várj még! Amott lovasok jönnek.

Úgy volt, ahogy mondta. Hat vagy nyolc lovas közeledett teveháton, még pedig vágatva. Csakhamar rájuk ismertünk; tuaregek voltak, élükön a sejjkel. Mit akartak? Talán kelepcébe csalni bennünket? Kezembe vettem a Henry-puskámat, hogy távol tartsam őket.

- Ne lőjj, ne lőjj; béke van, béke van! - kiáltott a sejk bömbölve.

Kísérői megálltak; ő egyedül jött felénk. Leeresztettem a puskámat; a sejk maga nem árthatott nekünk. Körülbelül ötven lépésnyire tőlünk megállította a tevéjét és így szólt:

- Engedj közelebb, sihdi! Nem mint ellenség jövök, hanem mint könyörgő, mert csak te segíthetsz rajtunk, egyedül te!

- Gyere ide!

Egészen hozzám nyargalt; de nem szállt le a tevéjéről, hanem a nyeregben maradt. Feszülten vártam, mit akar tőlem; rendkívüli dologról lehetett szó, mert arcát eltorzította az aggodalom, és a keble lelkendezve zihált.

- Ül fel, ül fel és gyere velem, gyorsan gyere velem! - kiáltott rám. - Nem tudjuk, mit csináljunk, és egyedül te mentheted meg Khalobát, a fiamat.

- Mi történt vele? Hol van?

- A romlás homokjának közepén. A sivatag viharja a Raml el Helahkba sodorta, ahonnan sem Allah, sem a prófétája ki nem szabadíthatja.

- És én mentsem meg őt, én, a gyaur?

- Igen, te mentsd meg, mert egyedül te mentheted meg! Ti keresztények mindent tudtok; ismeritek a lehetőség minden mélységét és magasságát; a szemetek meglátja azt, ami láthatatlan, és a kezetekből nem tűnhet el semmi, amit meg akartok tartani.

Igazat mondott-e, vagy hazudott, hogy törbe csaljon? Fürkészve néztem rá. Nem, ez az arc nem hazudhatott. A halálfélelem, amely arcában tükröződött, nem volt színlelt. Nem volt okom bizalmatlankodásra és tétovázásra. Felültem a tevéimre. Bár újra meg újra megkísértett a

gyanakvás, az »en' tajib, en' tajib - te jó vagy, te jó vagy«, a gyermek hangja elűzte szívemből a kételyt és a gyanút, és előre vágtattunk, a szerencsétlenül járt gyermek megmentésére - vagy újabb romlásomba. Csakhamar odaértünk, ahol a sziklák elváltak egymástól. Ott voltak a tuaregek. Tevéik a homokban heverték, fejüket felénk fordítva, háttal a veszedelemnek, amelyet ismertek. Az első pillantásra megértettem az egész helyzetet.

Magam előtt láttam a széleit egy csaknem köralakú, óriási sziklatálnak, amelynek átmérője két kilométer lehetett; a mélységét nem ismertem, de bizonyára igen jelentékeny volt, mert a sziklaszegélyzet csaknem merőlegesen hullt alá. Hogy milyen folyadék volt ebben a tálban, azt még nem tudtam; úgy láttam, hogy a tartalma nedves, rendkívül finom és könnyű homok volt, amely nem bírhatott el semmiféle terhet, legkevesbbé embernek vagy állatnak a lábát. Képzeljük el, hogy ebben az óriási edényben valaha víz vagy más folyadék volt. Azután a sivatag viharjai homokot sodortak bele. A homokfalnak, aminő a mai is volt, az alsó, tehát a nehéz része, fennakadt a magas sziklapárkányzaton; de a levegőben magasan repülő, könnyű, finom, csaknem súlytalan por benyomult az edénybe és leszállt a folyadékra, anélkül, hogy lesüppedt volna, mert nem volt nehezebb a folyadéknál. Így képzeltem el ennek a homoktónak a keletkezését és azt hiszem, hogy nem is tévedtem. Jaj annak, aki ebbe belejutott! Láttam, hogy vagy negyven ölnyre befelé a romlás partjától ott van a tachtirván a halálnak e mélysége fölött. Könnyű építési módja, vékony anyaga és hosszú, fantasztikusan fellobogózott rúdjai, amelyek két oldalán messze kinyultak, a homok fölött tartották az alkotmányt. Benne ült Khaloba, a tuaregfíu. Oly okos volt, hogy nem mozdult, de folyton segítségért kiáltozott. Alig pillantott meg, jajveszékelve odakiáltott felém:

- Tá' al ta' al, ja sihdi! Hallisni min el mot; meded meded - gyere, gyere, ó, sihdi! Ments meg a haláltól; segítség, segítség!

- Jövök, jövök! - feleltem, leugorva a nyeregből. - Maradj nyugodtan, hogy el ne veszítsd az egyensúlyt!

A tuaregek némán álltak. Várákozva rámfüggesztették a tekintetüket, amely sötét volt ugyan, de amelyben nyoma sem volt most a gyűlöletnek és bosszuvágynak. A vezetőjük is leugrott a tevéjéről. Mikor hallotta a szavaimat, megragadta mindkét kezemet és boldogan így kiáltott fel:

- Odamégy hozzá, odamégy? Tehát lehetségesnek tartod, hogy megmenthető?

- Az Isten mindent megtehet, - feleltem. - A veszély mindenesetre nagy; de ha a Mindenható segítségemre lesz, akkor kihozom a fiadat; ha ellenben bölcsessége másképp határozott, akkor együtt pusztulok el a fiuval.

- Nem fogsz elpusztulni, hanem megmented Khalobát; Allah mindenható és Mohammed nagy. Imádkozzatok, emberek, imádkozzatok ezt velem!

A felhívásra a tuaregek kelet felé fordultak, fölemelték a kezeiket és háromszor ezt kiáltották:

- Allah 'l khudra el ilahija we Muhammed kebir - Allah a mindenhatóság és Mohammed nagy!

Én semmit sem akartam szólni és a veszedelmet, amelyben a fiu forgott, nem akartam semmi képp kihasználni; de Mohammedhoz folyamodni, és őt nagynak magasztalni - ez sem volt eszem ágában sem; ezért mikor a tuaregek elhallgattak, hangosan, úgy hogy mindnyájan hallották, a sejkhez fordultam:

- Muhammed kebir? Ő nagy? Akkor hát hiába jöttem ide? Nos, várjunk hát és lássuk, hogyan húzza ki Mohammed a fiadat!

Leültem, mintha semmi sem sürgetne, kényelmesen a puha mély homokba. A sejk vállon ragadott, hogy felrántsom és így kiáltott:

- Ne 'uhzu billa! Az Istenért, mit csinálsz itt! Leülsz, pedig az imént magad mondtad, hogy egy pillanatot sem vesztegethetünk el.

- Most is ez a véleményem, és remélem, hogy Mohammed sem gondolkozik másként, akihez segítségért folyamodtatok; siessen is, mert különben elvész a fiad! Ami tőlem telik, azt csak mint egy felsőbb lény eszköze tehetem meg, és ennek a felsőbb lénynek a neve nem Mohammed, hanem Iza Ben Marryam.

- Légy irgalmas és mentsd meg a fiamat ennek az Iza Ben Marryamodnak a nevében!

- Miután Mohammedhoz folyamodtatok? Nem! En Nisz⁸⁵ repüljön alá, mikor el Aszfur-t⁸⁶ hívták? Odakünn lebeg Mohammednek egy fiatal híve a halál torkában s itt áll nyolcvan muminin,⁸⁷ akikbe a próféta nem önt erőt és bátorságot a fiu megmentésére, míg egyetlen keresztény Iza Ben Marryamban bízva, kockáztatni meri a szörnyű kísérletet. És még azt kérdezed, hogy ki nagyobb és hatalmasabb, Iza vagy Mohammed? Úgy látszik, nem ismered prófétátnak a tanítását. Nem azt mondta-e, hogy Iza Ben Marryam a napok végén le fog szállni az Ommajádák mecsetjére Damaszkusban, hogy ítéljen elevenek és holtak fölött? Nincs-e hát üdvösség és kárhozat az én Izám kezébe letéve? Nevezd meg ellenben azt a hatalmat, amely a te Mohammedednek adatott? Nincs ilyen!

- Sihdi, hogy gyötresz engem! A hitről vitázol és amott lebeg a fiam... ó, Allah, Allah, Allah! Nem látod, hogy a tachtirván inog, hogy felborul és elsüllyed!

Nem kiáltotta, hanem rémülten ordította ezt. A fiu látta, hogy leültem; hangosabban kiáltozott segítségért, mint az előbb, és közben annyira kihajolt a hintóból, hogy ez csaknem elveszítette az egyensúlyt. A tuaregek mind együtt jajveszékelték az atyával, aki most vállamon ragadott és így könyörgött hozzám:

- Állj fel, állj fel és segíts, sihdi! Ha megmented törzsünknek a fiát, akkor megadjuk Iza Ben Marryamnak a tiszteletet!

- Hívjátok őt, akkor segít majd!

- Hogyan hívjuk?

- Ha az előbb azt mondtátok: Muhammed kebir,⁸⁸ akkor most kiáltsátok háromszor ezt: Iza Ben Marryam akbar!⁸⁹

A főnök odafordult az embereihez:

- Hallottátok, mit kíván tőlünk ez a sihdi. Mohammed maga mondta, hogy Iza Ben Marryam ítél majd minden elevenek és holtak fölött; tehát ő az ura az ítéletnek és az örök életnek. Kiáltsátok hát velem együtt háromszor: Iza Ben Marryam akbar!

Sokat, sőt a soknál is többet kívántam; de a gyermekért való aggodás töltötte el valamennyiüket, fölemelték hát úgy, mint az előbb, a kezeiket s háromszor felharsant karban a kiáltás, amely még sohasem szállt el egyiküknek az ajkáról sem. Csak most álltam fel, így szólván:

---

⁸⁵ Sas.

⁸⁶ Veréb.

⁸⁷ Hívő.

⁸⁸ Nagy.

⁸⁹ Nagyobb.

- Rúd nem ér el addig, és kötelet nem hajíthatunk ki annyira; egy kelleket⁹⁰ kell építenem, amely odavisz majd.

- Egy kelleket? Miből? - kérdezte a sejk csodálkozva.

- Nem gondolkoztál rajta, hogy az előbb miért hoztam el magammal Abram Ben Sakirnak a sátrát? Azt hitted, hogy a halálhozó Raml el Helahkon akarok sátort ütni? A tutajnak nagyon könnyűnek kell lennie, nagyon hosszúnak és nagyon szélesnek is, ha azt akarom, hogy elbírjon és ne sülyedjen el velem. A magammal hozott sátor és a te sátrad, amelyet itt látok, szolgáltatja majd a könnyű vásznat, és a sátorrudakból megcsináljuk a tutaj vázát. Előbb azonban látnom kell, milyen mély a homok árja és mekkora terhet bír el.

Fogtam egy sátorrudat s óvatosan kitapogatva vele lépésről-lépésre a talajt, a tó szélére mentem, melyet éppen azért, mert minden csupa homok volt, nem lehetett a tótól megkülönböztetni. Minden vigyázatlan lépés a halálot jelenthette. Csakhamar éreztem a rúddal, hogy a talaj eltűnt előttem; letérdeltem és belefúrtam a rudat a homokárba; nem állt meg benne. Azután több kötelet összekötöttünk s az egyik végére egy követ erősítettünk. Lebocsátottam a követ a homokba; a kötél legalább húsz méter hosszú volt; az egész kötél leszaladt, anélkül, hogy a kő fenekét ért volna, a homoktó tehát mindjárt a szélén oly mély volt, hogy a mélységét meg sem mérhettük. Egy kissé borzongtam, mert úszásról természetesen szó sem lehetett. Ha a tutaj nem válik be és én beleesem a homokpépbe, akkor menthetetlenül elvesztem, mert ennek a pépnek a mivolta nem tűrte meg az uszó mozdulatokat.

Hozzáláttunk a tutaj elkészítéséhez, amelynek szerkezetéhez nem volt mintám; magamnak kellett kitalálnom e szállító-eszköz legalkalmasabb formáját. Hozzávaló evezőt is kellett ki-eszelnem; a rendes evezőformát nem használhattam, mert veszedelembe dönthetett. Készítettem egy hátul felhasználható lököevezőt egy sátorrúdból, amelyre derékszög alatt, egy vászonkeretet erősítettem rá. Erre az evezőre csak odafelé volt szükségem; visszafelé húzniok kellett a tutajt egy hosszú kötélnél fogva, amelyet a tutajhoz kötöttem, míg a másik vége a tuaregek kezében maradt.

A tutaj és az evező elkészítése hosszú időbe telt, és sokszor kellett odakiáltanunk a fiunak, hogy türelemre, reményre és bátorságra buzdítsuk. Végül elkészültünk; de a dolog nehezebb része, a homokra bocsátás csak most következett. A vászontutaj természetesen nagyon rugalmas volt; engedett és horpadozott minden részében; életveszélyes vállalkozás volt már egymagában az is, hogy ráálljak erre a tutajra. Soha életemben nem voltam még ilyen óvatos, és végre sikerült. Rudakkal eltolták a tutajt a parttól, és én használhattam az evezőt. Milyen boldog voltam, mikor láttam, hogy bevált! Negyven ölről volt szó! Csónakkal vízben csekélység, néhány evezőcsapás, de itt a nyúlós pokoli pépben halálos munka egy teljes félóra hosszáig! Gyakran, nagyon gyakran forogtam veszedelmekben, de sohasem éreztem még azt, amit most. Ez a valóban ördögi, idegtépő locsogása, paccsogása és hólyagosodása az iszapos tömegnek, amelyen tovább kellett tolni magamat, rettenetes volt! Ha égne meredt valaha a hajam, hát akkor igen. A kötél, amelyet a parttól magam után húztam, nem egyenes vonalban, hanem kígyózva húzódott a tutaj után. És a tuaregek is remegtek; erre vallott jajveszékelésük, mikor ingatag alkotmányom kibillent egyszer az egyensúlyából.

- Iza Ben Marryam akbar! - hangzott fel minduntalan a hátam mögött.

Végül oly közel jutottam a tachtirvánhoz, hogy csaknem beléje ütköztem.

- Ments meg, ó, ments meg, sihdi! - könyörgött a fiu.

---

⁹⁰ Tutaj.

- Ne félj! - feleltem. - Ha nyugodtan ülve maradsz és nem veszíted el az egyensúlyt, akkor szerencsésen kiviszlek az apádhoz. Ha inog a tachtirván, akkor hajolj gyorsan arra az oldalra, amelyet odakiáltok neked.

Egy vékony, nem túlságosan nehéz kötelet tutajomnak az elejére erősítettem s a másik végét hurokra fogtam. A hurkot rávetettem a tachtirván alsó keresztrúdjára. Milyen jó volt, hogy gyakorlott voltam a lasszó-dobásban, máskülönben órák hosszat eredménytelenül kínlódhattam volna, mert nem volt szabad sem felállnom, sem az ülésemről csak egy lábnyira is előrecsúsznom. A hurok ott ragadt az első dobásra.

- Húzzátok, emberek, húzzátok, de lassan, nagyon lassan! - kiáltottam a part felé.

Engedelmeskedtek; a kötélkígyó megfeszült; a tutajom hátrafelé csúszott, és a tachtirván a nyomában. Sokkal könnyebb volt ugyan, semhogy elsüllyedhessen, de mint szállító eszköz ehelyütt semmit sem ért; szörnyen inogott és biztosan felbillent volna, ha nem gondoltam volna jóelőre erre is és nem hoztam volna magammal még két kötelet. E két kötél hurkait rádobtam jobbról és balról a felső keresztrúd legvégére s így aztán, hol jobbról, hol balról húzva a kötelet, szilárdabbra foghattam a tachtirvánt. Szerencsére, a fiu óvatosan mindig úgy hajlott, ahogy odakiáltottam neki, s így megkönnyítette számomra, hogy a hintót egyensúlyban tartsam.

De mégis sokkal lassabban haladtunk visszafelé, mint odafele és a tutajom csak háromnegyed óra múlva ért ki a partra. Az apa keblére ragadta a fiát; a tuaregek ujjongtak; én pedig csöndesen félrevonultam és imára kulcsoltam a kezemet. Nem velők, hanem az Egyetlennel, a Könyörületessel volt beszélni valóm, akinek a romlás szörnyű torkából való szabadulást köszönhettem. Csak most voltam tisztában teljesen a veszedelemmel, mikor már túlestem rajta. Egyszerre csak a sejk hangját hallottam a hátam mögött:

- Imádkozik. Keresztény és először Allahnak adja meg a tiszteletet; míg mi úgy kiabálunk, mint az eszeveszettek és nem is gondolunk a Mindenhatóra, akinek a mentést köszönhetjük. Nem jámborabb-e ő nálunk? Örvendeztessük meg és adjunk hálát az ő nagy Muawinjának.

És háromszor rivalta nyolcvan torok:

- Iza Ben Marryam akbar!

Azután odajött hozzám a sejk, megölelt, megcsókolt és így szólt:

- Sihdi, sokat vétkeztünk ellened; mondd meg, hogyan vezekeljünk érte? Megtesszük, amit kívánsz. Kívánd a legjobb kancámat, a tíz legjobb tevémet; kívánj amit akarsz; legyen a tied mindenem!

Hogy a legjobb kancájával megkínált, ez csakugyan nagyszerű kifejezése volt a hálának! Mind figyeltek, hogy mit fogok kívánni.

- Igen, kérni fogok tőled valamit, - feleltem, - és ha teljesíted a kérésemet, akkor engem hálára kötelezel és Allahnak örömet szerzel.

- Mondd, mi az!

- Ne átkozz soha többé keresztény embert! Hidd meg, hogy az ég jobban nyitva van a mi számunkra, mint a ti számotokra! Mohammed a gyűlöletet és a bosszút hozta nektek, Iza ellenben a szeretetet és az engesztelődést. Amaz ember és bűnös volt, mint mi, ez ellenben örökkévaló igaz Isten. Ti vérben gázoltok és egy szó kedvéért megsemmisítitek saját testvéreiteket; mi ellenben szeretjük az ellenségeinket is és életünket kockáztatjuk azokért, akik a mi életünkre törnek. Mozlem, jóbarát, rokon, még a saját apja sem merészelte a fiadat megmenteni; az ellenség, a keresztény nyomban hajlandó volt a kísérletre, bár megsértetted, fenyegetted és átkoztad őt. Gondolkozzál csak ezen; gondolj a saját példádra, arra, amit ma

átéltél. A keresztények hite mégis csak jobb és szebb hit lesz, mint az, amelyet Mohammed adott nektek. Mi Mohammedet a Nebi kadibnak, a hamis prófétának nevezzük; nem kívánhatom, hogy te is így gondolkozzál felőle, de kérlek, legalább azt ne hidd ezentúl, hogy a mozlem sokkal fölötte áll a kereszténynek. A szeretet az ismertetőjegye az egyedül igaz hitnek; akiben megvan és eleven életet él, az sokkal bizonyosabban Isten gyermeke, mint az, akinek szíve a gyűlöletnek és a bosszunak él.

Sokáig maga elé nézett csendesen, azután kezét nyújtott nekem és így szólt:

- A szavaid gyöngyszemek, amelyekről sohasem hallottam, s amelyeket most hirtelen megtaláltam; szívemben fogom őrizni őket; talán így gazdaggá leszek. Azt mondtam neked, te vagy az első keresztény, aki engem legyőztél, s te leszel az egyetlen és az utolsó, akinek ez sikerült. Most újra legyőztél, először fegyver által, most pedig az engesztelődés által. Köszönöm neked ezt a vereségemet, mert megaláz és egy jóbarátot szerez a számomra. Akarsz a barátom, a testvérem lenni? Akit nagyra becsül az egész törzsem és örömmel fogadnak házainkban, kunyhóinkban és sátrainkban?

- Akarok, nagyon szívesen.

- Akkor hagyjuk itt a romlásnak ezt a helyét, s térjünk vissza Abram Ben Sakirhoz, hogy ott tábort üssünk és a sivatag törvényei szerint vértestvériséget kössünk egymással. A te imád: »Iza Ben Marryam akbar« megmentette fiamat a haláltól; a te barátod az én barátom, és az én ellenségem a te ellenséged is; tied a szívem, és az enyém a te szíved, mert szeretetet hoztál nekem a bosszu helyett. Allah jubarik fik - Isten áldjon meg!...

-&-